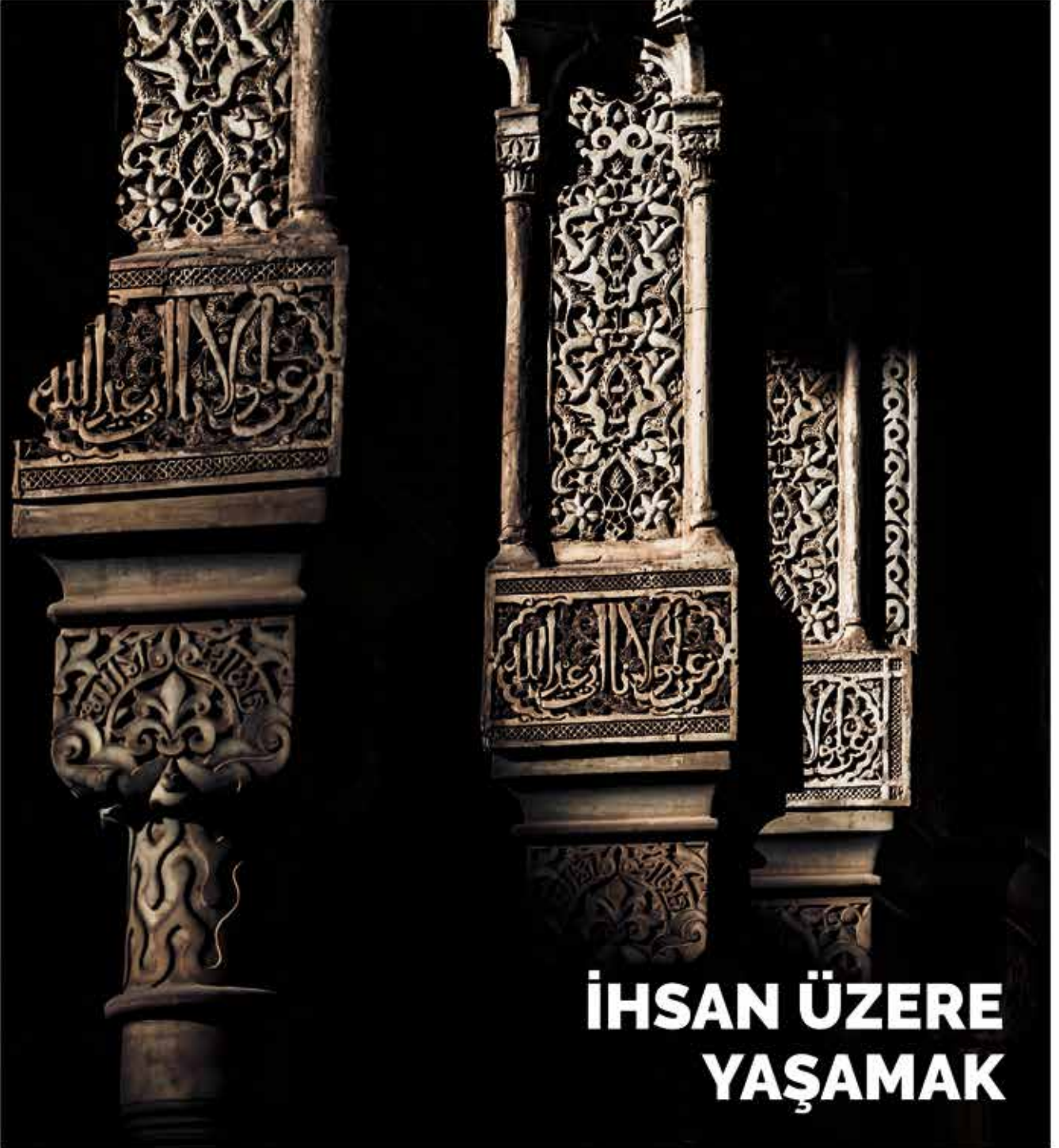

diyanet

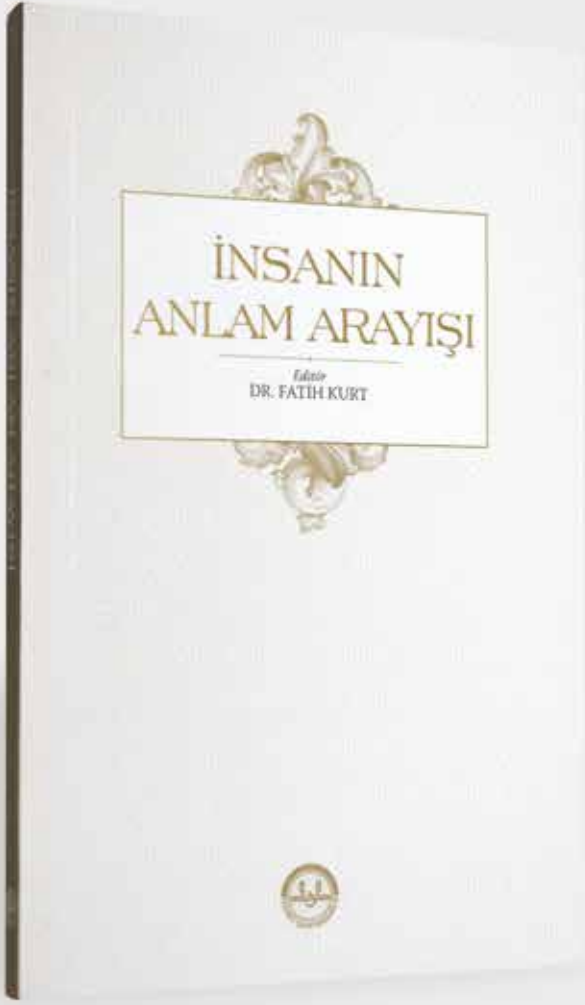
Aylık Dergi | Mart 2020 | Sayı: 351

İHSAN ÜZERE YAŞAMAK

- Kulluğun En Güzel Kivamı: İhsan
- Kur'an-ı Kerim'de İhsan Kavramı
- Prof. Dr. Ramazan Muslu ile İhsan Üzerine Söyleşi
- Diyanet İşleri Başkanlığı 96 Yaşında
- İsrâ ve Mirâç Mucizesinin Düşündürdükleri

YAYINLARIMIZ

İnsanın yeryüzü serüveni, onun anlam arayışının da serüvenidir. İnsanın Anlam Arayışı adlı bu kolektif eserde her biri kendi alanlarında yetkin isimler; “inanç”, “ahlak”, “ahiret”, “kader” ve “özgür irade” gibi konuları, vahyin refakatinde irdeleyerek modern insan için sahih bir yol haritasına dönüştürüyor.

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İslam iyilik ve güzellik dinidir. İyiliğin sadece sözde kalmasına razı olmaz, bir meleke şeklinde bütün müminlerin davranışlarına yansımaları vazeder. Güzelliği de bir estetik, ahlaki değer olarak çerçeve içine alır. Dinî literatürde “ihsan” kavramı pek çok anlamı aynı anda kucaklayan, hatta Cibril hadisini de hatırlayacak olursak neredeyse tek başına bir Müslüman şahsiyeti tanımlayan anlam derinliğine sahiptir. Cibril hadisinde Allah Resulü, “İhsan nedir?” sorusuna, “İhsan Allah’ı görüyormuşçasına O’na kulluk etmendir. Şayet sen O’nu göremiyorsan O seni görmektedir.” buyurmuştur. (Buhari, İman, 36.) Hadiste ihsanla ihlas arasındaki sıkı irtibat dikkat çekicidir. Modern dijital dünyada bireysel duyarlılıkların, ahlaki erdemlerin ve söylemlerin gittikçe daha çok gösteriş odaklı bir zemine kaydığını düşünecek olursak; ihsan kavramının önemi daha da ortaya çıkıyor.

Bugün toplumsal sorunlarımızın neredeyse hepsinin temelinde, ihsan bilincinin yitirilmesine dair sapmalar mevcuttur. Cenab-ı Allah (c.c.) tarafından daima gözetildiğini bilen, bu şuuru hayatının bütün alanlarına taşıyan bir toplumda ahlakın sınırları da sıkı sıkıya muhafaza edilmiş olur. İhsan makamı, aynı zamanda ideal kulluk makamıdır. Bu makama erişmiş bireylerin aile, eğitim ve iş hayatında sergileyeceği bütün davranışlar zarafetin ve inceliğin numunesine dönüşür. İhsan bilinciyle yaşamını şekillendiren Müslüman, hakkaniyetli, dürüst, ahlaklı, merhametli olur. Onun dilinden yalan sadır olmaz. Kalbi ve bütün azaları haramlardan uzak durur.

Dikkatli düşünersek bugün yeryüzündeki kötülüklerin kaynağında, ihsan yoksunluğunu görürüz. Bizler sosyal ilişkilerimizden ibadetlerimize, aile hayatımızdan meslek hayatımıza, ihsan bilincini hakim kılarırsak; ihlası, samimiyeti ve hakkı öncelersek bireysel ve sosyal yaralarımızı da iyileştirmiş oluruz. Diyanet Aylık Dergi olarak bu sayımızda “İhsan Üzere Yaşamak” konusunu sayfalarımıza taşıdık. Prof. Dr. Soner Duman, “İhsan Üzere Yaşamak”; Dr. Sema Çelem, “Kur’an-ı Kerim’de İhsan Kavramı”; Prof. Dr. Selçuk Coşkun, “İlahi Murakabe: İhsan”; Prof. Dr. Safi Arpağuş, “Kulluğun En Güzel Kıvamı: İhsan” yazılarıyla dosyamıza katkıda bulundu. Söyleşi konuğumuz ise Diyanet İşleri Başkanlığında uzun yıllar hizmet vermiş ve Başkan Yardımcılığı görevinden sonra İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak göreve başlayan Prof. Dr. Ramazan Muslu Hocamız.

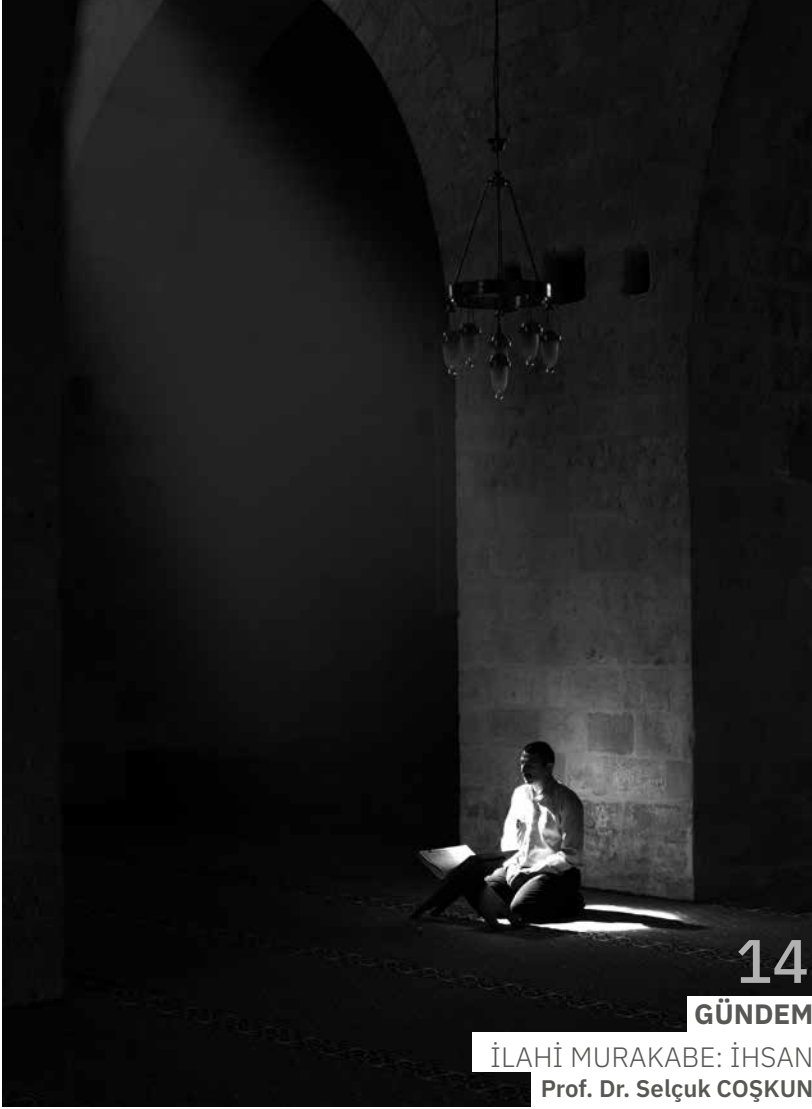
Mart ayı bizler için dedelerimizin Çanakkale’de emperyalizme karşı ortaya koyduğu üstün mücadelenin ve zaferin adı aynı zamanda. Bu vesile ile bütün şehitlerimizi rahmet ve minnetle anıyoruz. Üç ayların manevi atmosferini yaşadığımız şu günlerde Miraç kandilinin ihsan bilincimizi artırmasını niyaz ediyoruz.

Bir sonraki sayıda görüşmek üzere.

İyi okumalar...

Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

14

GÜNDEM

İLAHİ MURAKABE: İHSAN
Prof. Dr. Selçuk COŞKUN

GÜNDEM

18

KULLUĞUN EN GÜZEL KIVAMI:
İHSAN
Prof. Dr. Safi ARPAGUŞ

SÖYLEŞİ

22

Prof. Dr. Ramazan MUSLU:
“İHSAN, HER AN RABBİNİN
HUZURUNDA OLMA BİLİNCİDİR.”
Dr. Elif ARSLAN

DİN DÜŞÜNCE YORUM

26

ZOR ZAMANLARDA DİYANET
Dr. Bayram DEMİRTAŞ

VAHYİN AYDINLIĞINDA

28

HAYIR KAPILARININ
ANAHTARI: HİKMET
Dr. Abdülkadir ERKUT

HADİSLERİN IŞIĞINDA

30

KANAAT: İLAHİ TAKDİRE RAZI
OLMAK
Halil KILIÇ

DİYANET ARŞİVİ

32

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
96 YAŞINDA
Dr. Mehmet BULUT

GÜNDEM

6

İHSAN ÜZERE YAŞAMAK
Prof. Dr. Soner DUMAN

GÜNDEM

10

KUR'AN-I KERİM'DE İHSAN
KAVRAMI
Dr. Sema ÇELEM

BÜYÜTEÇ

36

TANRI'YI ARIYORSAN O BURADA!
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

diyanet 351

Aylık Dergi | Mart 2020

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ

Editör
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Emin GÜRDAMUR
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

EN GÜZEL İSİMLER

40

MÜLKÜN YEGÂNE SAHİBİ
MALİKÜL MÜLK
Fatma BAYRAM

ADANMIŞ ÖMÜRLER

42

BİR KUR'AN HADİMİ:
ABDURRAHMAN GÜRSER
Büyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

LİSAN-I KALP

44

HER HÂLİMİZE ŞÜKREDEBİLMEK
Dr. Lamia LEVENT ABUL

BUNU KONUŞALIM

46

İMAM HATİP HASAN KOÇ:
"ÇOCUKLAR CAMİNİN
SÜSÜDÜR."
Mahir KILINÇ

DİN VE HAYAT

49

DÜNYA, İMTİHAN DÜNYASIDIR
Nurcan SOLAK

DİN VE HAYAT

52

İSRA VE MİRAC MUCİZESİNİN
DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ
Hüseyin ARI

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

54

DOSTUN ÖLÜMÜ
Abdülbaki İŞCAN

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

56

DIYANET KÜTÜPHANESİNDEKİ
EŞSİZ YAZMA ESERLER: HADİS
KİTAPLARI
Zeynep YEŞİLDAL AKTAŞ

KAFAMA TAKILANLAR

58

İNANAN YA DA İNANMAYAN
AİLEDE DOĞMAK
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

60

ÇÖL ASLANI DEMİR YUMRUĞA
KARŞI
Koray ŞERBETÇİ

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

64

İŞGAL İÇİN GELDİLER:
İNSANLIK DERSİ ALIP GİTTİLER
Nermin TAYLAN

YARININ DÜNYASI

68

SANAL KABRİSTANDA ONLINE
DUA!
Mustafa ÇUHADAR

ADAB-I MUAŞERET

70

HAYATIMIZI GÜZELLEŞTİREN
KELİMELE
Ayşe Nur ÖZKAN

HATIRA DEFTERİ

72

HİÇ BİTMEYECEK YOLCULUK
Hatice TEKEŞİN

DIYANETE SORALIM

74

TEBDİL-İ MEKÂN

76

ORTA AKDENİZ'DE BİR ADA
MALTA
F. Hilâl FERŞATOĞLU

KİTAPLIK

80

İSLAM DÜŞÜNCESİNİN İLAHİ
TARAFI
Selma MAŞLAK

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 72.00
Yurt Dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara
Kurumsal Şube IBAN: TR94 00010017 4505 9943
0850 41 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun
fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını
bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin
Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi
Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe
Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan A.Ş.
Sarıncı yolu No:7 Gazimir/İZMİR
Tel: 0232 274 22 15

Basım Tarihi: 04.03.2020

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar
yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu
yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri
Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan
yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı
saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her
türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

İHSAN ÇİZGİSİNDE BİR HAYAT

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

İlahi inayet, rahmet ve ebedî mutluluk kaynağı olarak insanlığa gönderilen İslam, insanın selim fitratını koruyan ve akıl nimetiyle sahip olduğu üstün vasıflarını doğruya yönlendirerek dünya ve ahiret huzurunu temin eden ilahi ilkeler bütünüdür. Dolayısıyla, can taşıyan her varlığa merhameti, Yüce Allah'a teslimiyet ve itaati merkeze alan dinimiz; insan, eşya, tabiat ve kâinatla ilişkilerimizi ideal seviyede tanzim ederek dünya ve ukba dengesinin en ideal şeklini bizlere göstermiştir. Nitekim yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in; "Gerçekten bu Kur'an en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan müminler için büyük bir mükâfat olduğunu ve ahirette inanmayanlar için elem dolu bir azap hazırladığımızı müjdelere." (İsra, 17/9.) ayeti, bu hususu açıkça beyan etmektedir.

Tahkiki bir iman; Cenab-ı Hakk'ı tanıma, yaşadığımız dünyayı ve mutlak hakikat ahireti anlamlandırma, kendimizi ve dış dünyayı anlama noktasında en büyük imkândır. Bu şuurla yaşanan hayatın ve yapılan ibadetlerin ise en somut neticesi her yönüyle güzel ahlak ve ihsan bilinciyle yaşamaktır. Bu açıdan ihsan, öncelikle kişinin "Rab" makamına başka hiçbir

şeyi layık görmemesiyle birey ile Yaratıcı arasındaki derin saygı, bağlılık ve itaate dayanan ilişkiyi ifade etmektedir. Bu teorik boyutla birlikte, tam manasıyla "Cibril Hadisi"nde tebarüz ettiği yönüyle ihsan, Allah'ı görüyor-muşçasına ibadet etme cihetiyle etkin bir tefekkür, mutlak bir teslimiyet ve eşsiz bir özveriyle O'na yakın olma çabasıdır.

İhsan, müminin, yüce Allah'la arasında kuvvetli bir bağ kurarak davranışlarını bu ekseninde oluşturmaktır. İnsanoğlunun ahlaki hafızası olan fitratın gereklerini yerine getirmesi ve dinimizin münker olarak vazettiği kötülüklerden ve çirkinliklerden uzak durmasıdır. Dolayısıyla ihsan kavramının hayata yansımaları somutlaşması, rububiyet ve ubudiyetin en yalın tezahürü tevhit akidesinin ve insanlar arası ilişkinin vazgeçilmez değeri vahdet ilkesinin gereğini yerine getirmekle gerçekleşecektir. Bu yönüyle ihsan ahlakının nefis terbiyesiyle vazgeçilmez bir ilişkisinin varlığı da açıktır. Buna göre ihsan ahlakının varlığı, imandan neşet eden ahlaki erdemlerin bireysel ve sosyal hayata taşınmasıyla ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan zikredilen bu hususlar, ihsan erdeminin şehadet ve gayb âle-

mine dönük ideal vasfının adalet değerinden kaynaklandığını göstermektedir. Nitekim insanın fizik ve metafizik dünyasını anlamlandıran vahyin; “Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder...” (Nahl, 16/90.) buyruğu bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bir eylemin ihsan olarak değerlendirilip anlam kazanabilmesi için bazı vazgeçilmezler bulunmaktadır. Öncelikle ihsan; niyet, bilgi, bilinç, eylem ve irfan boyutuyla sarsılmaz bir varlık alanı oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, fikir ve aksiyon düzleminde ihsan davranışının ortaya konulmasında kişisel iradenin ve Yaratıcının muradının farkındalığı söz konusudur. Bu da ihsanın, dünya ve ahirette yüce Allah’ın hoşnutluğunu kazanmaya yönelik erdemli davranışların biricik vesilesi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu ideal, dinin ya da örfün iyi/güzel kabul ettiği ve “birr” ifadesinde karşılığını bulan maddi manevi bütün güzellikleri temin etmektedir. Bu itibarla ihsan, marufu münkerden, adaleti zulümden, ihlası riyadan ayıran ve böylece kişiyi “muhsin” kılan mühim bir cevherdir. Aynı zamanda ihsan, kötülük dehlizlerinden iyiliğin aydınlık yollarına kişiyi sevk etmekle, takva mertebesinin de önemli bir eşiği konumundadır. Zikredilen tüm bu hakikatler, ihsanın etik ve estetik değeriyle insan hayatının her alanındaki varlığını göstermektedir. İhsanın en güzel örneklerini bizlerle buluşturan Peygamber Efendimizin (s.a.s.); “Allah her şeye karşı ihsanı farz kılmıştır...” (Müslim, Sayd, 57.) hadisi de bu hususu teyit etmektedir.

Yüce dinimiz İslam, bireyin fıtratındaki iyilik cevherini yeryüzü ile buluşturarak dünyayı imar etmeyi hedeflemektedir. Bu üstün gayeye ulaşmada da en önemli imkân, peygamberlerin varlığı, örnekliği ve mücadelesidir. Nitekim peygamberler, bütün insanlığa sunduğu rahmet iklimiyle, her türlü eylemi zarafetle tezyin eden üstün ahlak ilkeleriyle bizlere ufuk çizip yön tayin eden vahyin, doğru anlaşılıp en güzel şekilde yaşanan bir hayata dönüşmesinde şüphesiz en büyük örneklerdir. Her konudaki rehberimiz Allah Resulü (s.a.s.) de her şeyi en güzel, tam ve mükemmel bir şekilde yapmakla kalmayıp aynı zamanda çevresini de en iyiye ve en güzele yönlendiren tavsiyelerde bulunarak insanlığa örnek olmuş ve ashabını ihsan şuuruyla yetiştirmiştir. Söz konusu çağları aşan örneklik; bilgi, hikmet ve marifet rükunları üzerine oturmuş, iman, kulluk ve güzel ahlakla tezyin edilmiş İslam medeniyetinin temel harcı olmuştur. Bu mayanın ruh çaldığı Müslümanlar, ilim ve irfan ile donanmış fertlerin oluşturduğu, ihsan ahlakı ile şekillenecek bir toplum idealini gerçekleştirmek için azami gayret göstermişler ve nihayetinde, yeryüzünde iyilik ve güzellikler üreten bir medeniyet inşa etmeye muktedir olmuşlardır.

İhsan bilinci, kulun Rabbiyle ve diğer varlıklarla ilişkisi bağlamında bireye dünya ve ahiret mutluluğunun yolunu göstermekle birlikte, günümüz dünyasının gerek bireysel ve gerekse toplumsal birçok sorununa da çözüm sunmaktadır. Zira ihsan; hayatın, varlık âleminin en şerefli olan insana yaraşır bir

şekilde sürdürülmesini temin eden ve hayatın her alanında insandan sadır olan eylemleri düzenleyen temel ilkelerden biridir. Nitekim sosyal hayat, her yönüyle ihsan merkezinde yaşandığında, Kur’an ve sünnetin hedeflediği erdemli ve faziletli toplum ortaya çıkmış; bu idealden uzaklaşıldığında ise iyilik yeryüzü sahnesinde zayıflamış ve kötülük toplumda hâkim güç hâline gelmiştir. Günümüze gelecek olursak, bugün yeryüzünün iyiliğe, merhamete, ahlak ve hukuka her zamankinden daha fazla muhtaç olduğu her türlü izahtan varestedir. İnsanlık; güven, sevgi, saygı ve barıştan uzaklaşarak tefrika, bölünme, zulüm, şiddet, vahşet ve dehşet sarmalında bunalımlı bir hayata hapsolmuştur. Tüm bunlar, İslam’ın hayatı huzurla buluşturma, insanı da kendisi ve çevresiyle barıştırma idealini önemsememe ve onun evrensel mesajını ihmal etme neticesinde vuku bulmaktadır. Özetle bugün, İslam âlemi de dâhil olmak üzere, yeryüzünde yaşanan ahlaki erozyon, kaybedilen huzur ve güven, insanlığın kanayan yaralarının merhemi mesabesindeki Kur’ani bir ilke olan ihsan değerinden uzaklaşmasının tabii sonucudur.

Bu itibarla, İslam’ın yeryüzüne sunduğu rahmete, hiç kimseden esirgemediği sevgi ve şefkate, iç ve dış dünyamızı sekinetle buluşturan barış çağrısına bütün insanlığın ihtiyaç duyduğu bir zamanda; ihsan çizgisinde yaşadığımız bir hayatın, gerçek anlamda iyiliğe ulaşma adına daha güzel bir dünyanın inşasına vesile olmasını Cenab-ı Allah’tan niyaz ediyorum. ■

İHSAN ÜZERE YAŞAMAK

Prof. Dr. Soner DUMAN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Islami ilimlerde “Cibril hadisi” diye meşhur olan rivayette belirtildiğine göre Allah Resulü (s.a.s.) Mes-cid-i Nebevî’de ashabı ile birlikte olduğu bir gün Cibril (a.s.) bir insan kılığında gelerek Allah Resulü’ne “iman”, “İslam” ve “ih-san”ın ne olduğunu sordu. Allah Resulü soruların her birine cevap verdikçe Cibril “Doğru söyledin.” diyerek kendisini tasdik ediyordu. Bizim bu yazıda ele alacağımız mesele bu uzunca hadiste yer alan sorular içinde “İhsan nedir?” sorusuna Allah Resulü’nün verdiği cevaptır. Allah Resulü bu soruya “İhsan Allah’ı görüyormuşçasına O’na kulluk etmendir. Şayet sen O’nu göremiyorsan da O seni görmektedir.” buyurmuştur. (Buhari, İman, 36; Müslim, İman, 1)

İhsan kelimesi sözlükte iyilik etmek, güzel davranmak gibi anlamlara gelir. Bununla birlikte Allah Resulü, yukarıdaki sözleriyle bu iyilik ve güzelliğin kaynağına dikkat çekmiş, ihsanı “ihlas”, “murakabe” ve “güzeltce itaat etmek” gibi manalarla ilişkilendirmiştir. (İbnü’l-Manzûr, Lisânü’l-Arab, XIII, 117.)

İhsan, kişinin her ne yapıyor olursa olsun bu eylemi “Allah’ın kendisini görüp gözettiği” düşüncesi ile gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Bunu düşünmek her şeyden önce kişide dosdoğru bir “Allah inancı” olmasını gerektirir. İnsanların büyük bir bölümü ya sağlam bir Allah inancına sahip olmadığı ya da bu inançlarını davranış boyutuna taşıyamadıkları için davranışlarında “ihsan üzere” hareket edemezler. Kur’an, müşriklerin Allah tasavvurlarındaki sakat-

lıktan şu şekilde söz eder: “Allah’ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla! Nihayet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler. Onlar derilerine, ‘Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?’ derler. Derileri, ‘Bizi her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca ona döndürülüyorsunuz. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lakin, yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz. İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz.’” (Fussilet, 41/19-23.)

Bu ayetler, insanların eylemlerinin birçoğunun Allah tarafından görülmediğini, bilinmediğini düşünmenin insanları kötülöklere sürükleyeceğini ve bunun sonucunda insanların ebedî bir hüsrana karşılaştığını belirtiyor. Bunun aksine bir kimse eylemlerini “Allah beni görüyor, her yaptığımı biliyor.” şeklinde bir bilinç ile gerçekleştirdiğinde ise bu kimse hüsrana uğramaktan kurtulacak, kurtuluşa erecektir.

İnsanın bütün eylemlerini “Allah’a yönelik eylemler” ve “Allah’ın yarattığı mahlukata yönelik eylemler” olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. İbadet sözcüğü geniş anlamıyla alındığında insanın gerek Allah’a gerekse mahlukata yönelik olan ve Allah’ın rızasına uygun olarak yapılan fiillerini

kapsar. Dar anlamda alındığında ise belirli zamanlarda, belirli eylemleri yaparak Allah’ı tazimde bulunmak anlamına gelir.

Dar anlamıyla “ibadet” eyleminin “ihsan” niteliğine sahip olması, o ibadetin Allah’ın tayin ve tespit ettiği standartlara uygun olmasını ve sırf O’nun rızası için yapılmış olmasını gerektirir. İbadet amacıyla yapılan bir fiil Allah’ın belirlediği şekle uygun olmazsa bu eylem “bidat”, “batıl”, “fasit” olarak nitelendirilebilir. Allah rızası dışında başka amaçlar için yapılıyorsa bu eylem “riya” olarak nitelenmeyi hak eder. İnsanlara yönelik bir fiilin “ihsan” vasfı ile nitelenebilmesi için bu fiili yapan kimsenin başkasına meşru bir yarar sağlamayı veya ondan bir zararı defetmeyi kastetmiş olması, bu eylem sonucunda karşı taraftan herhangi bir beklenti içine girmeyip yaptığı fiille Allah’ın rızasını kazanmayı hedeflemiş olması gerekir.

Maun suresi, gerek Allah’a karşı ibadet türünden eylemlerinde gerekse insanlar arası ilişkilerinde bu şartlara riayet etmeyenlerin, ihsandan nasibini almamış kimselerin durumundan söz eden son derece önemli bir suredir. Rabimiz bu surede şöyle buyurur: “Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı! İşte o, yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar.” (Maun, 107/1-7.)

Bu surede açıkça görüleceği üzere bir kimse “ihsan” özel-

liğine sahip olmadığında insanlar arası ilişkilerde kaba ve kırıcı olur. Toplumun zayıf kesimlerine karşı yardım hisleri taşımaz, ilgi ve alaka duymaz. Kendisi iyilik yapmadığı gibi iyiliğe teşvik de etmez, dahası iyiliğe engel bile olur. İhsan özelliğine sahip olmayan kişi, ibadet türünden eylemlerinde de Allah'ın rızasını değil toplumun beğenisini hedefler.

İhsan özelliğine sahip olan kimse en başta kendi fitratı ile barışıktır. Çünkü insan, yaratılışı itibarıyla "ahsen-i takvim" (en güzel kıvam) üzere yaratılmıştır. Bu kıvamını koruması, ihsan üzere yaşamasına bağlıdır. Bu ise Allah'a hakkıyla iman etmeye ve bu imanına uygun yaşamaya (salih amel) bağlıdır. İhsan üzere yaşamayan herkes, fitratındaki "ahsen-i takvim" özelliğini kaybederek esfel-i sâfilîn (aşağıların aşağısı) denilen en düşük seviyelere düşer. (Tin suresi.)

İhsan üzere yaşayan bir kimse Allah ile olan ilişkisini sapasağlam bir temele dayandırmıştır. O iman ile amel, amel ile ihlas, dünya ile ahiret arasını birbirinden ayırmamış, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bu hususları bir arada tutmayı başarmıştır.

Allah Resulü (s.a.s.) konunun başında zikrettiğimiz hadiste dolaylı olarak ihsanın iki derecesi bulunduğunu ifade etmiştir. Bu derecelerin ilki ve daha üstünü "Allah'ı görüyormuşçasına kulluk etmek"tir.

Bir kudsi hadiste belirtildiğine göre Allah'ın yeryüzünde do-

laşan ve kendini zikredip anan kimseleri arayan melekleri vardır. Böyle bir topluluk bulduklarında hemen onların yanına gelirler. Allah onlara sorar: "Kullarım ne söylüyor?" Melekler cevap verir: "Seni tesbih, tekbir, tahmid ve temcid ediyorlar." Allah sorar: "Peki beni görmüşler mi?" Melekler: "Hayır görmemişler." Allah sorar: "Beni görmüş olsalardı nasıl olurlardı?" Melekler: "Sana daha çok ibadet ederler, Seni daha çok yü-

mesi hâlinde "Allah tarafından görüldüğü" bilincine ulaşabilir. Zaten bu, onun imanının gereğidir. Kur'an, kişinin bu şuura ulaşabilmesi için gönlüne işleyecek dokunaklı ifadeler kullanır. Rabbimiz şöyle buyurur: "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir." (Hadid, 57/4.) "Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüsü O olmasın. Beş

İhsan üzere yaşayan bir kimse Allah ile olan ilişkisini sapasağlam bir temele dayandırmıştır. O iman ile amel, amel ile ihlas, dünya ile ahiret arasını birbirinden ayırmamış, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bu hususları bir arada tutmayı başarmıştır.

celtirler, Seni daha çok tesbih ederlerdi." derler. (Buhari, Deavât, 66; Tirmizi, Deavât, 130.)

Demek ki eğer Allah'ı görmüş olsaydık O'na olan kulluğumuzu şimdikinden çok daha üst boyutlara taşır, O'nu çok daha fazla tenzih, takdis ve tesbih ederdik. İşte "ihsan" boyutunda yaşayanlar, O'nu görmeden "görüyormuş gibi" kulluk etme şuuruna erişmiş olan kimselerdir.

İhsanın ikinci boyutunu ise "Allah tarafından görüldüğünün bilincinde olmak" oluşturur. Herkes ihsanın birinci boyutuna ulaşamayabilir. Bununla birlikte her mümin kul, gayret et-

kişi gizlice konuşmaz ki altıncıları O olmasın. Bundan daha az yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir. Sonra onlara yaptıklarını kıyamet günü haber verecektir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücadele, 58/7.)

"İhsan şuuru" ister birinci isterse ikinci derecesi ile bir kimsenin gönlüne yerleştiğinde o kimsenin bütün davranışları iyi ve güzel olur. Böyle bir kimse Allah'a ihlas ile ibadet eder. İnsanlara karşı her daim iyilik yapma peşinde olur. Kendisi iyilik yaptığı gibi başkalarını da iyilik yapmaya teşvik eder. Yap-

tığı iyiliği başa kakmaz, bunun için insanlardan övgü, teşekkür ve karşılık beklemez.

İhsan şuuru, insanın bütün davranışlarında etkisini gösterir

İhsan şuuru ile hareket eden mümin, aile fertlerine iyi davranır. Ana babası nasıl ki kendisinin küçüklüğünde onu büyütüp terbiye etmişler, kendisinin verdiği sıkıntılara katlanmışlarsa o da ana babasına yaşlılık zamanlarında iyilik eder, onlara “öf” bile demez. İhsan şuuru ile hareket eden mümin eşiyile iyi geçinir, çocuklarına merhamet, şefkat ve adaletle davranır.

İhsan şuuru ile hareket eden müminin sözleri arasında yalan, küfür, dedikodu, iftira, laf taşıma gibi kötülükler görülmez. O, konuştuğunda ya hayır konuşur ya da susar. Kendisi için sevip istediğini bütün mümin kardeşleri için de sevip ister. İhsan şuuruyla hareket eden müminin elinden ve dilinden diğer insanlar güvendedir. Çünkü kimseye karşı kötülük etmez, hile yapmaz, aldatmaz. Kimsenin canına, malına, ırz ve namusuna kötü gözle bakmaz.

İhsan şuuru, yalnızca “aynı din-den” olanlara karşı iyilik etmekle sınırlı tutulamaz. Bu şuura sahip olan müminin, kendisinin dinine düşman olmayan diğer din mensuplarına karşı da iyilik eder, adaletten ayrılmaz. Rab-bimiz bu konuda şöyle buyurur: “Allah sizi, din konusunda

sizinle savaşmamış, sizi yurt-larınızdan da çıkarmamış kim-selere iyilik etmekten, onlara adil davranmaktan menetmez. Şüphesiz Allah adil davrananla-rı sever.” (Mümtehin, 60/8.)

İhsan şuuru ile hareket eden mümin hayvanlara karşı da şefkat ve merhametlidir. Onun gözünde bir kediye aç bırakarak ölümüne sebep olduğu için cehenneme giden kişi ile çölde susamış bir köpeğe bir kuyudan ayakkabısı ile su getirerek onu kurtaran kimsenin cennetlik oluşu daima canlanır.

Netice itibarıyla söylemek gerekirse ihsan şuuru ile hareket etmek bir müminin gerek Rab-bine gerekse mahlukata karşı bütün davranışlarında “en iyi” ve “en güzel” olanın arayışı içinde olmasını gerektirir.

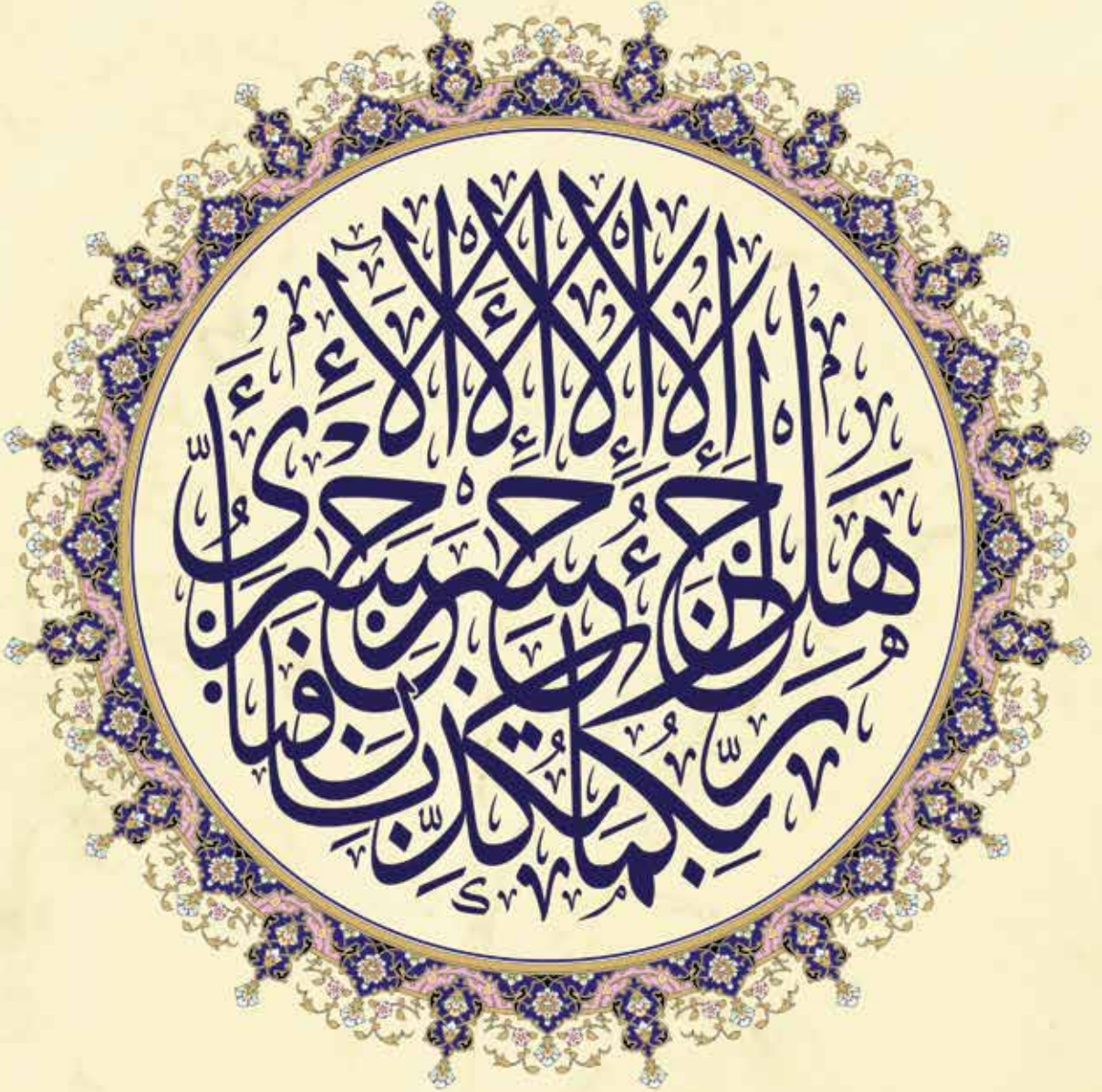
Rabbimiz bizleri ihsan şuuruna sahip olan müminlerden eylesin.■

KUR'AN-I KERİM'DE İHSAN KAVRAMI

Dr. Sema ÇELEM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

“İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir.”

(Rahman, 55/60.)

Ihsan, iyilik yapmak, bildiğini iyi bilmek, yaptığını iyi yapmak anlamlarına gelen dinî bir terimdir. (İsfehâni, Müfredat, 119.) İhsan kelimesinin kökü olan husn “güzel olmak” demektir. Bu kök mazi fiilinin başına eklenen elif harfi ile geçişli hâle getirilerek “güzel yapmak” anlamı kazanmıştır. İhsan Kur’an-ı Kerim’de yetmiş civarı ayette karşımıza çıkar. Bu kavramın yer aldığı ayetler incelendiğinde genel olarak üç farklı içeriğe sahip oldukları görülmektedir.

Bunlardan ilki iyilik yapmaktır. İhsan iyilik anlamında kullanıldığında maddi ve manevi her türlü hayrı kapsar. Nisa suresinin 36. ayetinde iyilik Allah’a iman ve kulluğun hemen ardından emredilmiştir. Ayette ayrıca öncelikli olarak iyilik edilmesi gereken kimseler de sayılmaktadır: “Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.” İhsan herkesin ihtiyacına uygun olarak değişebilir. Anne babaya ihsan onlara iyi davranmak, güzel söz söylemek, öf bile dememektir. Akra- ba için sılayırahimdir. Yetim ve fakirlere ihsan tasaddukta bulunmak, maddi olarak destek vermek, yolcuya ihsan ise onu evinde güzelce ağırlamaktır.

“Allah’ın sana iyilik yaptığı (ih- san ettiği) gibi sen de iyilik yap (ih- sanda bulun).” (Kasas, 28/77.)

ayetinde insanlara ihsanda bulunmak Allah’ı razı edecek sadaka ve hayır olarak açıklanmıştır (Mukatil, Tefsiru Mukatil b. Süleyman, 3, 356.) İbn Kesir aynı ayeti yorumlarken “O sana nasıl iyilik etmişse sen de onun kullarına iyilik et!” (İbn Kesir, Tefsiru’l-Kur’ânî’l-Azim, 10, 482.) der. Kul Allah’ın kendisine verdiğinden onun yolunda infak etmekle yükümlüdür. (Taberi, Cami’u’l-Beyân, 18, 324.)

Hiz. Peygamber’in (s.a.s.) imanın cüzleri arasında saydığı “yoldan taşı kaldırma” ihsandır. İhsan Allah’ın rızasını düşünerek başkasına güler yüzle bakmaktan başlayarak bir milleti zulümden esaretten kurtaracak olan kahramanlığa kadar uzanan ve her iyiliği içine alan hayırdır. (Mahir İz, İhsan, 486.) Bu tarifle salih amel ve ihsanın birbirlerine olan yakın anlamları dile getirilmiştir.

Kur’an-ı Kerim’deki diğer kullanımı ile ihsan iyi ve güzel amel anlamına gelir. Bu da Allah rızası için ve samimiyetle yapılan her türlü iştir: “İman edip salih ameller işleyenlere; Allah’a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur. Allah iyilik edenleri sever.” (Maide, 5/93.) Ayette iman, amel, ihsan kavramları iç içe ve birbirlerinin sebep ve sonucu olarak zikredilmiştir.

İhsanın Kur’an’daki üçüncü kullanımı yaptığını iyi yapmaktır.

İhsan bu anlamıyla hem Allah’a hem insana nispet edilmektedir. Allah’a nispet edildiği ayetlerde işini güzel yapmak ve iyilik anlamları vardır. “O ki yarattığı her şeyi güzel yaptı.” (Secde, 32/7.) ayetini Zemahşerî “Allah Teâlâ’nın yarattığı her şey hikmetin gereklerine ve maksada uygunluk ilkesinin icaplarına göre düzenlenmiştir; güzellik bakımından kendi aralarında derecelendirilebilir de bütün yaratılmışlar güzeldir.” şeklinde yorumlamıştır. (DİB, Kur’an Yolu, 4, 348.)

“Rabbimizin bağışına ve genişliği göklerle yer arası kadar olan, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun. Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.” (Âl-i İmran, 3/133-134.)

Ne yaparsa iyi yapmak, iyiliği bile iyi yapmak ihsandır. İhsan yolu güzel yürümenin, arkada bıraktığı izi güzel bırakmanın adıdır. Hayatta yapılan her işi itkân ile sağlamca yapmak, hangi meslekte olursa olsun iyi sonuçlar verir.

Hiz. Peygamber (s.a.s) “Allah, amel sahibinin yani iş adamının iş yapınca iyi ve güzel yapmasını sever.” buyurmuştur. (Taberani) Ferdî ibadetlerden namaz günde beş vakit kulluk görevi olarak yerine getirilir. Şartları bellidir, o şartları en güzel hâliyle yerine getirmek, ibadeti eksiksiz ve sadece Allah için yapmak ihsan derecesidir. İbadete ruhunu veren de budur. Sosyal

görevlerimizden olan zekât ve sadaka vermek, ihtiyaç sahiplerini görüp gözetmek, müminin sorumluluğu ve onu Allah katında değerli kılacak bir ameldir. Bu duruma gelen bir müminin maddi manevi destekte bulunacağı zaman bunu ihsan çerçevesinde yapması, verdiği sadakayı başa kakmaması, yardım ettiği kişiyi minnet altında bırakacak karşılıklar beklememesi gerekmektedir.

Müfessirler ihsan kavramına geniş bir perspektiften bakarak yer aldığı ayetteki bağlamına uygun anlamlar vermişlerdir. Mesela “İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir.” (Rahman, 55/60.) ayetindeki iki ihsandan ilkinin tevhit ve Allah’a itaat olarak tefsir etmişlerdir. Böylece Allah’ın nimetlerinin sayıldığı bu surede onun kuluna verdiği en büyük nime-
tin ontolojik olarak Rabbin birliğini kabul etme yetisi olduğu dile getirilmiştir. Ayetteki ikinci ihsan cennettir. Mukatil’e göre tevhit ehlinin ahiretteki karşılığı cennettir. (Mukatil b. Süleyman, Tefsiru Mukatil, 4, 204.) Taberi “Dünya amelini güzel yapanın ve Rabbine itaat edenin karşılığı ahirette Rabbi tarafından güzelce verilecektir.” (Taberi, Camiu’l-Beyan, 22, 252.) demiştir. İbn Kesir’de yer alan bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) bu ayetle ilgili olarak “Rabbimiz ne dedi bilir misiniz?” diye sormuş ve cevabını “Allah’ın tevhitte nimetlendirdiklerinin karşılığı ancak cennettir.” şeklinde vermiştir (İbn Kesir, Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim, 13, 336.)

Yine “Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım

Ne yaparsa iyi yapmak, iyiliği bile iyi yapmak ihsandır. İhsan yolu güzel yürümenin, arkada bıraktığı izi güzel bırakmanın adıdır. Hayatta yapılan her işi itkân ile sağlamca yapmak, hangi meslekte olursa olsun iyi sonuçlar verir.

etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90.) ayetinde adalet, ihsan ve akrabaya vermek emredilirken, fuhuş, münker ve bağı yasaklanmıştır. Ayette geçen adalet tevhit, ihsan insanları affetmek, münker şirk ve bağı da insanlara zulmetmektir. (Mukatil b. Süleyman, Tefsiru Mukatil, 4, 483.) Adaletin Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik etmek, ihsanın her şartta Allah’ın emir ve yasaklarına veya farzları yerine getirmeye sabretmek olduğu da söylenmiştir. (Taberi, Camiu’l-Beyan, 14, 336.)

İhsan kavramı Kur’an’da adalet, hilm, salih amel ve takva ile birlikte kullanılmıştır: “Eğer iyilik eder ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa, 4/128.) Ayetten yola çıkarak iyi olanı yapmanın, iyi davranışlara devam etmenin sonucunun insanı takva sahibi yapacağını söylemek mümkündür. Takva sahibi olanlar aynı zamanda işini iyi yapanlardır. Güzel davranış ile takva arasın-

da birbirini tamamlayan bir bağ vardır. Bu bağ “Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir.” (Nahl, 16/128.) Ayetinde de dile getirilmiştir. İhsan imanın özü, ruhu ve kemali dolayısıyla kulluk mertebelerinin en üstünüdür.

İhsanın bir diğer kullanımı hilm kavramıdır. Hilm, başkalarına yumuşak ve sevecen davranmaktır. Fakire daima yardım etmek isteyen, çabuk öfkelenmeyen, misilleme yapmaktan uzak duran ve kusurları bağışlayan kişi hilm erdeminin canlı örneğidir. (İzutsu, Kur’an’da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, 339.)

İhsan tavrını kuşanmış kimse-
lere muhsin denir. “İhsanda bulunan” anlamındaki muhsin kimse Allah’ın sevdiği kulları arasındadır. (Bakara, 2/195; Âl-i İmran, 3/134; Ankebut, 69; Saffat, 80, 105.) Muhsin sayılmak için bazı özelliklere sahip olmak gereklidir. Mesela peygamberler muhsindir. (Enam, 6/83-84.) Yeryüzünde fesat çıkarmamak, Allah’a korku ve umutla yakarmak (Araf, 7/56.), namazlara devam etmek, sabırlı olmak (Hud, 11/114-115.),

Allah yolunda başına gelen şeylere karşı metanetli ve cesur olmak (Âl-i İmran, 146-148.), affetmeyi bilmek, insanlara karşı hoşgörülü davranmak (Maide, 5/13.), bollukta ve darlıkta infak etmek, öfkeyi yutmak, günaha düşünce Allah'tan bağışlanmayı dilemek (Âl-i İmran, 134-135.) muhsin olmanın gereklerindendir.

Elmalılı "Hayır, öyle değil! Kim 'iḥsan' derecesine yükselerek özünü Allah'a teslim ederse, onun mükâfatı Rabbinin katındadır. Artık onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir." (Bakara, 2/112.) ayetini "Kim Allah için yüzünü lekeden salim tutar, nefisini şirkten ve şirk emare-

lerinden temizleyerek, ihlas ve samimiyetle Allah'a yönelir, bir tek Allah tanır ve bu hâlinde de özü muhsin olursa yani Allah'ı görüyormuş gibi kendini Allah huzurunda bilirse yaptığı her ibadeti temiz kalp ile ve her yönüyle güzel yaparsa işte onun Rabbi katında mükâfatı vardır. Bunlara hiçbir korku yoktur ve bunlar mahzun da olmayacaktır." (Hak Dini Kur'an Dili, 1, 386.) şeklinde açıklamıştır.

İnsan ister iyilik yapsın, ister işini iyi yapsın bunun ilk faydası doğrudan kendisinedir. Nasıl ki insan ahirette amellerinin karşılığı olarak cenneti ya da cehennemi hak edecekse dünyada da amelleri ile tavsif

edilecektir. İyiliğin şahsi faydalarından biri kötülükleri silmesidir. (Hud, 11/114.) Fıtratı gereği kötülüğe meyilli olan insan işlediği hataları iyilik yaparak telafi yoluna gitmelidir.

İşi iyilik olanın karşılığı da böyle olur. İyilik kişisel mutluluk için zorunluyken bunun sürekliliği ve yaygınlaşması toplumsal faydaya dönüşür. İyiliğin karşılığı cennettir. Allah işini güzel yapanların gayretlerini boşa çıkarmaz. (Keht, 18/30.) Hz. Peygamber "Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır." (Yunus, 10/26.) ayetindeki iyiliğe verilecek husnanın cennet, bundan daha fazlasının ise "Allah'ın Zâtına nazar" olduğunu söylemiştir. (Taberi, Cam'iu'l-Beyan, 12, 158.) ■

İLAHİ MURAKABE: İHSAN

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN

Bayburt Üniversitesi Rektörü

İhsan, temelde “yaptığı işi güzel yapmak” ve “başkalarına iyilik yapmak” (Ragıp El İsfehani) iki anlamının ön plana çıktığı bir kavramdır. Bu anlamlardan hangisi alınırsa alınsın ihsan; Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Hatta Hz. Peygamber’in söylemleri ve eylemlerinin tamamını bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber Kur’an’ın ifadesi ile yüce bir ahlak üzeredir (Kalem, 68/4.) ve inananlar için üsve-i hasene yani en güzel örnektir. (Ahzab, 33/21.) Ancak konunun daha iyi anlaşılması için onun ihsan ve iyilik örneklerini birkaç başlıkta ele almanın daha isabetli olacağını düşünüyoruz.

İbadette ihsan

Cibril hadisinde Hz. Peygamber’in (s.a.s.) dile getirmiş olduğu ihsan tanımı, onun ibadetler konusundaki anlayışını ortaya koymaktadır. Bir diğer ifadeyle Hz. Peygamber sürekli Allah’ın huzurundaymışçasına hareket etmiş ve bu konuda ümmetine büyük/ulvi bir hedef göstermiştir. Buna göre müminin imanı ihsan ile kuvvetlenecek, ibadetleri güzelleşecek böylece ameller daha anlamlı

hâle gelecektir. Söz gelimi Müslüman namazını ikame edeceği zaman sürekli ilahi murakabe altında olduğu bilinciyle hareket ettiğinde rıza-ı Bârî’nin dışındaki her şeyi iftitah tekbiri ile bir kenara atmış olacaktır. Böylece kişi namazın farzını, vacibini ve sünnetini yerine getirme gibi bütün kuralları eda etmek suretiyle ibadetini güzelleştirecektir. Neticede bu namaz, kişi için nur olacak, hem dünya hem de ahirette onun önünü/yolunu aydınlatacak ve mümine günde en az beş defa miraç sevincini yaşatacak, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ifadesi ile mümin için göz aydınlığı olacaktır. Dolayısıyla böyle bir namazın manevi atmosferi ve hazzı kişinin bütün hayatını kuşatacak, kişiyi bütün fuhşiyat ve kötülüklerden alıkoyacaktır. Aksi takdirde ihlas ve samimiyetten uzak kılınan namaz veya yapılan ibadetler amacına ulaşmayacaktır. Bu durum âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’in “Nice oruç tutan var ki ona orucundan sadece susuzluk kalır. Nice gece kalkıp ibadet eden de vardır ki ona da bu kalkışından sadece uykusuzluk kalır!” sözleriyle dile getirilmiştir. (İbn Mace, Sıyâm, 21.)

İşte Hz. Peygamber rehberliğindeki ihsan anlayışı mümini şuursuzca ifa edilen ibadet anlayışından kurtarıp daima Allah'ın huzurunda olma hâline sevk edecektir.

Sosyal ilişkilerde ihsan

Allah'ı görmüşçesine ibadet veya Allah'ın gördüğü bilincinde kulluk etme anlayışını hayatın tamamına hâkim kılmak mümkündür. İbadetlerde ihlas ve samimiyet olarak tecelli eden ihsan, sosyal ilişkilerde “başkasına iyilik yapma, güzel davranma” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Güvenli ve huzurlu bir toplum inşa etme konusunda büyük mücadele veren Hz. Peygamber bu konuda sosyal dokuyu güçlendirecek birtakım kurallar ortaya koymuştur. Sosyal hayat ile ilgili Resulullah tarafından vazedilmiş bu mesajları doğru bir şekilde anlayıp ikili ilişkilere yansıtmak kişiyi ihsan makamına ulaştıracaktır.

● **Hz. Peygamber rehberliğindeki ihsan anlayışı mümini şuursuzca ifa edilen ibadet anlayışından kurtarıp daima Allah'ın huzurunda olma hâline sevk edecektir.**

Bu sebeple samimi bir mümin olmanın yolu kişinin öncelikli olarak yakın çevresinden başlamak suretiyle çevresindeki insanlara karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesinden geçmektedir. Yüce Allah'ın "Biz insana ana babasına iyilik yapmasını emrettik." şeklindeki buyruğu gereği onlara "öf" bile dememek (İsra, 17/23; Ahkâf, 46/15.), isyan etmemek, aynı zamanda Allah'ın rızasını kazanmaya da vesile olacaktır. Aynı şekilde eşlerin birbirlerini Allah'ın emaneti olarak görmeleri, karşılıklı sorumluluklarını yerine getirmeleri; sevgi, saygı, anlayış, fedakârlık ve sadakat bilincinde olmaları eşleri "muhsin" olma vasfına ulaştıracaktır.

Öte yandan komşuya, mesai arkadaşına ve çevredeki bütün insanlara iyilikte bulunmak kâmil mümin olmanın gereğidir. Hz. Peygamber'in "Komşusu açken tok yatan bizden değildir." (Hâkim, Müstedrek, 4/167.) ve "Komşunun şerrinden emin olmadığı kimse cennete giremez." (Müslim, İman, 73.) şeklindeki uyarıları bu konuda dikkat edilmesi gereken hususları ortaya koymaktadır. Netice itibarıyla birlikte yaşadığımız insanların elimizden ve dilimizden emin olmaları, müminler olarak bir binanın tuğlaları gibi birbirimize kenetlenmemiz, bir beden gibi sevincimizi, üzüntümüzü içimizde hissetmemiz, kendimiz için istediğimizi din kardeşimiz için de istememiz, öfkemizi yenmemiz ve insanları affetmemiz bizleri ihsan makamına ve kuluğun zirvesine ulaştıracaktır. Bu noktada Peygamber Efendi-

mizin (s.a.s.) şu tavsiyeleri, sosyal ilişkiler bağlamında iyilik ve ihsan anlayışımızın şekillenmesinde bizlere rehberlik edeceklerdir: "Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinizle üstünlük yarışına girmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olun." (Müslim, Birr, 28.)

Meslekte ihsan

Hangi iş veya meslek olursa olsun, Allah'ın her şeyi bildiğinin, gördüğünün, işittiğinin farkında olan insan, kamu malına zarar vermekten kaçınacak, iş ahlakına riayet ederek işinin gereklerini yerine getirecek; işini özenli, sağlam, güzel ve dürüstçe yapacaktır.

Müslümanın iş hayatındaki sözleri, tavır ve davranışları ibadetleri kadar önemlidir. Dolayısıyla ibadetlerinde titiz olan kişinin işinde de aynı hassasiyeti göstermesi gerekir ve beklenir. İşte bu sebepten olmalı ki Hz. Peygamber, "Her kim yalan söyle-

meyi ve yalanla amel etmeyi/iş yapmayı bırakmazsa, Allah'ın o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına hiçbir ihtiyacı yoktur." (Buhari, Sıyâm, 8.) buyurarak bu duruma işaret etmektedir. Bir diğer deyişle iş, ticaret ve sosyal hayattaki her bir hata ve gayr-i ahlaki tutum ve davranış ibadetlerin sevabını azaltmakta ve Allah katında değersizleşmesine sebep olmaktadır.

İş ve ticaret hayatında dürüst olan insanların peygamberlerle birlikte olacağını bildiren Hz. Peygamber, işini sağlam yapmayan ve işine hile karıştıran insanları da şiddetli bir şekilde uyarmıştır. Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.s.) pazarda buğday sergisine uğrayıp elini buğday yığınının içine daldırınca parmakları ıslandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber satıcıya "Bu ıslaklık nedir?" diye sordu. Satıcı, yağmurun ıslattığını söyleyince, Allah Resulü "İnsanların görüp aldanmaması için ıslak kısmı ekinin üstüne çıkarsaydın ya! Kim bizi aldatırsa bizden değildir." buyurdu. (Müslim, İman, 43.)

Kişi hangi mesleği yaparsa yapsın işini sağlam ve güzel yapmalı, insanları aldatmamalı ve Müslümana yakışmayan hilekârlıklardan da uzak durmalıdır.

Dolayısıyla kişi hangi mesleği yaparsa yapsın işini sağlam ve güzel yapmalı, insanları aldatmamalı ve Müslümana yakışmayan hilekârlıklardan da uzak durmalıdır.

Diğer varlıklara ihsan

İhsanda bulunma veya iyilik yapma sadece insani ilişkilerle sınırlı bir meziyet değildir. Ken-

disini daima Allah'ın murakabesinde hisseden mümin, yer-yüzündeki canlı cansız bütün varlıklara karşı duyarlı davranacaktır. Bu bağlamda göklerde ve yerdeki her şey emrine musahhar kılınan insan, sadece ihtiyacı nispetinde ondan istifade edip çevreye ve tabiata zarar verecek davranışlardan kaçınacaktır.

Yine mümin, hayvanlar konusunda hassas olmalıdır. Onları açlığa ve susuzluğa terk etmemeli ve onlara eziyetten de kaçınmalıdır. Resulullah'ın "Allah her işte ihsanı (güzel davranmayı) emretmiştir. (Savaşta bile) öldüreceğiniz zaman öldürmeyi ihsan ile (en iyi şekilde) yapın. Hayvan keseceğiniz zaman kesme işini ihsan ile (en iyi şekilde) yapın. Kesecek kimse bıçağını iyi bilesin ve hayvanı sakınleştirsin." (Müslim, Sayd, 57.) şeklindeki ifadesi de bu konudaki ölçüyü dile getirmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) susuzluktan nemli toprağı yalayan köpeğe su verdiği için mağfiret olunan kişi (Buhari, Edeb, 27.) ile bir kediyi aç bırakmasından dolayı cehenneme girdiğini söylediği kadın (Buhari, Bedü'l-Halk, 16.) canlılar konusunda dikkatli ve duyarlı bir şekilde hareket edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak kâmil mümin; her zaman Allah'ın görüp gözettiğinin farkında olarak ibadet hayatında ihlaslı ve samimi bir anlayışla Rabbine karşı kulluk vazifesini yerine getirir. Böylece O'na karşı sorumluluklarını yerine getirirken aynı zamanda kendisine de iyilik ve ihsanda bulunmuş olur. Öte yandan sosyal ilişkilerinde, meslek hayatında ve diğer varlıklara karşı muamelesinde iyilik ve ihsan anlayışını da asla terk etmez. Neticede kişi Allah'ın muhsin kullarından sayılarak "Allah güzel davrananları (muhsinleri) sever." (Âl-i İmran, 3/148.) ayetinin sırrına mazhar olur. ■

KULLUĞUN EN GÜZEL KIVAMI: İHSAN

Prof. Dr. Safi ARPAGUŞ
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Minyatür: Gülçin Anmaç

“İhsan”, yapılması gereken şeyi yüksek bir bilinçle ve güzel bir şekilde yerine getirmek, başkasına iyilikte bulunmak, Allah’a ibadet ve kulluk, her işi en güzel şekilde, önemine binaen hakkıyla ve layık olduğu şekliyle ifa etmek anlamlarına gelmektedir. Yapılan bir işin ihsan mertebesine erişebilmesi için kişinin öncelikle, farkındalık sahibi olması ve onu itina ile en iyi, en uygun ve en güzel şekilde yerine getirmesi gerekmektedir.

Hz. Ali’nin “Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür!” (İsfahani, Müfredat, 399.) buyurduğu nakledilir. Onun bu yaklaşımı bizatihi insanın ve amellerinin değerinin, ortaya koyacağı anlamlı, ölçülü, güzel davranışlarla değer kazanacağına işaret eder. Yine ihsanın, amellerdeki ihlas ve murakabe yani Allah’ın insanları görüp gözetmesi anlamına geldiği de söylenmiştir.

Murakabe, denetlemek, gözetlemek, kontrol etmek, devamlı olarak gayeyi düşünmek, korku, gözaltında bulundurmak, kendi iç âlemine bakmak, dalıp kendinden geçmek (el-Cürçânî, Ta’rifât, s. 236; Râgib el-İsfahani, el-Müfredât, s. 201.) manalarına gelmektedir. Tasavvufi literatürde ise; kötülüklerden kalbini korumak için kişinin nefsinin kontrol altında bulundurulması (otokontrol) ve devamlı surette kalp ile Allah’a bakmak olarak nitelendirilmekte, “Kulun murakabesi kalbinde ve gönlünde bulunan şeylere Allah’ın muttali olduğunu bilip yakinen kavramasıdır. Bu suretle kul kalbini Allah’ın zikrinden alıkoyan şeylere karşı murakabe eder.” (Serrâc, el-Lüma’, s. 82.) şeklinde de tarif edilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de de murakabeye işaret eden ayet-i kerimeler mevcuttur. Kur’an’ın ifadelerine göre, “...Şüphesiz Allah her şeyi gözetleyendir (murakabe edendir).” (Ahzab, 33/52.) İnsanın sürekli murakabe altında olduğu, “İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 50/18.), “Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler.” (İnfitar, 82/10-12.) şeklinde dile getirilmekte, “Allah’ın, içlerinde gizlediklerini ve fısıltılarını bildiğini ve Allah’ın gaybleri çok iyi bilen olduğunu bilmediler mi?” (Tevbe, 9/78.) ayetiyle de Allah’ın kulun gizli açık her şeyinden haberdar

ve onları bilen olduğu üzerinde durulmaktadır. Bir başka ayette de; “O Allah’ın, her şeyi gördüğünü bilmiyor mu?” (Alak, 96/14.) buyurulmaktadır.

Yine Kur’an-ı Kerim’de “Yaratan bilmez mi? O, en gizli şeyleri bilir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır.” (Mülk, 67/14.) “Çünkü O, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da.” (Taha, 20/7.) “Hiçbir sırrınız gizli kalmaz.” (Hakka, 69/18.) gibi ayetlerde hep bu ilahi murakabe ve tarassut üzerinde durulmaktadır. “Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.” (Hadid, 57/4.), “Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah’ın bildiğini görmüyor musun?” (Mücadele, 58/7.) gibi birçok ayette aynı şekilde Cenab-ı Hakk’ın murakabesi vurgulanmakta ve her şeyden haberdar olan, her zaman ve her yerde yapılanlara şahit ve murakıp olan Allah’a samimi bir şekilde kulluk ve ibadet edilmesi gerektiğine işaret edilmektedir.

Hz. Peygamber, Cibril hadisi diye bilinen hadis-i şerifte “Allah’a sanki O’nu görüyormuş gibi kulluk et! Her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni görüyor!” buyurmaktadır. (Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1; Tirmizi, İman, 4.) İslam düşüncesinde önemli bir yeri haiz olan bu hadis-i şerif mutasavvıflar tarafından “ihsan” mertebesine ve murakabeye işaret olarak değerlendirilmektedir. (Kuşeyrî, er-Risâle., s. 189.) Bu itibarla ihsanı tarif eden bu hadisin ilk kısmı kulun Allah’ı murakabesinden, ikinci kısmı, Allah’ın kulu murakabesinden bahsetmektedir denilir. Buna göre kulun Hakk’ın rızasını gözetmesi, yani kulun Hakk için murakabesi ve Hakk’ın kulu denetlemesi ve murakabe

İhsan, yapılması gereken şeyi yüksek bir bilinçle ve güzel bir şekilde yerine getirmek, başkasına iyilikte bulunmak, Allah’a ibadet ve kulluk, her işi en güzel şekilde, önemine binaen hakkıyla ve layık olduğu şekliyle ifa etmek anlamlarına gelmektedir.

etmesi olmak üzere iki tür murakabeden bahsedilmektedir.

Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyedeki bu anlayışı Hz. Mevlâna da Mesnevi'de şu ifadelerle dile getirmektedir: "Cenab-ı Hak görüşü her an seni uyarıcı olsun diye, kendisine 'Başır/Gören' dedi. Çirkin ve kötü sözlerden dudaklarını kapatmasını diye, kendisine 'Semî'/İşiten' dedi. Korkasın da fesat çıkarmayasın, bozgunculuğa ait şeyler düşünmeyesin diye, Allah kendisine 'Alîm/Bilen' dedi." (Mevlâna Celâleddin Rumi, Mesnevi, c. IV, b. 215-217.)

Murakabe tasavvuf ehli tarafından bu ikili tasnif dışında bir başka değerlendirmeye göre üç kısımda ele alınmaktadır ki, (Serrâc, a.g.e., s. 82-83.) bunların birincisi, Allah'ın insanın iç dünyasına muttali olduğunu idrak ederek gönle sahip çıkmak şeklindeki müptedilerin murakabesidir. İkincisi, kulun Hakk'ın dışında her şeyden fâni olarak Hakk'ı Hak ile murakabe etmesidir ki bu da adap, efal ve ahlak itibarıyla Allah Resulü'ne tabi olanların, mutavassıtların murakabesi olarak kabul edilmektedir. Üçüncüsü ise murakabe ile gönüllerini Allah'a bağlayan has kulların murakabesidir. "Sübhân'ın huzurunda gönüllerinizi koruyun ki sonra gönüllerinizden geçen kötü düşüncelerden dolayı utanmayasınız. Çünkü O; halis sütün içindeki siyah kıl gibi bütün gizli şeyleri, düşünceleri, her şeyi görür." (Mesnevi, I, 252-253 (b. 3144-45).) diyen Mevlâna bu mertebeye işaret etmektedir.

İhsan, kişinin kulluk ve ibadet görevlerini yerine getirirken Allah'ın kendisini gördüğü, davranışlarını gözetlediği bilincinde

olmasıdır. Bu mertebeye eren ve ihsan bilincine sahip olanlar, "Allah, her an beni görmektedir, her yaptığımı bilmektedir, benim kalbimden geçenlerden dahi haberdardır." duygusuna sahip olacaktır. Bazı insanlar

● **İnsanın kendisini sürekli kontrol ve murakabe ile muhafaza etmesi ve karşılığında hidayet ve doğrulukla Allah katında hüsn-i muamele ve hüsn-i kabule mazhariyeti temin etmesi, daima dikkat edilmesi gereken bir husustur.**

sorumlu oldukları şeyleri sadece sorumluluktan kurtulmak için yapar. Gerçek ihsana ulaşanlar, muhsinler ise her türlü harekât ve davranışlarını, Allah'ın kendilerini görüp murakabe ettiğinin farkında olarak ihlas ve samimiyetle yerine getirirler.

Binaenaleyh "ihsan" insana düşüncede derinlik, incelik ve hassasiyet duygusu kazandırır. Onu saflaştırıp arındırır ve her an Cenab-ı Hakk'ın huzurunda olma duygusu ile kemâle erdirir. Bütün amellerin, ihlas ve samimiyetle en iyi şekilde yerine getirilmesini sağlar. Öyle ki ihlas ve ihsan arasında önemli bir bağlantı da ortaya çıkar. "İhlas kul ile Allah arasında öyle bir sırdır ki; melek onu bilmez ki sevap yazsın; şeytan ona muttali olamaz ki ifsat etsin; nefis onu fark edemez ki kendisine meylettirsin!" diyen Cüneyd-i Bağdadi de bu hakikate işaret etmekte, kulluğun en güzel kıvamı olan bu mertebenin Allah ile kul arasında hususi bir ilişkiye delalet ettiğini dile getirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ihsan ile hareket edenlere "muhsin" denilmekte ve bunların güzel hasletlerinden sitayişle bahsedilmektedir.

"İyiliğin (ihsanın) karşılığı, yalnız iyiliktir (ihsandır)." (Rahman, 55/60.) İhsan, sadece Allah'ın huzurunda, kulluk ve ibadetlerde değil aynı zamanda beşerî ilişkilerde ve bütün varlıklar karşısında geçerli olan ahlaki bir davranış ve erdemdir. Resulüllah (s.a.s.); 'İnsanlar iyilik yaparlarsa biz de iyilik yaparız, zulmederlerse biz de zulmederiz.' diyen zayıf karakterli kimseler olmayın. Bilakis, iyilik yaptıklarında insanlara iyilikle karşılık vermeyi, kötülük yaptıklarında ise onlara zulmetmemeyi alışkanlık hâline getirin." (Tirmizi, Birr, 63.) buyurmuştur. Binaenaleyh insanların muaşeret esasları çerçevesindeki davranışlarının ihsan boyutuna ula-

şabilmesi için amaç ve gayenin sadece Allah rızası olması gerekir. Bu itibarla herkesin hayır, şer yaptığıının karşılığını göreceği anlayışıyla insanın kendisini sürekli kontrol ve murakabe ile muhafaza etmesi ve karşılığında hidayet ve doğrulukla Allah katında hüsn-i muamele ve hüsn-i kabule mazhariyeti temin etmesi, daima dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Çünkü “Allah her işte ihsanı (güzel davranmayı) emretmiştir!” Bu hadis-i şeriften de an-

laşılacağı üzere nebevî bir işarete ittibaen her şeyde ihsan üzere hareket etmek gerekir. Niyetlerimizde, vakitlerimizde ve hâllerimizde ihsan üzere olmayı gözetmek durumundayız. Mesela niyetlerde ihsan üzere olmak niyeti halis kılmak, ihlaslı bir gönülden samimi niyetlere kapı aralamayı; vakitlerimizde olan ihsan her vakitte huzur-i ilahide olmak bilinci ile müşahede üzere olmayı; ahval ve davranışlarımızda olan ihsan ise içinde bulunduğumuz hâlin şeri ahkâmını gözetmek, ona

riayet etmek ve onun sadece Allah'ın bir lütuf ve ihsanı olduğunu bilmektir.

Neticede ihsan, gerek kulluk ve ibadetlerin ve gerekse bütün davranışların Allah rızası gözetilerek, ihlas ve samimiyetle, karşılık beklemezsizin, en güzel şekliyle ifası demektir. İnsanın yaratıcısı ve kâinatla bütünleşmesi ve üst düzey bir varlık bilinci ile hareket etmesi, Allah, kâinat ve insan arasındaki ilişkiyi doğru okuyup değerlendirmesidir. Bütün amel ve fiillerimizin anlamlı olması ve bir değer taşımasının, fert ve cemiyet için faydalı olmasının yolu da budur. Çünkü Cenab-ı Hakk'a kul olmak yaratılış gayesini idrak etmiş bir kimse için en yüce mertebedir. Hz. Mevlâna bu hakikati ne güzel ifade eder: “Kul oldum ben! Sadece senin kulun oldum! Kulluk vazifemi hakkıyla ifa edemediğim için mahcubiyetimden başımı önüme eğdim. Bir köle azat edilince sevinir, mutlu olur. Ben ise sana kul oldum diye sevinıyorum!”

Kulluğun en güzel kıvamı olarak başlıklardığımız “ihsan” kavramı çerçevesinde Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in örnek ahlakı ve anlayışını, selef-i salihinin bu husustaki anlayış ve yaklaşımlarını satırlara döktüğümüz bu ifadelerimizi Mevlevî Esrar Dede'nin şu şaheşer dizeleriyle itmam edelim:

“Matlubunu canan edene aşk olsun!

Her zerrede seyran edene aşk olsun!

Maksut olan bildiğine ermektir, İmanını ihsan edene aşk olsun!” ■

Prof. Dr. Ramazan MUSLU:

“İhsan, her an Rabbinin huzurunda olma bilincidir.”

Söyleşi
Dr. Elif ARSLAN

İslam ve iman ile birlikte dinimizin üç temel kavramından biri olan ihsan ne anlama gelmektedir?

İhsan en genel ifadesiyle; bilinmesi gereken bir şeyi en iyi şekilde bilmek veya yapılması gereken bir şeyi de en güzel şekilde yapmaktır. Bir başka anlamı da başkasına iyilik yapmak ve iyilikte bulunmaktır. Bilindiği gibi hadis kaynaklarımızda “Cibril hadisi” diye bilinen bir hadis-i şerif vardır. Hz. Ömer’den (r.a.) rivayet edilen bu hadis-i şerife göre bir gün Cebrail (a.s.) insan suretinde Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) huzuruna geliyor. Resul-i Ek-

rem’e (s.a.s.) önce İslam’ı, sonra imanı ve ardından da ihsanı soruyor. Hz. Peygamber (s.a.s.), bugün kültürümüzde “İslam’ın ve imanın şartları” olarak bildiğimiz hususları bu hadiste tek tek zikrediyor. İhsanı ise “Her ne kadar sen Allah’ı göremesen de her daim O seni görüyor düşüncesiyle Allah’a kulluk ve ibadet etmendir.” şeklinde açıklıyor. İslam âlimleri bu hadiste geçen her bir kavramın İslami ilimlerin farklı bir dalına kaynaklık ettiğini belirtmişlerdir. “İslam” kavramının fıkha, “iman” kavramının akait ve kelama, “ihsan” kavramının da zühd ve tasavvufa kaynaklık

ettiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla ihsan kavramının anlam dünyası oldukça zengindir. İhsanda her şeyi en güzel şekilde yapmak vardır. İhsanda güzellik ve iyilik vardır, estetik ve sanat vardır, edep ve adap vardır, ahlak vardır, kalp temizliği ve gönül eğitimi vardır, nefis terbiyesi vardır. En önemlisi de Allah’a en güzel şekilde kulluk etmek vardır. Allah’ı görüyor-muşçasına yaşamak vardır. Bu sebeple tasavvuf eğitiminde “halk içinde Hak ile beraber olmak” anlayışı vardır. “El kârda gönül Yâr’da” düşüncesi vardır. Bu, kulun gündelik yaşamını sürdürürken kalbinin, gönlü-

nün her daim Allah'ı zikredip hatırlaması demektir. Yine her an Allah'ın kendisini gözetlediği hissi anlamına gelen murakabe vardır. İşte ihsan kısaca ifade etmek gerekirse bu hâl üzere hayatımızı devam ettirmek ve bu bilinçle yaşamaktır.

İhsan mertebesinin nihai hedefi kalplere, gönüllere Allah sevgisini, marifetullahı yerleştirmektir. Kur'an-ı Kerim'de Hadid suresi 4. ayette Yüce Rabbimiz "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." buyurmaktadır. Maiyyet ve ihsan bilinci insana ince bir düşünce ve hassasiyet duygusu kazandırır. İnsanı saflaştırır, arındırır ve her an Rabbinin huzurunda olma duygusu ile olgunlaştırır. Hataya düşmesinin önüne geçer. İhsan duygusu, bütün amellerin, ihlas ve samimiyetle en iyi şekilde yerine getirilmesini sağlar. Bir ayette "Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme." (Kasas, 28/77.) buyrulmaktadır. Allah kullarına karşı nasıl ihsan ile muamele etmişse kullardan da aynı şekilde ihsanla karşılık vermelerini istemektedir. Bir başka ayette de ihsanın karşılığının ancak ihsan olduğu belirtilmektedir. (Rahman, 55/60.)

Kötülüklerin hiç olmadığı kadar arttığı ve yayıldığı dünyamızda iyilik ve ihsan üzere yaşamamanın ne kadar elzem olduğunu müşahade ediyoruz. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

İslam, en genel ifadesiyle, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak, bütün yaratılmışlara karşı şefkat ve merhametle muamele etmektir. Bu tanım, İslam âlim-

lerinin İslam'ı tarif biçimidir aynı zamanda. Buna göre ihsan, sadece Allah'ın huzurunda ve ibadetlerde değil, aynı zamanda insani ilişkilerde ve canlı cansız bütün varlıklarla olan münasebette geçerli olan bir erdemdir. Bir mümin, bir Müslüman her işinde ihsanla hareket etmeye çalışır. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) ifadesiyle "Allah Teâlâ, her işte ihsanı yani güzelliği, güzel yapmayı emretmiştir." İlişkiler açısından ele aldığımızda bir mümin, Allah ile ilişkilerinde ihsan ile hareket eder. İnsanlarla olan ilişkilerinde ihsan ile hareket eder. Çevre ve tabiatla olan ilişkilerinde ihsan ile hareket eder. Diğer canlılarla olan ilişkilerinde ihsan ile hareket eder. Dolayısıyla bir mümin olarak her zaman anne babamıza, aile büyüklerimize, hayatın çilesini birlikte paylaştığımız eşimize, evlerimizin neşesi olan çocuklarımıza, evlatlarımıza, komşularımıza, yakınlarımıza, akrabalarımıza, arkadaşlarımıza, dostlarımıza, amirlerimize, memurlarımıza, işçilerimize, işverenlerimize, yöneticilerimize, yönettiklerimize karşı ihsan ile muamele etmemiz gerekir. Hatta nefes alıp verdiğimiz havaya, ekip biçtiğimiz ve ürün aldığımız toprağa, içtiğimiz suya, istifade ettiğimiz hayvanlara, bitkilere, ormanlara, denizlere, okyanuslara, dağlara ve taşlara ihsan ile davranmamız gerekir.

Her hafta cuma namazında hutbe irat edildikten sonra hatiplerimizin cemaate okuduğu bir ayet vardır. Hatta bu ayetle ilgili Hz. Ömer'in "Kur'an'da tek bu ayet inmiş olsaydı bana yeterdi." dediği rivayet edilir. Nahl suresi 90. ayet. Bu ayette Allah, adaleti, ardından ihsa-

nı, ardından akrabaya yardımı emrediyor. Adalet; borcunu vermek, alacağını istemektir; görevini yerine getirmek ve hakkını almaktır. Her şeye hak ettiği değeri vermektir. Her şeyi yerli yerine koymaktır. İhsan ise borcundan daha fazlasını vermek, alacağından daha azına razı olmaktır. Ayette geçen "ihsan" kelimesi, genellikle "iyilik" diye eksik bir şekilde tercüme ediliyor. İhsan, iyiliği, güzelliği, şefkati, rahmeti, merhameti, yardımlaşmayı, hayrı, cömertliği, diğerkâmlığı, vefakârlığı, kapsayan derin anlamları bulunan muhteşem bir kavramdır. O nedenle ihsan kavramı, en güzel şekilde yine ihsan kelimesi ile ifade edilebilir.

İhsan kavramının sanat ve estetik boyutu hakkındaki düşüncelerinizi paylaşır mısınız?

Evet; sanat, estetik, güzellik ve zarafet aslında Yüce Allah'ın eşsiz yaratışında sayısız örnekleriyle gözlerimizin önündedir. Bir anlamda onlar, ilahi cemalin, yeryüzüne yansıma biçimleridir. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) ifadesiyle "Allah güzeldir, güzeli sever." (Müslim, İman, 147.) Yüce Rabbimiz, yarattığı her şeyi ilk kez yarattığı için mahlûkattaki her türlü özellik, özgünlük, şekil, renk, zevk, ahenk, güzellik ve zarafet O'nun yaratıcı oluşunun en büyük göstergeleridir. Allah, "ahsenü'l-hâlikîn"dir, yani O en güzel şekilde yaratanıdır. Yine Allah, zatı güzel olandır ve güzellikleri sevendir. Yine Allah, güzellik duygusunu insanın fıtratına yerleştirendir. İnsan da bu sayede güzeli sever ve güzellikleri görmek, yapmak, üretmek ve yetiştirmek ister.

Yüce dinimiz İslam, baştan başa güzellik dinidir. Güzellik denince aklımıza ilk önce cemalet, ahenklik, dengelik, ölçülülük ve zarafet gelir. Zarafet denilince de âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) gelir. Zira onun bütün hayatı tevazu, sadelik ve doğallıktan ibaretti. Onda sadeliğin güzelliği vardı. Odaki güzellik ve zarafet, tüm davranışlarına yansımaktaydı. Oturuşu kalkışı, yemesi içmesi, giyimi kuşama, konuşması susması, tebessümü, tepkisi, saç sakalı, kısacası her hâl ve hareketi ayrı bir zarifti. Ahlakıyla, davranışlarıyla, jest ve mimikleriyle son derece zarif olan Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) hayatında onun bu yönünü gösteren nice güzel örnekler vardır. Bunlardan birisi şöyledir: Peygamberimizin (s.a.s.) oğlu İbrahim on sekiz aylık iken rahatsızlanıp vefat ettiğinde, kendi elleriyle onu mezara koymuş, oğlunun kabri başındayken kerpiçlerle örtülen mezarda bir açıklık görmüştü. Hemen bu açık kısmın kapatılmasını istedi. Etrafındaki sahabeler merak edip bunun sebebini sorunca da “Bu, ölüye ne fayda ne de zarar verir ancak hayattakilerin gözüne hoş görünür. Biriniz bir iş yaptığında onu en güzel şekilde yapsın. Zira Allah kişinin, işini sağlam yapmasından hoşlanır.” (İbn. Sa’d, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa’d b. Menî’ ez-Zührî, et-Tabakatü’l-Kübra, (Beyrut: Daru Sadır) 1: 142.) buyurmuştur. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) burada yaptığı iş, aslında basit bir düzeltme işidir. Fakat onun oldukça farklı bir bağlamda söylediği bu veciz söz, “göze hoş ve güzel görünme” yönünü göstermesi bakımından ihsandır, güzelliştir.

● **İhsan, iyiliği, güzelliği, şefkati, rahmeti, merhameti, yardımlaşmayı, hayrı, cömertliği, diğerkâmlığı, vefakârlığı, kapsayan derin anlamları bulunan muhteşem bir kavramdır.**

Hülâsa ihsan anlayışının, tarih boyunca Müslümanların inşa ettikleri medeniyetlerde en güzel örnekleri sergilenmiştir. Adabımuâşeret kültüründen şehir mimarisine, ebru, minyatür ve hat sanatından musikiye, şiir ve edebiyattan çarşı pazar kültürüne, cami, han, hamam, medrese, saray, kervansaray, köprü, çeşme, köy, mahalle, şehir imar ve inşasından tekke kültürüne, nişan nikâh törenlerinden mevlit kutlamalarına, örf ve âdetlerden ramazan ve bayram kültürüne varıncaya kadar doğumundan vefatına kadar insanın var olduğu, insani ilişkilerin söz konusu olduğu her alanda, Müslümanların ulaştıkları her coğrafyada İslam’ın ve Müslümanların zarafetini, nezaketini, zevk-i selimini, sanat ve estetik anlayışını görmek mümkündür.

Hz. Peygamber (s.a.s.) kuşkusuz iyilik ve ihsanda bulunma hususunda insanların en cömertiydi. Bize Resul-i Ekrem’in (s.a.s.) bu güzel ve örnek ahlakından söz eder misiniz?

Burada ihsanın, verme boyutu ortaya çıkmaktadır. Sahabe-i Kiram’ın ifadesiyle Hz. Peygamber (s.a.s.), esen rüzgârdan daha cömert idi. Kendisinden bir şey istendiği zaman istenen şey elinde mevcut ise onu mutlaka verir, asla “yok” demezdi. Kısacası o, insanların en cömerti idi. Yediğini, giydiğini, bildiğini

paylaşır, iyiliği esirgemez ve asla bencillik yapmazdı. Mesela, bir hanım sahabe, bir gün kendi elleriyle ördüğü bir giysiye getirip Hz. Peygamber’e (s.a.s.) vermiş ve “Bunu, giyesin diye ördüm.” demişti. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) hediye kabul etmiş ve onu giyip ashabının yanına gitmişti. Allah Resulü’nün (s.a.s.) üzerindeki hırkayı gören bir sahabe, “Ne kadar da güzelmış! Bunu bana verseniz.” demişti. Resul-i Ekrem, (s.a.s.) “Peki.” deyip orada biraz oturduktan sonra evine dönmüş ve o giysiyi katlayarak isteyen sahabeye göndermiştir. (İbn Mace, Libas, 1.)

Hz. Aişe’nin anlattığı bir diğer olayda Hz. Peygamber (s.a.s.), ailesi için bir koyun kesmiş ve ondan ne kadarı kaldı diye sormuştu. Hz. Aişe, “Bize sadece kürek kemiği kaldı.” deyince Resulüllah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “(Demek ki) kürek kemiğinin dışında tümü (bize) kaldı.” (Tirmizi, Sıfatü’l-kıyâme, 33.)

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ama bu kadarı da onun (s.a.s.) cömertliği hakkında bir fikir vermektedir.

İhsanı İslam ahlakçıları “iyiliklerde farz olan asgari ölçünün ötesine geçip isteyerek ve severek daha fazlasını yapmak” olarak tanımlıyorlar. İhsan makamı diyebileceğimiz bu seviyeye gelebilmek için ne yapmak gerekiyor?

Bunun için ihsan ahlakını kazanmak gerekiyor. Nefis tezki-

yesine, kalp tasfiyesine ayrı bir ihtimam göstermek gerekiyor. İşin başının edepten geçtiğini düşünüyorum. “İlla edep, illa edep”. Şair, “Edep bir tâc imiş nur-i Hüda’dan/Giy ol tâcı kurtul her beladan” diyor. Burada insanın manevi eğitimi çok önemli. Evet, bugün insanın aklını ve bedenini eğitmek için çok büyük gayretler sarf ediliyor. Ancak eğitimde insanın gönül boyutunun eksik kaldığını düşünüyorum. Oysa insan -bilindiği gibi- ruh ve bedenden oluşan mükemmel bir varlıktır. Ancak beden mülkünde ruh ve nefis mücadele hâlinde. Bu mücadeleyi ruhun kazanabilmesi ve insanı yücelere sevk edebilmesi için nefsin riyazet ve mücadele ile terbiye edilmesi gerekir. Nefsin arzu ve isteklerinin sınırlandırılması gerekir. Kalbimizde dünyaya ait sevgiler varsa onların da çıkarılması ve yerine Allah ve Resulü’nün sevgisinin yerleştirilmesi gerekir. Bunun için de Allah’ın hoşnut olacağı işleri en iyi şekilde yapmamız gerekiyor. Bu yapılabildiği ölçüde insan kemale erer. Belki bugün eğitim sistemimizde bu perspektifi kaybettik. İnsanın terbiye edilmesi, güzel ahlak sahibi olması ve nihayet ihсан kıvamına ulaşması için “insan yetiştirme düzeni” diye ifade edilen yapıların, müesseselerin, sistemlerin, paradigmaların yeniden ele alınıp güncellenmesi gerektiği kanaatindeyim. Çevresindeki gelişmeleri yakından takip edip çağını doğru okuyabilen, İslam’ın kâmil ve mükemmil rehber insanlarını öncelikle yetiştirmek gerekir. Kısacası yaptığımız işi usulüne uygun olarak çok iyi ve sağlam bir şekilde yapmamız

lazım. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) ifadesiyle “Allah, bir kul işini iyi/sağlam yaptığında sever.” Bir işin iyi, güzel ve sağlam olabilmesi için gereklerine tam olarak riayet etmek gerekiyor. Bugün bu anlayışı hayatımıza geçirmeye her zamankinden daha fazla muhtacız. Buna samimi bir şekilde niyet edip atılması gereken adımları atabilirsek devamı gelecektir diye düşünüyorum.

Sayın hocam, uzun yıllardır din hizmetinde bulunuyorsunuz. Vaiz olarak başladığınız hizmetlerinize İzmir Müftülüğü ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevleriyle devam ettiniz. Yılların birikimine sahip bir hocamız olarak din hizmetine gönül vermiş personelimize hangi tavsiyelerde bulunursunuz/neler söylemek istersiniz?

Din hizmeti gerçekten şerefli bir görevdir. Bu şerefli görevin elbette sorumluluğu da büyüktür. Görevlerimizi yerine getirirken bu bilinçle hareket etmeye çalışmalıyız. Bu bilinç bizi sürekli canlı ve dinamik tutacaktır. Bizler, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) yaptığı görevi yapıyoruz. Onun (s.a.s.) varisleri olarak bulunduğumuz mihrap, minber ve kürsü gibi makamların hakkını verebilmek için daha çok çalışmalıyız. İbadetlerimizi yaparken zâhirî fıkıh hükümlerine dikkat ettiğimiz kadar bâtinî fıkıh hükümlerine de özen göstermeliyiz. Bu şekilde yapabilirsek ibadetin özünü ve ruhunu yüreğimizde hissedebilir ve ibadetlerin manevi hazzını tadabiliriz. Bunun için manevi gelişimimize dikkat etmeliyiz. Nefsimiz, hangi mer-

tebede ise bir üst mertebeye çıkabilmek için gayret göstermeli; sadrımızın inşirah bulup kalbimizin itmi’nana ermesi için çaba harcamalıyız. Zira itmi’nana ermemiş bir kalp ile sunulan din hizmetinin, muhatabında bir etki bırakması düşünülemez. İhlas, huşu ve samimiyetle gerçekleştirilmeyen bir ibadetin ahirette kişiye ne faydası olabilir? Mihrapta, minberde, kürsüde veya bir başka yerde görevlerimizi yaparken bu hususları daima göz önünde tutmalıyız. Yine hepimizin tutarlı olmak adına ilim, amel, ahlak ve düşünce bütünlüğüne dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Hayata geçirilmeyen bilginin, nefsanî bir tatmin aracı olmaktan öteye geçemeyeceğini unutmamalıyız. Hayata geçirdiğimiz her bilgi, ahlakımızı da en iyiye ve en günele doğru yükseltebilmelidir. Yine bizlerin toplumsal ilişkilerde sabırlı, anlayışlı ve hoşgörülü olması gerekir. Yaptığımız her iş ve ibadeti ihşan duygusuyla yapmanın gayreti içerisinde olmalıyız. Bu yönümüzle de topluma örnek olmalıyız. Sözün özü, Peygamber varislerinin nasıl olması gerekiyor o şekilde olabilmek için çalışmalıyız. Unutmayalım ki bizler gücümüzün yettiğini yapmakla yükümlüyüz, bunu yapabiliyorsak gönlümüz rahat olabilir. Ancak -şu veya bu nedenle- yapamıyorsak oturup düşünmemiz ve kendimizi hesaba çekmemiz gerekir, diye düşünüyorum. Rabbim hepimizin yar ve yardımcısı olsun. Bu vesile ile meslektaşlarımıza görevlerinde başarılar diliyorum. Böyle bir fırsatı sunduğunuz için sizlere de ayrıca teşekkür ediyorum. ■

ZOR ZAMANLARDA DİYANET

Dr. Bayram DEMİRTAŞ

DİB Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanı

Şüphesiz ki dünya hayatı bir imtihandan ibarettir. Ve bu imtihanın içerisinde nice güzelliklere, olumlu gelişmelere, sevinçli anlara şahit oluruz. Bazen de bizi derinden sarsan, yüreğimizi burkan, çaresiz hissettiren türlü zorlukların, hüznü zamanların içinde buluruz kendimizi. Biliriz ki bunların her biri bizim için birer imtihan vesilesidir. Yine biliriz ki tıpkı insanlar gibi toplumlar da nice çetin sınavlardan geçer. İnsanın imtihanı kimi zaman varlıkla olur, kimi zaman yoklukla. Her birimiz anne babamızla, evladımızla, eşimizle, yakınlarımızla, komşularımızla, sahip olduğumuz ya da olamadığımız imkânlarla sınanırız. Toplumlar da zaman zaman savaşlar, kitlesel hastalıklar, ekonomik sıkıntılar, afetler vb. zorluklarla imtihana tabi tutulur.

Ülke ve millet olarak ağır imtihanlarımızdan biriydi 24 Ocak günü Elazığ ve çevresinde meydana gelen deprem. Kırk bir canımızı yitirmenin acısı içimizi dağlarken dualar ve gözyaşları eşliğinde enkaz altından sağ kurtarılan her bir can tesellimiz oldu. Türlü hikmet ve ibretlerle dolu bu acı hadisede, millet kavramının ve güçlü bir devlete sahip olmanın ne anlama geldiğini bir kez daha idrak ettik.

Ülkemizin her bir köşesinden insanımızın kalbi depremzede kardeşlerimizle birlikte attı. Gözyaşlarımız, dualarımıza karıştı. Aynı acıları, aynı duyguları yaşadık. Bütün kurumlarıyla seferber olan devletimiz, Elazığ ve Malatya'daki kardeşlerimizin yanındaydı.

Bu süreçte Başkanlığımız da depremzede kardeşlerimize manevi destek sunmak, hayatını kaybedenlere son görevin yerine getirilmesinde rehberlik etmek üzere sahadaydı. Öncelikle yakınlarını kaybeden acılı yüreklere destek olmak ahirete irtihal eden vatandaşlarımıza son vazifemizi yerine getirmek üzere cenaze namazlarına iştirak ederek evlere taziye ziyaretleri yapıyorduk. Bu ziyaretlerde yakınlarını kaybeden gözü yaşlı, gönü kederli insanımıza hayata karşı dirençlerini artırmak, kaybolan ümitlerini yeşertmek için teselli ve tavsiyelerde bulunurken gözyaşlarımıza hâkim olamıyorduk. Ankara'dan Başkanlıktan geldiğimizi öğrendiklerinde bize sarılarak "uzaklardan yaralarımızı sarmaya, acılarımızı paylaşmamı geldiniz" diyerek yalnız bırakılmamaktan duydukları memnuniyeti ifade ederek Başkanlığımıza, bize dualar eşliğinde teşekkür ediyorlardı.

Yönümüzü nereye çevirsek acının, hüznün izlerine rastlıyorduk. Enkaz altından sevdiklerinin çıkarılmasını bekleyen insanımızın yüzlerindeki endişeye, dillerinde onların selamete çıkması için ettikleri dualara "âmin" diyerek eşlik ediyorduk. Moloz yığınlarının arasından çıkarılan yaralı vatandaşlarımız hastaneye sevk edilirken manevi destek ekibinden bir grup hocamız da hastalarımıza şifa dilemek, milletimizin geçmiş olsun dileklerini iletmek ve yalnız olmadıklarını hissettirmek üzere hastaneye koşuyordu. Yaralı vatandaşlarımızdan yavrusunu, eşini, kardeşini, annesini, babasını, komşusunu kaybedenler olsa da yürekler yansa da dilde sabır ve şükür hali hâkimdi. Yaralı çocukları ziyaretimizde onların yüreklerindeki korku geçsin ve yüzleri bir nebze gülsün diye kitaplar alarak minik gönülleri fethetme çabasındaydık. Bu esnada doktorlarımızdan gelen talep doğrultusunda ihtiyaca binaen DİB ve TDV Yayınları'nın yer aldığı çocuk kitaplarından oluşan bir kütüphane oluşturulması için Fırat Üniversitesi Hastanesi'ne kitaplar hediye ettik.

Kısa zaman diliminde dokunulmayan gönül kalmasın, kimse yalnız bırakılmasın elimiz her-

kese uzansın diyerek ekibimizi iki gruba ayırmıştık. Diğer gruptaki hocalarımız da evleri hasar gören, depremin şiddetini tekrar yaşamaktan korkup çadırlara, camilere, okullara sığınmak zorunda kalan insanımıza destek olmak üzere bu güzergâhlara revan oluyordu. Çadırlar tek tek ziyaret edilerek ihtiyaçlar tespit edilerek insanımızı ilgili mercilere yönlendirmek suretiyle manevî desteğin de ötesine geçilmiş oluyordu. İnsanımızın bize olan güveni ve ihtiyacı karşısında Çadırkentte Başkanlığımızın da bir çadırının olması yönünde girişimlerde bulunarak bu çadırdaki depremzedelerin rahatlıkla bize ulaşacağı yirmi dört saat nöbet usulüyle personelimizin görev alacağı şekilde gerekli düzenlemeleri yapıyorduk. Bu esnada afet bölgesine koşan AFAD, KIZILAY gibi kurumlarla da istişarelerde bulunarak bölgedeki hizmetin hızlı ve etkin yürüyebilmesi adına görüşmelerde bulun-

yorduk. Çadırkentten ayrılırken arkamızda bıraktığımız yaşanan korku simalara sinse de buz gibi havaya rağmen deprem mağdurlarının sabrı, şükrü ve tevekkülü kuşanmasıydı.

Böyle bir ortamda insanımızın yanında yer almak, elinden tutmak, onu anlamak, duygularını hissetmek, acılarını paylaşmak, derdine derman olmaya çalışmak büyük bir onur vesilesiydi. Dört gün süren hizmet süremizde; öncelikle Elazığ İl Müftülüğü personeli başta olmak üzere yakınlarını kaybeden insanlar, enkaz altından çıkarılan hastanede yatmakta olan yaralılar ve depremi yaşayan vatandaşlardan alınan geri dönütlerde bu tür afetlerde “manevî destek” hizmetinin hayat kurtarmak kadar elzem olduğu gerçeği ortaya çıkmıştı. Diyanet İşleri Başkanlığı olarak kadından erkeğine, gencinden yaşlısına, hükümlüden bağımlıya, göçmeninden engelliye birçok kesime manevî destek sunduğumuz, rehber-

lik yaptığımız gibi aynı manevî güçle bir afet hâlinde de bize önemli görevler düştüğünü bir kez daha anladık. Deprem bölgesinde kardeşlerimizin yanındayken yüzlerde açan her bir tebessüm, beliren huzur ve güven duygusu, Başkanlık olarak bütün kadrolarımızla doğumundan vefatına insanımızın hizmetinde olma bahtıyarlığının ne kadar büyük bir nimet olduğunu ve sorumluluğumuzu bize tekrar hatırlattı. Aynı zamanda bu durum, toplumun manevî rehberleri olarak şuurumuzu ve gayretimizi yeniden perçinledi.

Bu süreçte bir kez daha anladık ki acıyı paylaşmanın sadece ak-raba, arkadaş ve komşularla sınırlı tutulmayıp zor zamanlarda ülke olarak seferber oluşu milletimizin en güzel hasletlerinden biridir. Hâsılı ülkemizin büyüklüğünü, milletimizin yüceliğini Elazığ depreminde bir kez daha görmüş olduk. Bu süreçte Türkiye'nin yüreği âdeta orada attı. Acı, düştüğü yeri değil topyekün milletin bağrını yaktı.

Tüm kurum ve kuruluşlar gibi biz de Diyanet İşleri Başkanlığı Acil Manevi Destek Ekibi olarak afet öncesi, afet esnası ve sonrasındaki teorik olarak konuştuğumuz hususların sahada ne kadar önemli olduğunu ve neye karşılık geldiğini yerinde gözlemledik. Hiçbir zaman ihtiyaç duymama temennisiyle her zaman afetlere hazırlıklı olma bilincimizi tazeledik. Kulağımızda Elazığlı kardeşlerimizin devletimiz ve milletimizin izzetine yönelik dualarıyla, gönümüzde onların acılarıyla, dilimizde hepimiz için Allah'ın nusret ve inayetini talep eden niyazlarımızla görev yerlerimize döndük. ■

HAYIR KAPILARININ ANAHTARI: HİKMET

Dr. Abdülkadir ERKUT

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

“Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar.”

(Bakara, 2/269.)

Şeytan, insanı fakirlikle korkutarak çirkinliği ve hayâsızlığı emredererek onun, malını Hak uğruna infak etmesine, hayırlı ameller işlemesine mani olmaktadır. Allah ise mağfiret ve lütfunu vadetmekte, salih ameller işlemeye teşvik etmektedir. İnsan, Rahman’ın vaadi ile şeytanın tehdidi arasında bir tercihte bulunmakla karşı karşıyadır. Diğer bir tabirle aklını kullanarak hikmete tutunmak, ya da nefsine tabi olup şehvetine boyun eğmek. Hikmete tutunmak dosdoğru bir tutum benimsemek; şehvete boyun eğmek ise anlık lezzete, hayalin ve vehmin hükümüne tabi olarak şaşkınlık ve pişmanlık içine gark olmak demektir. Bela ve sıkıntılara düşer eden şehvete karşı doğru olan, insanın hikmeti ölçü almasıdır. (Razi, Mefatihul-Gayb, VII, 57.) Hikmetin, insanın anlam dünyasında önemli bir yeri vardır ki bu Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir: “Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar.” (Bakara, 2/269.)

Ayet-i kerimede Yüce Allah kullarından dilediğini hikmeti bilmeye ve onunla amel etmeye muvaffak kılacağını ifade etmektedir. Tefsir âlimleri hikmet kelimesinin anlamı ile ilgili olarak yediden başlayarak on bire, hatta yirmi dokuza kadar varan çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

Hikmet kelimesinin, “işleri gereği gibi sağlam ve kusursuz yapmak” anlamına gelen “ihkâm” kelimesi ile anlam ilişkisi vardır.

Tercih edilen görüşe göre, kökünde “hüküm verme” anlamı olan hikmet kelimesi, doğruya “isabet etmek” demektir. (Taberi, Camiu’l-Beyan, V, 576.) Doğruya isabet etmek ise anlayış, ilim ve bilgi ile gerçekleşebilir. Bu yüzden kelimeye verilen anlamları bilgi anlamına döndürmek mümkündür. Diğer görüşler ise hikmetin gereği olan bilgiyi nitelemekte, onun kısımlarını veya sonuçlarını ifade etmektedir. Müfessirlerin açıklamalarından hareketle hikmet ile kastedilen bilginin özellikleri şöyledir: Hikmet hatadan uzak, doğru ve isabetli bilgidir. Hikmet kelimesinin, “işleri gereği gibi sağlam ve kusursuz yapmak” anlamına gelen “ihkâm” kelimesi ile anlam ilişkisi vardır. Bu çerçevede Kur’an kendini “hiçbir eksiklik, kusur bulunmayan eşsiz bir hikmet” olarak tarif etmiştir. (Kamer, 54/5.)

Hikmet, sahibinin hata ve şaşkınlığa düşmesine engel olan bilgidir. Hikmet kelimesinin kökünde “engellemek, alıkoymak, gemlemek” anlamları vardır. Kişi hikmet sayesinde

hakikat ile vehmi birbirinden ayırabilir. İsrâ suresinin 21-38. ayetlerinde ilahi emir ve yasaklar sebep ve faydaları ile beraber zikredilmiş sonra da şöyle buyrulmuştur: “İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir.” (İsrâ, 17/39.)

Hikmet; amele götüren, Allah’ın rızasına ulaştıran faydalı bilgidir. İlim ve ameli bir araya getirmeye hikmet dendiği gibi Allah katında ilmi ile amel olan âlime de “Hakim” denir. Hikmet söz ve davranışın birbirine uyumunda tezahür eder. Kur’an’da Hz. Lokman’a verildiği belirtilen hikmetin (Lokman, 31/12.) hem ilmi hem de ameli içerdiği anlaşılmaktadır.

Hikmet Kur’an’ı bilmek, Kur’an ilimleri vasıtasıyla onu anlamaktır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Abdullah b. Abbas’a “Allah’ım, ona hikmeti öğret!” (Buhari, Fedailü’s-Sahabe, 24.) diye dua ettiği nakledilmiştir. İbn Abbas, ashab arasında Kur’an tefsirinde otorite olma yönü ile öne çıkmış bir sahabidir. Bu da Hz. Peygamber’in (s.a.s.) duasındaki hikmetin, “Kur’an’ın doğru anlaşılıp yorumlanması” anlamına geldiğini ifade eder. İlk dönem müfessirlerinden Dahhak (ö. 105/723) kendi döneminde Kur’an’ı yanlış tevil ederek insanların kanlarını döken, mallarını yağmalayan bir topluluktan söz etmekte ve sonra şöyle demektedir: “O yüzden Kur’an bilgisi size zaruridir. Allah’ın ayetleri kimin hakkında indirdiğini bilenler, Kur’an hakkında ihtilaf etmezler.” (Beğavi, Mealimü’t-Tenzil, I, 334.) Kur’an bilgisine ilaveten, sünneti bilmek, genel anlamda dini bilmek, kişinin gücü nispetinde eşyanın hakikatini bilme-

“

Allah’ın hikmet vermeyi dilediği kimseler, akıl sahipleridir. Ancak bu akıl, idrak ve istikamet sahibi akıldır; Hakk’ı talep etmekte, ona ulaşma peşinde koşmaktadır.

”

si de hikmetin kısımlarını ifade etmektedir. Diğer taraftan vera ve haşyet duygularına sahip olmak, Allah’a itaat etmek, mağfirete nail olmak, hakka dönmek, ruhun sekinet bulması, dinin salâhı ve dünyanın ıslahı hikmetin sonuçları kapsamında zikredilebilir.

Allah’ın hikmet vermeyi dilediği kimseler, akıl sahipleridir. Ancak bu akıl, idrak ve istikamet sahibi akıldır; Hakk’ı talep etmekte, ona ulaşma peşinde koşmaktadır. Maddi lezzetlerin, helak edici şehvetlerin tuzağına düşmemiştir. Bu sayede ilahi hakikatlerden öğüt ve ibret alır; Allah da hikmetin nurunu onun kalbine atar. Evet, Allah hikmeti dilediği kullarına vermektedir ancak hikmeti vermeyi dileyeceği kullar, maddenin esiri olmaktan, kalbi marazlara müptela olmaktan, heva, heves ve vehmin tahakkümü altına girmekten kurtulabilenlerdir. Bu yüzden ayet şöyle

sona ermiştir: “Bunu ancak akıl sahipleri anlar.” (Ebu Zehre, Zühretü’t-Tefasir, II, 1011.)

Allah insana bilgi edinme gibi büyük bir nimet bahşetmiştir. Çünkü bilgi, insan hayatını şekillendiren ve ona yön veren çok önemli bir imkândır. Ancak bilginin insana etkisi olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de olabilir. Bilgi, aslı olmadığı insanlara zulmetmeye gerekçe yapılabilir. Bilgi, teknolojiye dönüşüp masum insanların başına yağın bomba olabilir. Bilgi, dünyanın dengesini bozmaya kılavuzluk edebilir. Bu yüzden Kur’an bizleri, olumsuz anlamda rehberlik edecek bilgidan uzaklaşmaya, hikmeti aramaya davet etmektedir: “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.” (Nahl, 16/125.) Hikmete nail olan kişi, bilgi edinme eyleminin sebebiyet verebileceği olumsuzluklardan korunacak, gerek kendisi gerek Rabbi ile münasebetinde doğru tutum ve davranışı benimseyebilecektir. Böylece o, kendini olumlu anlamda yönlendirebilme imkânını gerçeğe dönüştürebilecektir. Nihayetinde, hikmete eren kişi gıpta edilen biri olacaktır; (Buhari, İtisam 13.) birçok lütfâ erecek; iki dünya saadetine ulaşacak; kadri büyük, şerefi yüce nimetlerle taltif edilecektir. Yani hikmet bir anahtar olup pek çok kapıyı açacak; bu kapılar kendisini sınırsız hayra ulaştıracaktır. Zira “Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir.” ■

KANAAT: İLAHİ TAKDİRE RAZI OLMAK

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ

“(Şayet) biriniz, mali imkânlar bakımından ve bedenen kendisinden daha iyi durumda olanlara (imrenip) bakacak olursa; bir de (bu yönlerden) kendisinden daha kötü durumda olanlara baksın!”

(Buhari, Rikâk, 30; Müslim, Zühd, 8.)

Balkonda oturup etrafı seyreden yürüme engelli biri, kaldırımda yürüyen kişiye bakarak “Keşke ben de bu şekilde yürüyebilseydim.” diye iç geçirir. Kaldırımda yürüyen kişi ise yanından geçen bisikletliye bakarak “Keşke bir bisikletim olsa da yürümek zorunda kalmasam.” diye temennide bulunur. Bisikletli, hemen yanı başındaki kırmızı binek arabayı görünce “Keşke böyle bir arabam olsa da pedal çevirmeyle uğraşmasam.” der. Kırmızı arabanın sahibi, yanından geçen lüks cipe; lüks cip sahibi de hemen tepesinde uçan helikoptere sahip olmak istediklerini ifade ederler...

İşte bu sahip olma tutkusu ve daha iyisini isteme, insanda küçüklükten itibaren var olan fitri bir duygudur. Aslında sahip olma tutkusu, yadırganacak bir vasıf değildir. Bu vasıftır insanı hayatta tutan; bu tutkudur insanın hayatta başarılı olmasını sağlayan... Ne var ki isteklerin bir yerde nihayet bulması kaçınılmazdır. Zira insan, Peygamberimizin (s.a.s.) “İnsanoğlunun iki vadi

dolusu malı olsa bir üçüncüsünü daha ister...” (Buhari, Rikâk, 10.) hadisinde ifade ettiği gibi elinde olandan daha fazlasını istemeye meyillidir. Yine Efendimiz (s.a.s.) “İnsan ihtiyarlasa bile, iki duygusu hep genç kalmaktadır: Biri çok kazanma hırsı, diğeri ise çok yaşama arzusudur.” (Buhari, Rikâk, 5.) buyurarak insandaki bu

meylin geçici olmadığını ve her daim genç kaldığını dile getirmiştir.

İnsanda her daim genç kalan çok kazanma hırsının ve dünya tutkusunun panzehri kanaatkârlıktır. İşte bu ayki sayı için seçtiğimiz hadis, kanaatkârlığın nasıl olacağını bize çok net bir şekilde izah etmektedir.

Kanaatkârlık, insanın sahip olduklarına rıza gösterip şükretmesi ve bunlarla yetinmesi olarak ifade edilmektedir. Bu tavrın zıddı olan tamahkârlık (açgözlülük) ise kişinin sahip olduklarıyla yetinmeyip başkalarının elindekilere göz dikmesi ve her daim daha fazlasını istemesidir.

Kanaatsizlik, kişinin hem dünyada hem de ahirette kaybetmesine sebep olur

İnsan, kanaat etmeyecek ve isteklerine bir sınır koymayacak olursa, elindekilerle yetinmediği için mutluluğu ve huzuru bulamayarak dünyada, ihtiraslarının peşinde koştuğu için kulluk vazifelerini ihmal ederek ahirette

Kanaatkârlık,
insanın sahip
olduklarına
rıza gösterip
şükretmesi ve
bunlarla yetinmesi
olarak ifade
edilmektedir.

kaybedenlerden olabilir. Ayrıca kanaatsizlik bir süre sonra “Nasıl olursa olsun, nereden gelirse gelsin; yeter ki benim olsun.” anlayışıyla kişiyi kumar, rüşvet, hırsızlık gibi gayrimeşru işlere de sevk edebilir. Hırslarına yenik düşüp arzularının peşinde koşan kanaatsiz insan, yeryüzünün en şerefli varlığı olduğunu unutup yaratılmışların en şerlisi hâline gelebilir. Bu noktadan sonra da isteklerine ulaşmak için yapmayacağı şey yoktur artık; ekinleri ve nesilleri ifsat eder, insanlığın ve yeryüzünün sonunu getirecek işlere imza atar (!)...

Peygamberimizin buyurduğu gibi zenginliğin mal çokluğu değil gönül tokluğu olduğunu (Buhari, Rikâk 15.) bilen kanaatkâr kişi ise hem dünyada hem ahirette kazananlardan olacaktır. Zira kanaat etmek; kadere rıza göstermektir.

Kadere rıza göstermektir

Kanaat, kişinin cüzi iradesiyle tüm gayretini sarf ettikten sonra külli irade sahibi Yüce Allah’a tevekkül etmesi; “Ben bana verdiğine razıyım; Sen de benden razı ol.” demesidir. Bu itibarla kanaatkârlık, aza razı olup daha fazla gayret etmemek veya tembellik yapmak değil; üzerine düşeni yaptıktan sonra elde olana rıza göstermektir.

Yüce Allah’ın isim ve sıfatlarına iman etmektir

Kanaatkâr kul, “Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızık Allah’a ait olmasın.” (Hud, 11/6.) ayetinin farkında olur; “Şu an sahip olduğum şeyleri Rezzâk ismiyle bana lütfeden Yüce Allah’tır. Bana rızık olarak bu kadarını verdiyse vardır bir bildiği, çünkü O

“

Kanaat, kişinin cüzi iradesiyle tüm gayretini sarf ettikten sonra külli irade sahibi Yüce Allah’a tevekkül etmesi; “Ben bana verdiğine razıyım; Sen de benden razı ol.” demesidir.

”

Alîm’dir; vardır bir hikmeti, çünkü O Hakîm’dir.” diyerek Allah’ın Rezzâk, Alîm, Hakîm olduğuna iman ettiğini göstermiş olur.

Yeri gelmişken, yeryüzündeki ıstırapların, açlık ve sefaletin genellikle insanoğlunun kanaatsizliği yüzünden olduğunu belirtmek isteriz. Zira biliriz ki Yüce Allah, Rezzak sıfatıyla bütün mahlûkata yetecek kadar rızık göndermektedir. Ancak insan, açgözlülüğü ve daha fazlasını isteme hastalığı dolayısıyla başkalarının rızıkını gasp etmekte; netice olarak da dünyanın bir kısmı açlık ve sefaletle, diğer kısmıysa aşırı yemeden kaynaklı hastalıklarla boğuşmaktadır.

Şükreden bir kul olabilmektir

Şükür, olmazsa olmaz bir ibadet olup kulun Rabbinden razı olduğunun göstergesidir. Bu da sahip olunan nimetin farkına varmakla olacaktır. İşte yukarıdaki hadis, bize bu farkındalığın nasıl oluşacağını çok somut bir şekilde ifade etmektedir. Sağlık, servet ve imkânlar açısından kendisinden daha düşük konumda olanların hâline bakmak, Anadolu’daki tabirle “Beterin de beteri varmış.” dedirterek kişiyi kanaatkâr yapacak ve onun şükreden bir kul olmasını sağlayacaktır. Peygamberimiz (s.a.s.) de “Kanaatkâr ol ki insanların Allah’a en çok şükredeni olasın.” (İbn Mâce, Zühd, 24.) buyurmakla kanaat ve şükür arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Son olarak, hiçbir şeye sahip olunmasa bile insan olarak yaratılmak ve İslam ile şereflenmek gibi iki büyük nimete sahip olmak kanaat etmek için başlıca sebeplerdir. Bu hususta Peygamberimiz (s.a.s.), Müslüman olup da Allah’ın kendisine verdiği nimetle kanaat eden kişinin felaha erişeceğini bildirmiştir. (Müslim, Zekât, 125.)

Yüce Allah bizleri, kanaat etmek suretiyle tükenmeyen bir hazineye sahip olanlardan eylesin.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Sağlık, servet ve imkânlar açısından kendisinden daha düşük konumda olanların hâline bakmak, kanaatkâr olmanın en iyi yoludur.

2. Yüce Allah’ın verdiklerine az çok demeden razı olmak kanaat etmektir. ■

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 96 YAŞINDA

Dr. Mehmet BULUT

DİB Başkanlık Müşaviri

Ülkemizin güzide teşkilatlarından Diyanet İşleri Başkanlığı bugün 96 yaşında. Dört yıl sonra yüz yaşına girecek. Malum, hassaten köklü müesseseler için belli zaman dilimleri, geçmişin bir mukayesesini yapmaya, gelecek için yeniden bismillah demeye, yeni hamleler içine girmeye birer vesile ola-

bilmekte. Bu makalem, hasbelkader görev yaptığım Başkanlığımızın, bu asırlık çınarımızın yüzüncü yılına az bir zaman kaldığını hatırlatma amacını da taşıyor.

Medeniyetimizde en önemli din hizmetleri teşkilatı Osmanlı devlet bürokrasisinde yer almış olan ve Meşihat, Meşihat-ı İslamiyye, Meşihat Dairesi, Bab-ı

Meşihat gibi isimlerle de anılan Şeyhülislamıktır. Osmanlı devlet bürokrasisi içinde yer alarak dinî nitelikli hizmetleri yürüten örgütlenme, Şeyhülislamlığa bağlı olarak çalışan “İlmiye Teşkilatı”dır. İlmiye teşkilatı; medreseler (eğitim-öğretim), kaza (yargılama) ve fetva (hukuki ve dinî danışmanlık) gibi önemli ve geniş hizmetleri yeri-

ne getiren kurum ve kuruluşları bünyesinde toplayan bir çatı örgütüydü.

Ankara’da 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisinin açılışını müteakip kurulan Meclis hükümetlerinde dinî nitelikli hizmetler “Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti” adıyla bir bakanlık maharetiyle yürütüldü. Şeyhülislamlığın üstlendiği hizmetlerin önemli bir kısmı, imkânların elverdiği ölçüde bu vekâlet tarafından yerine getirildi. İlk Büyük Millet Meclisinin manevi cephesini ortaya koyan uygulamalardan biri de kabineleri oluşturan vekâlet listelerinde bu vekâlete sürekli ilk sırada yer verilmesiydi. Hâliyle, Şer’iyye vekili olan zatlar da gerektiğinde Başvekâlete vekâlet ettiler.

Şer’iyye Vekâletinin hizmette bulunduğu 1920-1924 arası yıllar, bilindiği gibi ülkemizde Milli Kurtuluş cihadının verildiği yıllardı. Zaferden sonra, değişen ve gelişen şartlar muvacehesinde, Cumhuriyet hükümetlerinde bu adla bir vekâletin bulunması mahzurlu görüldü. Sonuçta, 3 Mart 1924’te, her birinin aynı zamanda dinî bir boyutu da olan üç kanun teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisine

● **Ankara’da 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisinin açılışını müteakip kurulan Meclis hükümetlerinde dinî nitelikli hizmetler “Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti” adıyla bir bakanlık maharetiyle yürütüldü.**

getirildi: Hilafetin lağvı, Tevhid-i Tedrisat ve Şer’iyye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin ilgası. Önce 429 sayılı Şer’iyye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin ilgasına dair olan kanun müzakere edildi. Adından da anlaşılacağı gibi bu kanun, aynı zamanda Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin de kapatılmasını öngörüyordu. Nitekim kanun için hazırlanan gerekçede de (esbab-ı mucibe layihası) iki vekâletin adı bir arada zikredilmişti. Şöyle deniyordu:

“Din ve ordunun siyaset cereyanları ile alakadar olması birçok mahâziri dâidir. Bu hakikat bütün medeni milletler ve hükümetler tarafından bir düstur-i esasi olarak kabul edilmiştir. Bu nokta-i nazardan yeni bir hayat varlığı temin etmek vazifesini deruhte eden Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiyesi’nde zaten muhdes olan Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin mevcut olması muvafık olamaz. Şer’iyye ve Evkaf Vekâletinin ilgasına nazaran da bütün evkafın millete intikal etmesi ve ona göre de idare edilmesi tabii bir neticedir.”

On dört maddeyi içeren söz konusu kanunun ilk yedi maddesi Şer’iyye Vekâletinin lağvı ve Diyanet İşleri Reisliğinin kuruluşu, sonraki beş maddesi Erkân-Harbiye-i Umumiye Vekâletinin kapatılışıyla ilgilidir; yürürlük ve icra hükümleriyle ilgili 13 ve 14. maddeler ise ortak maddelerdir.

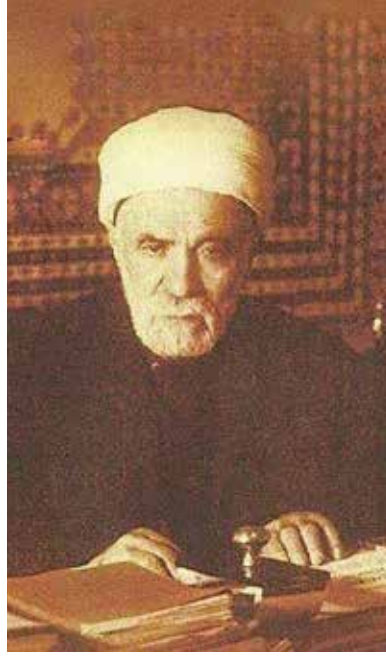
Kanun teklifinin geneli (heyet-i umumiyesi) hakkında söz isteyen olmadığından hemen maddelerinin müzakeresine geçilmişti. Maddeler görüşülürken de sadece kurulacak teşkilatın adı ve “diyanet” kavramı üzerine kısa bir müzakere oldu. Tasarıda, kapatılan vekâletin bir kısım hizmetlerini yerine getirmek üzere kurulacak teşkilatın adı “Umur-i Diyaniyye Riyaseti” şeklinde yer almıştı. Bunun yerine “Umur-i Diniyye” terkinin kullanılmasını öneren Konya Mebusu Mustafa Feyzi Bey, bu önerisinin gerekçesini şöyle açıkladı: “ ‘Diyanet’ kelimesi, malumu aliniz masdardır. Mas-

dar, ism-i mensub olamaz; yani fiildir, fiile karşı nispet lisanen muvafık değildir. Yalnız bu manayı ifade etmek için bir isim vardır, yani tahsis edilmiş bir isimdir ki o da ‘din’dir. Eskiden maruf ve meşhur olarak ‘umur-i diniyye, ulum-i diniyye, muamelat-ı diniyye’ denilirdi. ‘Diyanet’ masdardır, yeni bir tabirdir, muvafık değildir. ‘Umur-i Diniyye’ demek de zaten bir beis yoktur.” Söze dahil olan Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey’in teklifiyle “Umur-i Diyanıyye Riyaseti” terkihi, “Diyanet İşleri Reisliği” şeklinde sadeleştirilmiş ve öylece kabul edilmiştir. Bu çerçevede teşkilatın başında bulunacak zata da “Diyanet İşleri Reisi” denilecekti.

“Diyanet” kavramı için kısa ama esaslı ve önemli bir izah, Çanakkale Mebusu Samih Rifat Bey’den gelmişti. Orijinal ifadeleriyle aktarmak istiyorum. Diyordu ki Samih Rifat Bey:

“Arapçayla, fıkıhla ve ulum-i hukukla iştigal etmiş olan zevatça malumdur ki ‘din’ ile ‘diyanet’ arasında fikhî bir fark vardır. Din kazaî, iftaî, muamelat-ı nasa dair olan her şeyi ibadatı, ahkâmı ve itikadatı câmidir. Hâlbuki kazaya dâhil olmayan ahkâmı, iftayı, ibadatı, itikadatı kendi mana ve mefhumu altında cemedan bir tabir-i fikhî vardır ki o, ‘Diyanet’ tir. “Efendim! Bütün kütüb-i fikihiyye ve İslamiyyede ‘kazaen ve diyaneten’ tabiri müstameldir. İmaret ve hükûmet manasını cemedan kelimeye iktisadiyat, içtimaiyat, inzibat, tedrisat cümlesi dâhildir. Bunların her biri hükûmetin münkasem olduğu şubata taksim edilmiştir.

İlk Diyanet İşleri Başkanı, Rifat Börekçi

Meydanda kalan yalnız ibadat, itkadat, iftaya ait olan ahkâm-dır ki Umur-i Diyanıyye Riyasetine aittir ve ‘Diyanet’ kelimesi tamamıyla bu manaya mevzudur. Bunun sığa-i nispetle ifade olunup olunmamasının caiz olup olmadığına gelince: İsm-i masdarlar sığa-i nispet hâline gelebilirler. ‘Düvelî’ ve ‘hükûmî’ gibi kelimeler göstermektedir ki ‘devlet’ ve ‘hükûmet’ kelimeleri nispet hâline intikal edebilirler. Binaenaleyh, Meclis-i Âliniz ‘Diyanet İşleri’ kelimesini kabul edebilir veyahut ‘Umur-i Diyanıyye’ tabirini kabul eder; o başkadır. Yalnız ‘Diyanet’ kelimesi kastettiğimiz manayı bütün şumulüyle ifade ettiğinden bunun ibkasını rica ederim.”

İslam hukukunda “diyanî hükûm-kazaî hükûm” ayrımı konusu fevkalade geniş bir mevzudur ve erbabının söz söyleyeceği bir alandır. Burada şu kadarını söyleyelim ki uygun

görülen ad, kurulacak teşkilatın görev alanının sınırlarını da belirlemekteydi: Dinin sadece inanç ve ibadete ilişkin hizmetlerini yerine getirmek, muamelelat konusuna girmemek...

Kabul edilen kanun maddelerini kısaca şöyle açabiliriz:

Kanunun ilk maddesiyle Reisliğin yetki alanı belirlenmiş ve “muamelat-ı nas”la; yani dinin muamelata ilişkin hükümleriyle ilgili olarak Reisliğe yetki verilmemiştir. Bununla birlikte bu maddeyle İslam’ın kazaî hükümleri yok ya da geçersiz de sayılmamış, bu nitelikteki hükümlerin “teşri ve infazı”nın Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun teşkil ettiği hükûmete ait olduğu tasrih edilmişti.

İkinci madde, sözü edilen vekâletin ilga edildiğini bildiriyordu.

Kanunun 3. maddesinden de anlaşılacağı gibi bir riyaset olarak bu makamın bir “reis”i olacaktır. Fakat bu reis, Şeyhülislam gibi Şer’iyye ve Evkaf Vekili gibi hükûmet bünyesinde bir otorite olmayacaktır. Bütün yetkisi, itikat ve ibadet alanında olacaktır. İdari yetkisi de cami ve mescitlerin, tekke ve zaviyelerin yönetimi; imam, hatip, vaiz, şeyh, müezzin ve kayyımların ve diğer hayrat hademesinin tayin ve azilleriyle sınırlıdır. Reisi, seçimle değil, Başvekilin inhası üzerine Reisi-cumhur tarafından tayin edilecektir. Kanunun 4. maddesine göre Reislik, Başvekâlete bağlı bir idare birimidir. Reisliğin bütçesi Başvekâlet bütçesi içinde olacaktır. Ancak uygulamada

bütün bir tarihi boyunca Reislik için müstakil bütçeler yapılmış ve Mecliste de öylece müzaker edilmiştir.

Kanunun ilk maddesinde “müessesat-ı diniyyenin idaresi”nin Reisliğe ait olduğu ifade edilirken, 5. maddesinde de ülke genelindeki bütün cami, mescit, tekke ve zaviyelerin idaresine; imam, hatip, vaiz, şeyh, müezzin ve kayımlarla diğer hizmetlilerin ise sadece tayin ve azillerine Diyanet İşleri Reisinin memur kılındığı tasrih edilmiştir. Görüldüğü gibi bu maddeyle tekke ve zaviyelerin idaresi de Reisliğe verilmişken 1925’te bu müesseselerin kapatılması sırasında yapılan bir düzenlemeyle bu yetki 4 Ocak 1932’de resmen yürürlükten kaldırılmıştır.

3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanun için öteden beri “Diyanet İşleri Reisliğinin kuruluş kanunu” denmesi ya bir dil alışkanlığından ya da maddeleri arasında kurulması öngörülen “Diyanet İşleri Reisliği” adıyla bir teşkilata ilişkin hükümleri de ihtiva etmesindendir. Ancak unutulmaması gerekir ki kanunun adı, “Şer’iyye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin İlgasına Dair” kanundur ve esas olarak sözü edilen iki vekâletin kapatılması amacıyla çıkartılmıştır.

Yukarıya aldığımız ve “Diyanet” kavramı çerçevesinde cereyan eden müzakerelerden de anlaşıldığı gibi bu yeni teşkilata kısıtlı bir yetki ve hizmet alanı tanınmıştı. Öte yandan, bir devlet teşkilatı olarak varlığına izin verilmesine rağmen, 1926’dan

başlamak suretiyle 1950’ye kadar ilgisizliğe, unutulmaya terk edilmiştir. Ama her şeye rağmen bu süreçte varlığını muhafaza edebilmiş olması bile bu mirasın sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamış olması açısından bir nimet olarak kabul edilmelidir. Ve bu, dönemin çilekeş din gönüllülerinin başarısıdır.

Kanun hakkında iki noktaya daha işaret etmek istiyorum.

Birincisi, kanun maddelerindeki sıralamaya baktığımızda, ilk maddede, gözden çıkarılmış bir vekâletin lağvına ilişkin hükme yer verilmemiş, bilakis önce, sınırları tayin edilmiş hizmetleri deruhte edecek bir riyasetin kurulduğunu amir maddeye yer verilmiş, sonra ikinci maddesinde vekâletin kapatıldığı

tasrih edilmiş. Bu, hizmette devamlılığın sağlanmasına, bu alanda tamamen bir boşluğa yar verilmemesine yönelik bir incelik olmalıdır.

İkincisi, kanun maddelerinde, dini literatürün yazımında gösterilen hürmet. Bakınız, yalın bir şekilde “İslam Dini”, “Diyanet İşleri Reisliği”, “cami” ve “mescit” denmemiş, “Din-i Mübin-i İslam”, “Diyanet İşleri Reisliği makamı”, cami-i şerif, mescid-i şerif denmiştir. Belki ilgisiz kaçacak ama söylemeden geçemeyeceğim: Aynı hassasiyetin günümüzde de gösterildiğini söyleyebilir miyiz?

3 Mart 1924’te kurulan Diyanet İşleri Reisliği teşkilatının başına 30 Mart 1924’te Ankara Müftüsü M. Rifat Efendi (Börekçi) getirildi ve Rifat Efendi, yaş haddinden istisna tutularak bu görevi vefat tarihi olan 5 Mart 1941’e kadar sürdürdü.

1924’te sıradan bir daire olarak ihdas edilen ve 25, belki 40 yıl boyunca öyle kalan Diyanet İşleri Reisliği, günümüzde sınırları yurt dışına kadar varan hizmetleriyle devasa bir teşkilat hâline geldi. Şükürler olsun...

Şunu da hatırlatmam gerekir ki ağır şartlar altında hizmet sunmaya çalıştığı dönemler dâhil, bütün tarihinde Reislik, dinde taviz sayılabilecek hiçbir tutum içinde olmamış, görüş açıklamak konumundaki kişiler, Kur’an ve sünnetin temel hükümlerine ters düşecek söz ve kanaatlerden uzak durmuşlardır.

Geçmişlerimize gani rahmetler olsun. ■

1924’te sıradan bir daire olarak ihdas edilen ve 25, belki 40 yıl boyunca öyle kalan Diyanet İşleri Reisliği, günümüzde sınırları yurt dışına kadar varan hizmetleriyle devasa bir teşkilat hâline geldi. Şükürler olsun...

TANRI'YI ARIYORSAN O BURADA!

| Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Dijital çağın reklamları da dijital teknolojinin icaplarına ayak uyduyor. Diyelim ki arama motorunda bir şey arıyorsunuz. Siz aramanızı yaparken ekranın

kıyısında köşesinde küçük pencereler içinde bir yazı peydahlanıyor: “Tanrı’yı mı arıyorsun?” “Madem sordun, hadi bir bakayım burada ne varmış.” deyip pencereden girmeniz yeterli.

Bu usul biraz şuna benziyor. Telefonla birini aramaya niyetleniyorsunuz. Ama akıllı telefon parmağın hafif temasıyla başka bir dostunuzu çaldırıyor. Kapat-sanız ayıp olacak. Karşı taraf

açıyor, biraz hâl hatır ve ardından kapatıyorsunuz. Bu misyonerlik siteleri de işte tam bunu yapıyor. Üç kişiden biri merak edip pencereden içeri baksa onlar için yeter de artar bile. İnsanın meraklı bir varlık olduğunu iyi biliyorlar.

Neyse biz devam edelim.

Sözünü ettiğimiz sorunun hemen altında daha küçük puntolarla iki cümle daha: “Tanrı’yı tanımazsan boşlukta hissedebilirsin. Bunu değiştirmek istemez misin?” Arama motorunuzda aramaya devam ediyorsunuz, bu sefer bir başka

web sitesinde bir başka yazı sizi selamlıyor: “Tanrıyla aranda engel var mı?” Bir başka sayfada bir başkası: “Tanrı var mı? Tanrıyı arayışın burada biter.” Ve nihayet bir başkası: “İsa tanrı mı? İnanmak için sebepler...”

Üç nokta bana ait değil. İsa’nın Tanrı olduğuna inanmak için sebep arıyorsanız buyurun diyor size. Tıkladınız ve pencereden içeri girdiniz, sebepler önünüze sıralanıyor. Kısa, basit ve sade cümlelerle, lafı dolandırmadan, aklınızda kalacak bir özet sunuluyor. Cümleler özenle seçilmiş. Öyle derin, anlaşılması zor teolojik, felsefi açıklamalarla canınızı sıkıyor. Bu metni yazanların fevkalâde profesyonel olduğu metnin içerik ve tasarımından, kelimelerin, vurguların seçiminden kolayca anlaşılabilir. Metnin uzun ve sıkıcı olmamasına dikkat ediliyor. Dili Türkçe olan bu metinlerin hedefi kimler mi? Yapmayın canım! Hedef ne sizsiniz ne de ben; hedef senin çocuğun, benim çocuğum, hepimizin çocukları, çocuklarımız, gençlerimiz; körpecik fidanlarımız, geleceğimiz...

Oturduğunuz yerden eli ayağı düzgün bir metin yazın, verin reklam almak isteyen bir web sitesine, hem o kazansın hem siz. Kendi web sitelerine AdSense reklamı alanlar, aldıkları tıklama oranında Google’dan para alıyorlar. AdSense, reklam yayıncılarının altında toplandığı bir çatı ve Google’a ait. Sitenizdeki açılacak pencerelerde hangi tür reklamların yayınlanmasını istiyorsanız filtreleme yapıyorsunuz, reklam vermesini istemediğiniz ürün satıcıla-

rını engellemek sizin elinizde. Eğer sitenize misyonerlerin ilanı konuluyorsa bu işe rızanız var demektir. Alan razı veren razıysa bize bir şey demek düşmez, bize düşen uyarmaktır. “Benim sitemde Hristiyanlık, İsa ve İncil reklamları çıkıyor, ne yapabilirim?” diye rahatsız olup hassasiyet sergileyenler de elbette var. Onlara ne yapmaları gerektiği hususunda birileri yol gösteriyor. Bu diyaloglara bloglarda rastlayabilirsiniz.

Arama motorlarına en fazla reklam verenleri merak ediyorsanız sıralayayım: agnostikler, ateistler, seküleristler, hür düşünürler (kendilerine öyle diyorlar) ve tabii Hristiyan misyoner teşkilatları. Bütün bunlar ne söylüyorlar diye merak ediyorsanız söyleyeyim. Çoğunun yaptığı şey, Hristiyanlık üzerinden dine hakaret yağdırmak. Alay, aşağılama, hiciv/taşlama, eleştiri, yeme, ne ararsanız var. Taş nereden atılırsa atılsın size isabet etmesi kaçınılmaz. “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!” misali ya dininize, inancınıza, değerlerinize saldırılıyor ya da çocuklarınızın beynine akıtılıyor zehir. Onlara göre, mevcut bütün dinler tarihin “dinler çöplüğü”nde yerlerini bir gün mutlaka alacaklar. İslam dini de bu temenninin dışında değil.

Misyonerlerin Müslüman mahallesinde salyangoz satmaları için artık sokaklarda gezmeleri gerekmiyor. Eskiden ellerinde İncil veya küçük broşürlerle kapımızı çalarlardı, çoğu zaman posta kutularımıza broşürlerini bırakıp giderlerdi. Şimdi buna gerek yok, çünkü çocukları-

Arama motorlarına en fazla reklam verenleri merak ediyorsanız sıralayayım: agnostikler, ateistler, seküleristler, hür düşünürler (kendilerine öyle diyorlar) ve tabii Hristiyan misyoner teşkilatları.

mızın odasındalar ve onlarla birebir ilgileniyorlar. Demek istiyorum ki tehlike kapıda değil, evin ta içinde ve ne yazık ki pek çoğumuzun bundan haberi bile yok. Bu modern misyonerlik yönteminin hitap kitlesi ve nüfuz alanı tahminlerin çok ama çok ötesinde, bundan emin olabilirsiniz. Maliyet hesabı yaparsanız bu yöntem onlara çok ucuza geliyor. Bir misyoneri yetiştirmenin maliyeti ile kıyasladığınızda sudan ucuz. Tabii bir adet misyoner değil benim dediğim, yüzlerce, binlerce... Misyonerler için dünya sandığınızdan çok büyük, onlarca ülke, on binlerce köy, kasaba, şehir... Ver Google'a bir metin, çarpıcı başlığıyla her eve girsin çıksın, bir tık lama kadar uzak! Başlık dedim de hemen ekleyeyim, başlıklar merak uyandıran cinsten.

İnternet üzerinden misyonerlik sadece bu bahsettiklerimizden ibaret değil. Mesela Orta Doğu ülkelerinde de internet üzerinden Hristiyanlık propagandası yapan misyonerler var. Bunlar genellikle gençler ve Arap ülkelerinden seçiliyorlar. Önce eğitime alınıyorlar. Hristiyanlığın temel öğretileri veriliyor. Bir konuyu nasıl anlatacaklar, kime anlatacaklar, hangi metotla ve hangi cümlelerle mesajlarını iletecekler, hangi görseli kullanacaklar, başlıkları ve vurucu cümleleri nasıl seçecekler? Muhataplarına yaş gruplarına göre hangi pedagojik yöntemle yaklaşacaklar? Hiçbir şey tesadüf ve plansız değil. Genelde bloglarda Hristiyanlık hakkındaki fikir ve söylemleriyle öne çıkan gençler bu iş için birer gönüllü eleman oluyor. Kursu alanlar isterlerse kendi web

sitelerini kuruyor ve buradan doğru İsa'yı anlatmaya başlıyorlar. Küçük hikâyeler ve anekdotlar bu işte önemli ve etkili işlev görüyor. Mesela Afrika'da daha önce uyuşturucu bağımlısı olmuş ve fiziksel istismara uğramış, babasının ölümünden sonra annesinden şiddet görmüş, parklarda yatan, topladığı

● **Gerçek şu ki,
internet üzerinde
Hristiyan
misyonerliği geniş
bir yelpazede
faaliyet gösteriyor.
Burada en aktif
grup, özel bir
eğitimden geçen
genç misyonerler.**

plastik şişeleri satarak geçinen bekâr bir annenin başından geçenler anlatılırken aralara İncil ayetleri de sıkıştırılabilir. Günlük hayatın içinden seçilen acıklı hikâyeler yürekleri yumuşatmada ve ardından misyoner mesajlarını iletmede etkili bir yöntem olarak kullanılıyor. İncil ayetleri sloganik, akıcı, kolay, anlaşılır bir biçime sokularak tam yerinde ve gerektiği kadar veriliyor. Ayetler genç ruhları okşayan sevimli cümlelerin arasına itinayla serpiştiriliyor.

“Bizimle birlikte dua et. Senin dualarına ihtiyacımız var!” se-

ansları düzenliyorlar. Sonrası malum. Belirlenen gün ve saatte internetin başına geçiyorlar birlikte naklen dua ediyorlar. Farklı milletlerden gençlerle kıtalar arası bir buluşma gerçekleştiriliyor. Amaç, dua ile birlikte yüreklerin toplu atmasını, büyük bir duygu yoğunlaşmasını sağlamak. Bu işi planlayan ekipleri var. Afrika Takımı; Orta Doğu Takımı; Asya Pasifik Takımı; Avrupa Takımı, Latin Amerika Takımı, Kuzey Amerika Takımı ve nihayet Türk Cumhuriyetlerini de içine alan Orta Asya ve Rus Arktik Takımı. Bütün dünya parsellenmiş anlayacağınız. Seanslara katılmak isteyen öncesinde üye olmak zorunda... Bütün bunların iki görünen hedefi var: yeni Hristiyanlar kazanmak; mevcut Hristiyanları kendi dinleri hakkında sağlam bir bilinç sahibi yapmak ve böylece onları halkanın içinde tutmak. Hristiyan misyoner teşkilatları İncil öğretilerini dört bir yana yaymak için kendi çevrimiçi siber uzay misyonerlerini harıl harıl yetiştiriyor.

Bilgi ve internet teknolojileri içinde internetin yirmi birinci asra damgasını vuracağından kimsenin şüphesi yok. İnterneti aktif, etkili ve verimli bir biçimde kullananlar parsayı topluyor. Merak ettim ve İngilizce yayın yapan bir İslam sitesinin sayfasına gittim. Başlığın hemen altında Türkçe bir pencere karşısına çıktı. “Allah beklentilerini aşıyor.” Ana cümlelerin hemen altında daha ufak bir puntoyla, “Allah'ın size sağlayacağına güvenilebilirsiniz. Şimdi dua ediniz.” diyordu. Müslümanlar da işi öğrenmişler dedim kendi kendime ve tıkladım, gir-

dim. Karşıma ne çıktı dersiniz? “Efendimiz İsa Mesih Tek Hakikat!” Altında İncil ayetlerinden de alıntılarının olduğu bir dua pasajı. Şaşırdınız değil mi? Ben de. Gerçi, “Allah beklentilerinizi aşıyor; Allah’ın size sağlayacağına güvenebilirsiniz.” cümlelerindeki Türkçe ifade sıkıntısı dikkatimi çekmedi değil. Ama ne yalan söyleyeyim, herhalde siteye Türkiye’den girenler için de Türkçe bir bölüm yapmışlar dedim içimden. Allah lafzı da şüphemi izale etmişti. Yanılmı-şım. Bu girdiğim sayfaya bakarken yan taraftan içinde “Sohbete hazır değil misiniz? Pekâlâ, ücretsiz bir İnciliniz olsun.” yazılı bir dikdörtgen yukarı doğru yavaşça çıktı ve yan tarafa asılı kaldı. Evet, isterim ya da hayır teşekkürler karelerinden birine tuşluyorsunuz. İstiyorum dediğinizde çevrim içi İncil size su-

nuluyor. Tam 1300 dilde bunu isteyebilirsiniz. Gaflete düşerseniz sizin sitenizin üstüne de etiketlerini yapıştırabiliyorlar. Hangi ülkeden arama motoruna giriyorsanız o ülkenin diliyle veriliyor bu mesajlar.

Gerçek şu ki, internet üzerinde Hristiyan misyonerliği geniş bir yelpazede faaliyet gösteriyor. Burada en aktif grup, özel bir eğitimden geçen genç misyonerler. Yurt dışında gezinmeyi tercih ediyorlar. Gittikleri ülkelerde çektikleri fotoğrafları Instagram üzerinden yayınlıyorlar. Siz fotoğraflarına beğeni yaptığınızda sizinle irtibat kuruyorlar ve başlıyorlar maceralarını paylaşmaya. Satır aralarına İncil pasajlarını sıradan bir konuşma formatında sıkıştırmak ise misyonlarının bir parçası. Yine bir kısım gençler de bloglar üzerinden hayat tarzlarını ve inançla-

rını muhatabı kaçırmadan azar azar anlatıyorlar. Aralara mistik tecrübe, “ruhsal aydınlanma” nevinden hikâyelerini sıkıştırıyorlar. Her şey o kadar planlı ve bilinçli ki.

Misyonerlik faaliyetleri ve çeşitleri elbette bu anlattıklarımızla sınırlı değil. Misyonerliğin öncelikli hedefi her yerde Müslüman gençler! Bundan emin olabilirsiniz. İslam dünyasının amaç birlikteliğinden yoksun oluşu, savrulmuşluğu ağır bedeller ödetiyor. Söylenecek çok şey var ama biz kısa keselim. İnternetin siber uzayı özellikle çocuklarımızı hedef alan birileri tarafından parsellenirken bizim bu teknolojiye bigâne kalmamız düşünülemez.

“Allah’ı mı arıyorsun?” sorusunu biz sormalı ve cevabını her yerde, her dilde biz vermeliyiz. ■

MÜLKÜN YEGÂNE SAHİBİ MALİKÜL MÜLK

Fatma BAYRAM

İstanbul Üsküdar Başvaizi

Sözlükte “güç yetirmek, hâkimiyet kurmak, sahip olmak, tasarrufta bulunmak” manasındaki mülk (melk, milk) mastarı Kur’an’da isim olarak “duyular âlemindeki bütün cisimleri kuşatan varlık alanı ve bunlar üzerindeki hükümlanlık” anlamında kullanılır. Sözlükte “mâlik ve sahip olmak, elinin altında bulundurup tek başına tasarruf etmek” manasındaki mülk (melk, milk) kökünden türemiş bir sıfat olan melik “görünen ve görünmeyen âlemlerin sahibi” demektir. Râgıb el-İsfahani, melik isminde akıl sahibi canlılara emir ve yasaklarıyla hükmetme manası bulunduğuna dikkat çeker ve “insanların meliki” (Nas, 114/2.) denmesine karşılık “nesnelerin meliki” vb. bir ifadenin kullanılamayacağını söyler (Müfredat, “mlk” md.). Esmayihüsna listesi içindeki mâlik Âl-i İmran suresinde (3/26.) “mâlikü’l-mülk” terkihiyle yer almakta ve daha çok dünya hayatıyla ilgili hükümlanlığın zatı ilahiyyeye has olduğunu ifade etmektedir. Fatıha suresinde geçen “mâlikî yevmi’d-dîn” terkihiindeki mâlik ise ebedî hayatın hükümlanlığını Allah’a izafe etmektedir.

Esmayihüsna müellifleriyle kelâm ve tefsir âlimleri melik ve mâlik isimlerinin manalarını “görünen ve görünmeyen âlem-

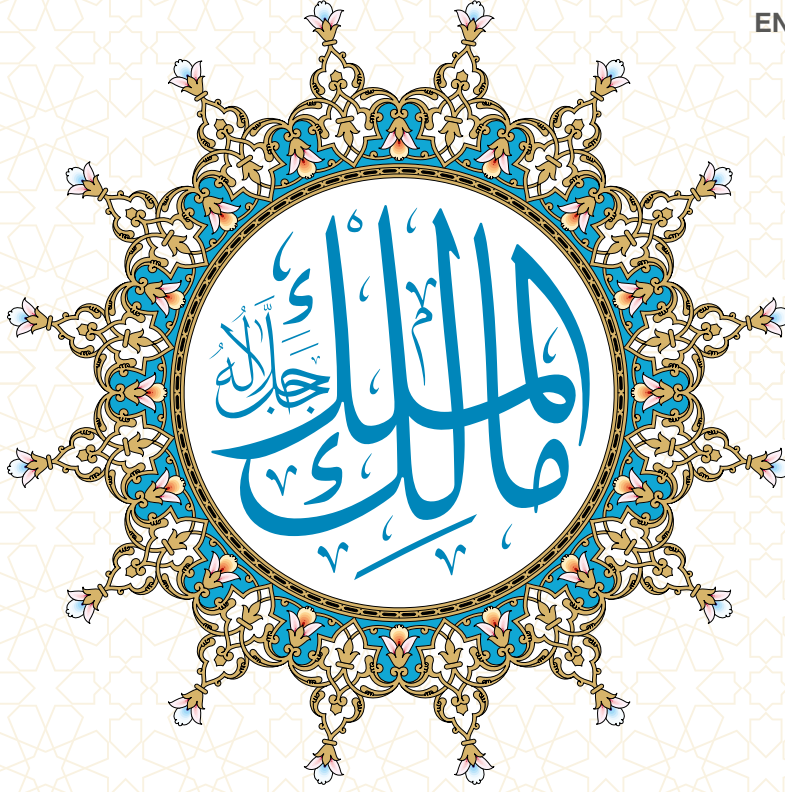
lere, dünya ve ahiret hayatında ki her şeye gerçek anlamda ve hiçbir şartla mukayyet olmaya- rak hâkim ve kâdir olup dilediği gibi tasarrufta bulunma” noktasında yoğunlaştırmışlardır. Matürîdî mutlak manada mâlik kavramının sadece Allah’a nispet edilebileceğini, insanlar için “falan şeyin mâlikî” şeklinde kayıt koymanın gerektiğini kaydeder.

“**Müfessirler
ayetlerde geçen
“göklerin ve yerin
mülkü” sözünün
Allah’ın varlıklar
üzerindeki
hâkimiyetinin
kuşatıcılığına
ve bunun bütün
kâinatı içine
aldığına işaret
ettiği konusunda
müttefiktir.**”

Allah Teâlâ mülkün hem sahibi, hem hükümdarıdır. Mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Hiçbir kimsenin O’nun bu tasarrufuna itiraz ve tenkide hakkı yoktur... Dilediğine verir, dilediğinden alır. Mülkünde hiçbir ortağa ve yardımcıya ihtiyacı yoktur. Hac ibadetinin ifası sırasında tekrarlanan, “Hamd sanadır, nimet senin, mülk senindir.” mealindeki cümleyi de içeren “lebbeyk” niyazı bir şeyin sahibi, o şeyin tamamı üzerinde söz söyleme ve tasarrufta bulunma hak ve gücüne sahiptir. Bir mülkün sahibinin mevcudiyeti o mülkün hayatîyetinin temel şartıdır. Aksi takdirde mülk kapanın elinde kalır.

Kur’an’da Mülk

Kur’an; sıfat, mastar ve fiil şekilleriyle hükümlanlığı Allah’a tahsis etmeye büyük önem vermiştir. Başından sonuna kadar, O’nun bu vasfını hatırlatmıştır. 67. suresi Mülk suresi diye anılan Kur’an’da mülk kelimesi otuz iki yerde Allah’a nispet edilir. Birçok ayette göklerin ve yerin ve onların arasında bulunan her şeyin yani bütününüyle tabiat mülkünün Allah’a ait olduğu vurgulanır. (Bakara, 2/107; Âl-i İmran, 3/189; Maide, 5/17-18, 40, 120; Hadid, 57/2, 5; Bûruc, 85/9.) Ayrıca mülkte Allah’a ortaklığın söz konusu olmadığı (İsra, 17/111; Furkan, 25/2.), Cenab-ı Hakk’ın bütün mülkün

Hat: Erman YORDAM

sahibi bulunduğu ve onu dile-
diğine verip dilediğinden aldığı
(Âl-i İmran, 3/26.) belirtilir.

Öte yandan Kur'an'da önceki
peygamberlere ve bazı şahsi-
yetlere "hükümrânlık ve salta-
nat" anlamında mülk verildiği
açıklanmıştır. Hz. İbrahim'in
soyuna (Nisa, 4/54.), Hz. Yusuf'a
(Yusuf, 12/101.), Davud'a (Bakara,
2/251; Sad, 38/20.), Süleyman'a (Ba-
kara, 2/102; Sad, 38/35.), Nemrut'a
(Bakara, 2/258.), Firavun'a (Zuhruf,
43/51.) ve Calut'la savaşmak
üzere İsrailoğulları'ndan Ta-
lut'a (Bakara, 2/247.) mülk verildiği
belirtilmektedir. Bazı ayetlerde
sonsuz mülkü elde edecekleri-
ni söyleyerek şeytanın Âdem
ve Havva'yı yasak ağaçtan ye-
meleri için kandırdığı zikredilir.
(Taha, 20/120-121.)

Ayrıca ahiret hayatındaki cen-
net tasvirleri yapılırken orada
hangi taraftan bakılırsa bakıl-
sın çok sayıda nimet ve büyük

bir mülkün (ihtişam) görüleceği
belirtilir. (İnsan, 76/20.)

Müfessirler ayetlerde geçen
"göklerin ve yerin mülkü" sözü-
nün Allah'ın varlıklar üzerinde-
ki hâkimiyetinin kuşatıcılığına
ve bunun bütün kâinatı içine
aldığına işaret ettiği konusun-
da müttefiktir. Mülkün yerle
ve göklerle bağlantılı kılınması
daha çok insan bilgisinin on-
larla sınırlı olması sebebiyledir.
Aslında Cenab-ı Hakk'ın varlık
âlemi üzerindeki hâkimiyet ve
tasarrufu sonsuz olup her şeyi
kapsamaktadır. (Âl-i İmran, 26-27.)
Kur'an-ı Kerim'de Allah'a nispet
edilen mülk, melekût, melik,
melîk ve mâlik kelimeleri çeşitli
hadis rivayetlerinde de görül-
mektedir.

Malik tecelli ederse

Allah gerek hükümrânlık gerek-
se servet şeklinde mülkünden
insanlara da vermiştir ancak
onların mülk üzerindeki hâkimi-

yetleri asli olmayıp dolaylı, sınırlı
ve geçicidir. Kur'an bu gerçeğin
kıyametin koptuğu gün ortaya
çıkacağını haber vermektedir:
"Bugün mülk (hükümrânlık) ki-
mindir? Tek olan, her şeyi kud-
ret ve hâkimiyeti altında tutan
Allah'ındır." (Mümin, 40/16.) Kulun
ülkesi, mülkü ise her şeyden
önce bedenidir. O, gerek kalbi-
ne gerekse diğer azalarına söz
geçirebilirse, kendisine verilen
kudret nispetinde, kendi ülkesi-
nin sahibi olur. Kuşeyrî, Allah'ın
yegâne mâlik olduğu bilincine
ulaşan kimsenin herhangi bir
mahlûka boyun eğmeyeceğini
söyler; çünkü O'nun kudret ve
malikiyetinin mahiyetine vâkıf
olmak kişiyi başkasına değil sa-
dece O'na yönelip yaklaşımaya
sevk eder. Gazali de melikle ganî
ismi arasında bağlantı kurar ve
ganîyi "hiçbir şeye muhtaç ol-
mayan", meliki ise ayrıca "her
şey kendisine muhtaç olan" diye
manalandırır. ■

BİR KUR'AN HADİMİ: Abdurrahman GÜRSES

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

Muhataplarına iyilik yollarını gösteren, alçak gönüllü bir din görevlisi. Camiyi hayatın merkezine alan bir imam hatip. İnanç, ilim ve ahlak üzerine kurulu bir hayat sürdüren, örnek insan, öncü bir âlim. Reisülkurra, Hendekli Hafız Abdurrahman Gürses.

Abdurrahman Gürses, 1909 yılında Sakarya'ya bağlı Hendek ilçesinin Soğuksu köyünde doğdu. Babası uzun süre bu köyün imamlığını yapan Hafız Said Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Abdurrahman Gürses, Peygamber Efendimizin "Ya öğretene, ya öğrenene, ya dinleyen ya da ilmi destekleyen ol, beşincisi olma, helak olursun." (Darimi, Mukaddime, 26.) hadisini hayatının tamamına aktarmış güzide bir şahsiyet idi. Zira o, hayatının tamamında ya bir talebe, ya bir muallim, ya ilmi dinleyen, ya da ilmi destekleyen bir insan olmuştur.

Abdurrahman Gürses, küçük yaşlarda babasının yanında hafızlığını tamamlar. Daha sonra

bir yandan yörenin meşhur üstadı Abdurrauf Hoca'dan talim dersleri alırken diğer yandan da ilçenin Müftüsü Ali Niya-zî Hoca'dan sarf, nahiv ve fıkıh dersleri almayı ihmal etmez. Abdurrahman Gürses, ilim yolculuğunu devam ettirmek üzere 1922 yılında İstanbul'a gelir ve Dar'ul-Hilafeti'l-Âliye ve Ayasofya Soğukçeşme Medreselerinde bir müddet tahsil görür. Genç yaşına rağmen güzel ahlakı, naif sesi, hoş eda ve sedasıyla İstanbul'un muhtelif camilerinde okuduğu Kur'an ile gönüllerde taht kurmaya başlar.

1924 yılında Abdurrahman Gürses, tekrar doğduğu topraklara döner. Hendek'te ilimle meşgul olmaya devam eder. Bu sırada Gülizar hanımla evlenir. İki oğlan ve bir kız olmak üzere üç evladı dünyaya gelir. 1932-1933 yıllarında askerlik vazifesini yapan Abdurrahman Gürses, 1934

yılında artık bir daha ayrılmayacağı İstanbul'a tekrar gelir ve yeniden talebeliğe başlar. Üsküdar Selimiye Camii imamı Fehmi Efendi'den İstanbul tariki üzere aşere-takrip okur ve 1937'de icazet alır.

1938 yılında ilk resmi görevi olan Fatih Mihrimah Sultan Camii'nde imam hatip olarak görev ve başlayan Gürses Hoca, bir ay geçmeden Teşvikiye Camii'ne nakledilir ve bu camide beş yıl görev yapar. Gürses Hoca, camisine yakın bir yerde maaşının yarısından fazlası bir ücretle ev kiralar. Ama bu hâlden asla şikâyet etmez. Zira ona göre din hizmeti parayla ölçülmeyecek şerefli bir özelliğe sahiptir. Nitekim Abdurrahman Gürses, bu hizmetin önemini bir konuşmasında şöyle ifade etmiştir: "Din görevlisinin yaptığı iş dışarıdan kolay görünür ancak bu hizmet çok zordur. Bir memur sabah-

leyin işe gider akşam evine döner. Hâlbuki cami hizmetinde bulunan din görevlisinin gecesi gündüzü yoktur. O, beş vakit camisinde hazır bulunmalıdır. Cemaatinin kim olduğuna bakmadan her birisiyle ayrı ayrı ilgilenmelidir.”

1944 yılına gelindiğinde Abdurrahman Gürses, Beyazıt Camii imam hatipliğine atanır ve emekli oluncaya kadar Beyazıt Camiinde 35 yıl imam hatiplik görevini sürdürür. Abdurrahman Gürses, diğer görev yaptığı yerlerde olduğu gibi bu camide de hizmetlerini ciddiyetle yürütmüştür. O, din hizmeti sunarken cami cemaati arasında herhangi bir ayırım yapmamış ve bu hususta şunu söylemiştir: “Cemaat, cemaattir ve cemaat-i İslamiyedir. Hepsinde hayır vardır.”

Abdurrahman Gürses Hoca, hayatı boyunca din görevliliğine leke getirecek hiçbir şeyi asla kabul etmemiştir. Nitekim 1948 yılında hacca gitmek ister ancak maddi gücü buna elvermez. O sırada Beyazıt Camii cemaatinden bir şahıs, “Hafızım, bizimle Hacca gelmek ister misin?” diye bir teklifte bulunur. Gürses Hoca bu teklifi kabul eder. Kendisini hacca götüren şahıs, hem yolculuk esnasında hem de mukaddes topraklarda sık sık Gürses Hocaya, “Hafızım! Gel hele bir Kur’an oku!” diyerek emrivaki yapar. Bu durum Gürses Hoca’nın canını sıkır ama Kur’an okumaktan da asla geri durmaz. Nihayetinde hac ibadetini bitirip İstanbul’a dönünce kendisine ait evini satar. Hacca gittiği şahsın yanına varır ve ona, “Hacca gidip gelirken benim adıma ne

● **Abdurrahman Gürses**
Hoca, beşerî münasebetlerinde adap ve erkâna riayet eden tam bir Osmanlı beyefendisiydi. Ömrünün sonuna kadar Kur’an eğitimine asla ara vermedi.

kadar masrafınız oldu?” diye sorar. Adam bunu söylemek istemese de Hoca’nın ısrarlarına dayanamayarak masrafını söyler. Bunun üzerine Abdurrahman Gürses, parayı masanın üstüne bırakır ve “Efendi! Ben ne senin ne de bir başkasının hafızıyım. Okuduğum Kur’an-ı Kerim’i sadece Rabbimin rızası için ve geçmişlerimin ruhuna okudum. Al şu paranı! Hadi bana müsaa-de.” diyerek oradan ayrılır.

Yine bir hac ziyaretinde yanında bulunanlar Abdurrahman Gürses’e: “Hocam! Buranın idaresinden izin alalım, bu mübarek beldede siz de hüccac-ı kirama bir Kur’an tilavet etseniz.” derler. Gürses Hoca, bu teklifi reddeder ve kendisini göstermek için değil hâlini Rabbine arz etmek için burada olduğunu şu özlü sözlerle ifade eder: “Biz buraya arz-ı hâl etmeye geldik, arz-ı endam etmeye gelmedik.”

Abdurrahman Gürses’in Beyazıt Camii’nden sonraki ilim durağı İstanbul Haseki Eğitim Merkezi’dir. Bu eğitim yuvasında 22 yıl boyunca İstanbul Tariki ile ilm-i kıraat dersleri vermiştir. Abdurrahman Gürses, Eğitim Merkezi dışında da kabiliyetli, ciddi ve ilm-i kıraatı bitirmeye azimli gördüğü herkesin okumasına gayret göstermiş, hatta ders almaya gelemeyecek olanların evlerine dahi gitmiştir. Abdurrahman Gürses, talebelerinden Ramazan Pakdil’e “Evladım! Sen hangi gün kendi evinde ders okumaya müsaitsin? Okuyacağımız dersin gün ve saatini kararlaştıralım. Bir hafta sen gel, bir hafta da ben geleyim. Derslerini bu evde alayım.” demiştir.

Abdurrahman Gürses Hoca, beşerî münasebetlerinde adap ve erkâna riayet eden tam bir Osmanlı beyefendisiydi. Ömrünün sonuna kadar Kur’an eğitimine asla ara vermedi. Hoş bir seda bırakarak 10 Ağustos 1999’da fani âlemden baki âleme göç eyledi. Yıllarca görev yaptığı Beyazıt Camii’nde, Diyanet İşleri eski Başkanlarından Lütfi Doğan Hoca’nın kıldırıldığı cenaze namazının ardından on binlerce insanın hüsn-i şehadetiyle Beyazıt Camii Haziresine defnedildi.

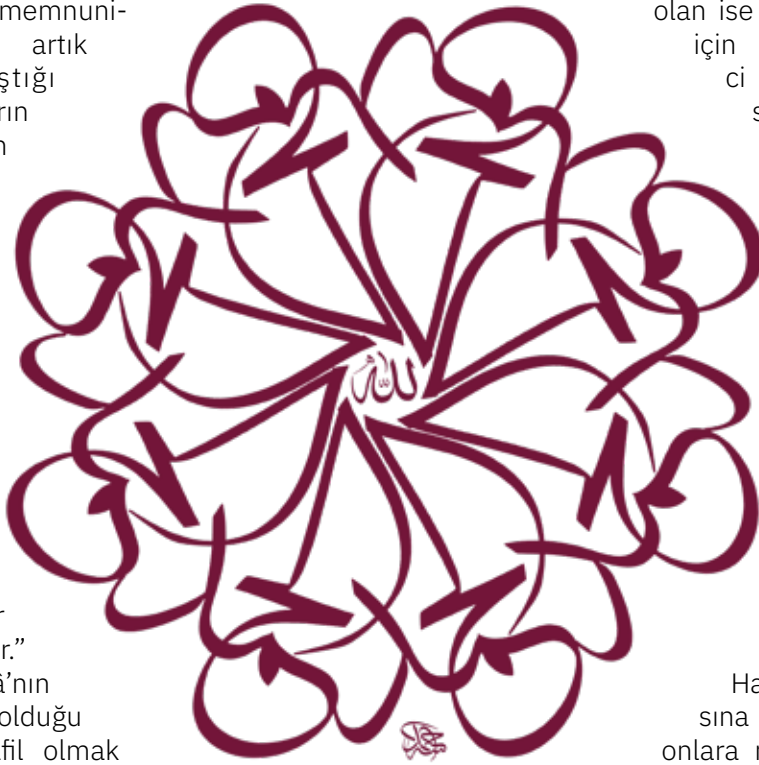
Bütün öncü âlimler gibi Abdurrahman Gürses Hocamız da ilim elde etmekten, elde ettiği ilmi çevresine aktarmaktan asla geri durmadı. Bu vesileyle birçok hocamızın üzerinde emeği bulunan Abdurrahman Gürses Hocamıza Yüce Rabbimizden rahmet diliyoruz. Cenab-ı Hak, hocamızın açtığı bu kutlu yolda yürümeyi bizlere lütfeylesin. ■

HER HÂLİMİZE ŞÜKREDEBİLMEK

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Şikâyet ve memnuniyetsizliğin artık sıradanlaştığı ve insanların hâlinden sürekli şekva ettiği zamanlar-dayız. Sufiler, şükür nimeti değil nimeti vereni görmektedir, derler ama çoğu insan ne nimeti de nimeti vereni görebilecek idrakterdir. Şairin “Ol mahiler ki derya içindedir deryayı bilmezler.” misali Hak Teâlâ’nın nimetlerine gark olduğu hâlde bundan gafil olmak nankörlük değil de nedir peki? Rabbimizin nimetlerini saymaya kalkışsak sayısız nimetlerini anmaya gücümüz yetmezken bunları görememek ne büyük gaflet! Oysa insanın sahip olduğunu sandığı her şey Rabbimizin lütfu kereminden bahsettikleridir. Ağâh olan anlar ki yerlerde ve göklerde olan ne varsa O’na (c.c.) aittir.

İnsanların verilen sayısız nimetlere karşı şükür etmeyip gaflete dalmasının iki sebebi olduğunu söylüyor İmam Gaza-

Hat: Ahmet Zeki Yavaş

li. Birincisi; insanlar cehaletleri sebebiyle umuma ait olan ve kendilerini de selamete erdiren şeyleri nimetten saymazlar. Ancak bu nimetlerden bir süre mahrum kaldıklarında kıymetinin farkına varırlar. Mesela gözleri gören biri gözün şükürünü eda edemez. Ancak kör olduğunda gözün kıymetini anlar, şayet görmesi iade edilirse şükreder, onu nimet bilir. Doğru

olan ise devamlı gören gözü için şükretmektir. İkinci husus ise insanların sadece kendilerine özel olarak verilen servet ve benzeri maddi şeyleri nimet olarak görmeleridir. Bu konudaki gafletleri ise ancak verilen servetin azlık ve çokluğuna göre şükretmeleridir. Yani çok olursa şükrederler, az olursa şikâyet ederler. Biraz tefekkür etseler, Hak Teâlâ’nın başkasına vermeyip de sadece onlara mahsus verdiği nice nimetleri görür ve devamlı şükür hâlinde olurlar. Bunların başında akıl, ilim ve ahlak gelir.

İnsanın nimetlerin kıymetini bilip minnet ve şükranla Rabbine yönelmesi için öncelikle bu nimetlerin farkında olması gerekir. İhya’da hikâye edildiği üzere bir gün İbn Semmak, Abbasi halifelerinden birinin huzuruna vardı. O sırada elinde bir bardak su olan halife ondan öğüt istedi. İbn Semmak: “Şiddetli susuzluğa yakalandığın vakit, bütün servetine karşılık bu suyu

isteseler ne yapardın?” diye sordu, Halife: “Bütün servetimi verir bu suyu alırdım.” deyince o, “Öyleyse bir bardak su değerinde olan servetinle ne böbürlenip durursun.” dedi. “Söyleyin bakalım, suyunuz çekilirse, size kim temiz bir akarsu getirir?” (Mülk, 67/30.) ayeti üzerinde düşünsek, içtiğimiz bir bardak suyun ne büyük nimet olduğunu daha iyi anlayabiliriz belki.

Velhasıl şikâyet etmeye hayâ edecek kadar çok nimetle kuşatıldık, Yüce Rabbimiz her kulu sonsuz hazinesinden nice nimetler ve ihsanlarla her an ikramda bulunurken şükürü eda etmemek hem cehalet hem de gaflettir. Oysa Yüce Rabbimiz, elinde olan nimete rıza gösterip şükür edenlere nimetlerini ziyadeleştireceği müjdesini veriyor. (İbrahim, 14/7.) Şükür nimeti artırır, şükürsüzlük onu elden çıkarır. Şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur, nimete karşı nankörlük eden ise bilmeli ki Rabbimizin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, lütuf ve kerem sahibidir. (Neml, 27/40.)

İnsanoğlu fitrat olarak kendisine küçük bir iyilikte bulunana hemen mukabelede bulunmak ister. O iyiliğin karşılığında ya iyilik ve ihsanda bulunur ya da teşekkür eder. Bu övgüye değer güzel bir haslettir ki Hz. Peygamber (s.a.s.) insanlara teşekkür etmeyenin Allah’a da şükretmeyeceğini buyurmuştur. (Tirmizi, Birr, 35.) Yüce Rabbimize şükretmek de kulluğumuzun bir gereğidir. Şükürü samimi bir şekilde eda edebilmek için öncelikle bizlere bahşedilen nimetleri görmemiz, bunlar üzerinde tefekkür etmemiz ve neticede Kuşeyrî’nin tabiriyle derin bir saygıyla nimet sahibinin iyiliğini anmamız gerekir.

Şükretmek sadece dil ile “el-hamdülillah, çok şükür” demekten ibaret değildir. İmam-ı Gazali her nimetin şükürünün kendi cinsiyle olacağını söylüyor: “Aklın şükürü, onunla Allah Teâlâ’yı tanımaya çalışmaktır. Kalbin şükürü onunla Allah Teâlâ’yı sevmektir. Gözlerin şükürü eşyaya ibret ve tefekkür nazarıyla bakmak ve eserde müessiri, sanatta sâni, nimette münimi, fiilde fâili görmektir. Dilin şükürü Allah Teâlâ’yı zikretmek, nasihat etmek ve doğru konuşmaktır. Kulakların şükürü Allah Teâlâ’nın emir ve fermanı olan Kur’an’ı dinlemek, nasihat ve doğru söze kulak vermektir. Ellerin, ayakların, diğer organların ve nimetlerin şükürleri de bunları kendi veriliş gayeleri istikametinde çalıştırmak ve kullanmaktır.” (Gazali, Dinde Kirk Prensipl, İmam Gazali’nin Risaleleri, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, s. 385.)

Nimeti değil nimeti veren görebilmek, bunlar üzerinde tefekkür edip şükürü eda edebilmek de şükre vesile bir durumdur. En büyük nimet şükür edebilmektir, der gönül ehli. Çünkü hem nimetlerin asıl

**Nimeti değil nimeti
vereni görebilmek,
bunlar üzerinde tefekkür
edip şükürü eda edebilmek
de şükre vesile bir durumdur.
En büyük nimet şükür
edebilmektir, der gönül
ehli.**

sahibi olan Hak Teâlâ’yı anarız hem de şükrederek kalbimizin kasvetini giderir gönlümüzü huzurla doldururuz. Kendini başkalarıyla kıyaslamadan elindeki nimete kanaat edebilmek de şükürdür. Hz. Peygamber (s.a.s.) “Şükürü eda edeceğiniz az mal, şükürü eda edemeyeceğiniz çok maldan hayırlıdır.” buyuruyor. Rabbimizin verdiklerine az çok demeden kanaat etmek ilahi takdire razı olmaktır. Bu sebeple ehl-i dil, “Elhamdülillah ala külli hâl” yani “Her hâlimize hamdolsun.” sözünü vird-i zeban etmişlerdir. Her ne hâlde olursak olalım her zaman için şükredecek öyle çok nimete sahibiz ki. Sadece bir nefeste dahi şükürü gerektiren iki nimet vardır. Her nefes almada oksijeni içimize çekiyor, her nefes vermede karbondioksidi dışarı veriyoruz. Eğer nefes alamazsak oksijensizlikten, veremesek de karbondioksit zehirlenmesinden ölürüz. Nefes alıp verdiğimiz her an Rabbimizin nimetlerine mazhar oluyoruz.

Hz. Mevlana şükür nimetin canıdır, derken; İmam Gazali şükürün, ibadetin özü ve ruhu olduğunu söyler. Rabbimize kulluğumuzun güzel bir ifadesi olan şükür aynı zamanda zikir ve duadır. Hz. Peygamber (s.a.s.) zikirlerin en faziletlisinin “elhamdülillah” olduğunu haber vermiştir. (İbni Mace, Edeb, 55.) Allah Teâlâ’ya gönülden yönelenler hem darlıkta hem varlıkta O’na hamdederler. Bu hususta Sevgili Peygamberimizin duasıyla Rabbimizden yardım isteyerek bitirelim: “Allah’ım! Seni anıp zikretmek, nimetlerine şükretmek, sana en güzel şekilde kulluk etmek için bana yardım eyle!” (Ebu Davud, Vitir, 26.) ■

İstedik ki çocuklar camide buluşsunlar, camide arkadaş olsunlar. Çocuklarımızı merkeze alarak ve onların daha aktif rol almalarını sağlayarak gerçekleştirdiğimiz proje çerçevesinde şehrimizin en büyük camilerinden başlayarak yirmiye yakın camiye dolaştık.

Söyleşi: Mahir KILINÇ

İMAM HATİP HASAN KOÇ:

“ÇOCUKLAR CAMİNİN SÜSÜDÜR.”

İmam-hatip olarak çocuklara yönelik çalışmalar yapıyorsunuz. Sizin dünyanızda çocuk nasıl bir yer tutuyor?

Her çocuk geleceğe atılmış bir tohumdur. Onları nasıl sular ve neyle beslerseniz o şekilde büyür ve karşımıza bir fidan olarak çıkıverirler. Biz büyükler de onları her türlü zararlı unsurdan uzak tutmalı, kendileri için yararlı olan şeylerle gelişimlerine katkıda bulunmalıyız. Çocuk umuttur, mutluluktur. Çocuğun yüzüne baktığımızda mutluluğu görebilsek toplum adına mutluluğu yakalamış, umuda doğru emin adımlar atmış oluruz. Geleceğe yönelik en güzel çerçeveler mutlu, güler yüzlü çocukların tebessümünde saklı. Benim dünyamdaki çocuklara hep bu cihetten bakarım.

Çocuklar, en kolay iletişime geçilebilecek kimseler oldukları için birazcık tebessüm ettiniz mi hemen koşarak yanınıza gelirler.

Onların başını okşadığınızda ve dünyalarına girdiğinizde sizi hemen kabullenirler. Bir de bunla-

ra çeşitli etkinlik ve aktiviteleri eklediğiniz zaman bir daha sizi terk etmezler. Sonra da yaşadığı mutluluğu evde annesine, babasına, okulda arkadaşlarına anlatırlar. Bunlar bir iki derken bir anda cami çocuklarla doluverir. Otuz yılı aşkın meslek hayatımda bu manada nice öğrencilerimiz oldu. Farklı etkinliklerimizi duyup başka mahallelerden bize gelen nice marifetli yavrularımızla tanıştık. Bizler çocuklarımızı oyun ve eğitim içerikli şekerlerimizle mutlu etmesini bilmeliyiz. Çünkü onların yüzlerindeki gülücükleri görünce bir anda yorgunluğunuzu unuttur, dahası akşam yatağa girince çocukların o tatlı gülücükleri bir anda aklınıza gelir ve “Yarın bu çocukları sevindirecek neler yapmalıyım?” diye düşünmeye başlarsınız.

“Camide Buluşalım Arkadaş Olalım” adlı bir projeye de çocukları etrafınızda kenetlemeyi başardınız. Çocuklara yönelik proje ve etkinlikler yapma düşüncesi nasıl ortaya çıktı?

Rabbimizin buyruğu üzere çocuklar dünya hayatının süsüdür. Çocuğun verdiği süsü asla bir başka şeyle dolduramazsınız. Olaya cami açısından baktığımızda ne en pahalı mermerler ne de en değerli avizeler bir çocuğun camiye verdiği süsü verebilir. O hâlde camilerin de birinci derece süsü çocuklar olmalı, dedik. Çocukların sevecek camiye gelmesi için çocuk ruhunu okşayacak farklı yöntemler geliştirmeye çalıştık. Camimizin kapısını önce sosyal ve kültürel etkinliklere açtık.

Cami panosuna haftalık ayet ve hadisler yazmaları konusunda çocukları yönlendirdik hatta ayet ve hadis yazan bu çocuklarımızın panoları dilediğince süslemesini istedik. Özellikle her cumartesi yaptığımız radyo çocuk programı, oynadığımız piyesler, bestesi ve güftesi bize nasip olan ilahiler, çocukları camiye bir mıknaş gibi çekti. Camimizin mutfağında hazırlayıp yediğimiz ikramları diğer camilerdeki çocuklarla da paylaşmak istedik. İstedik ki çocuklar camide buluşsunlar, camide arkadaş olsunlar. Çocuklarımızı merkeze alarak ve onların daha aktif rol almalarını sağlayarak gerçekleştirdiğimiz proje çerçevesinde şehrimizin en büyük camilerinden başlayarak yirmiye yakın camiye dolaştık. Bu camilerde bir saatlik programlar sergiledik. Bazen okula yakın camilerde programlarımızı yaptık. Öğretmenler eşliğinde camiye gelen çocuklar ilk defa dinî içerikli deve cüce ve mendil kapmaca oynadılar, balonlarla tesbihat yarışı yaptılar, piyeslerimizi izlediler, ilahilerimizi dinlediler. Kısacası hem eğlendiler hem de yeni şeyler öğrendiler. Bizler, camide yüklerimizin karşısında bir kez olsun şiir okuyamadık, ilahi söyleyemedik, piyesi hiç düşünemedik. Çocukluk yıllarındaki hatıraların hiç silinmediğini düşündüğümüz için proje ve etkinliklerle çocuklarımızın güzel hatıralar biriktirmelerini istedik. Allah’a çok şükür ki bu yaptıklarımız sayesinde çocuklarımızın çocuklarına anlatabileceği nice güzel cami hatıralarının oluştuğuna inanıyorum.

İçeriğini kendinizin hazırladığı, sunuculuğunu çocukların yaptığı radyo programları, sizin yazdığınız ve çocukların oynadığı piyesler ile çocukların seslendirdiği bir ilahi albümünü hazırladınız. Bu çalışmalarınızın hem çocuklar hem de çocukları dinleyen, izleyen insanlar üzerindeki etkileri nasıl oldu?

Biz, camimizde hiç denenmemiş projelerle çocukların ve insanların karşısına çıktık, Rabbimizin lütfuyla bir farkındalık oluşturduk. Çocuklar hafta içi camiye sevecek gelmeye başladılar ve “Hocam, bu hafta radyoya kimler gidecek? Yeni bir ilahi var mı? Piyeste kimler görev alacak? Cami panosuna bu hafta hangi ayet ve hadis yazılacak?” gibi sorularla etkinliklerde görev almak için âdeti bir yarışın içine girdiler. Bu çalışmalar yaz kış, dört mevsim böyle devam etti. Gündüz yetmedi akşamları bile camide beraber olduk. Yapmış olduğumuz çalışmaların sadece yaz mevsimiyle sınırlı olmadığını belirtmek için projemizin bir adı da “Çocuklar Dört Mevsim Camideler” idi.

Yapmış olduğumuz etkinliklerden özellikle piyes, ilahi korusu ve haftalık radyo programı çalışmalarımız çocukları ve yakın çevresini inanılmaz derecede sevindirdi. Çocuklarımız, radyoya çıkmadan önce çevresinde kimler varsa duyuruyor; okulda öğretmenine, sınıfta arkadaşlarına haber veriyor. Annesini telefonla arıyor: “Anneciğim beş dakika sonra program başlıyor, sakın kaçırmayın.” diye tekrar

tekrar söylüyor. Camide oynadığı piyesi, söylediği ilahiyi, her gittiği ortama taşıyor. Hele ilahi albümünün oluşması, çocuklarla konservatuvarın yolunu tutmamız, ilahileri tekrar tekrar cami bahçesinden söylememiz çocuklarımız için başlı başına bir mutluluk kaynağıydı. Camimizde hazırladığımız bu çalışmaları cami dışında da insanların istifadesine sunduk. Bereketler Cami ekibi olarak piyes ve ilahi korumuzla cami dışında birçok farklı alanda çeşitli gün ve gecede sahneye çıktık. Özellikle camiden halka açılmamız insanların çok dikkatini çekti ve izleyenlerden nice tebrik ve teşekkür aldık. Tabii ki en çok teşekkürü ve duayı mahallesindeki caminin hocasına güvenen ve bizleri yalnız bırakmayan öğrenci velilerimizden aldık.

Yaptığınız çalışmalarla çocuklara dini öğrenmeleri hususunda rehberlik yapıyorsunuz. Sizin eğlendirerek öğretme yönteminizin din eğitimi açısından çocuklar üzerindeki etkisinden söz eder misiniz?

Öğrenme metotlarının zaman içinde değiştiği bir gerçektir ama çocuklar açısından değişmeyen tek şey var, o da her çocuğun oyun ve eğlenceye olan tutkusu. Yani çocuklara çok anlattıklarınız değil severek öğrettikleriniz kalıcı oluyor. Bu konuda Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın Hocamız yaz kursları seminerinde, “Yaz kursuna gelen çocuklara bir saat ders anlatacağınıza bir ilahi öğretseniz daha kalıcı olur.” demişti. Biz de

çocuklarımız İslam’ın, imanın şartlarını, Sevgili Peygamberimizle ilgili bazı bilgileri kolayca öğrensinler diye birçok çocuk şiiri kaleme aldık ve besteledik. Rabbimin lütfuyla bunlar zaman içinde “Âmin” adıyla orijinal bir albüme dönüştü. Türkiye Diyanet Vakfımız bunu sahiplendi. Bu ilahilerden hem biz hem de diğer yaz kursları istifade ediyoruz. Aslında bu ilahiler sayesinde camiye gelen çocuk, ilahi söylerken istenilen bilgiyi öğreniyor. Ayrıca camide geleneksel çocuk oyunlarımızı uyarlayıp dinî bilgileri de öğrenmelerini sağlıyoruz.

Dinî bilgileri çocuklarımıza eğlendirerek öğretme metodu çok önemli. Çocuklara “Abdest nasıl alınır, size onu anlatacağım.” yerine “Çocuklar, abdest alma yarışına hazır mısınız?” demek arasında çok fark olduğuna inanıyorum. Evet, Sevgili Peygamberimiz’in (s.a.s.) doğumunu, yardımlaşmayı, doğruluğu, adaleti, çevre temizliğini anlatırsınız ama yarım saat

sonra unutulabilir Bu saydığımız konuları küçük skeçler, piyesler ve ilahiler içinde verirsiniz yıllar geçse de hafızalarından silinmez. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Hasan Koç, 1964 yılında Denizli’nin Baklan ilçesinde doğdu. 1984’te Denizli İmam Hatip Okulunu bitirdi ve ardından Denizli’nin Çal ilçesinde imam hatip olarak göreve başladı. Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümünden 1992 yılında mezun oldu. On yıla yakın bir süre özel Arapça dersleri aldı. 2004 yılında atandığı Denizli Merkez Bereketler Hacı Hamdi Aytekin Camiiindeki görevini hâlen sürdürmektedir. Çocuk edebiyatı üzerine çalışmaları olan, söz ve müziği kendine ait “Âmin” adlı çocuk ilahileri albümü çıkaran, 2007 yılında Camiler ve Din Görevlileri Haftası münasebetiyle açılan şiir yarışmasında Türkiye birinciliği bulunan Hasan Koç, evli ve üç çocuk babasıdır.

DÜNYA, İMTİHAN DÜNYASIDIR

Nurcan SOLAK

Nevşehir İl Müftü Yardımcısı

Her şeyi hikmetle yaratan Allah Teâlâ, Güneş sisteminden atmosferdeki oksijen oranına, etinden sütünden faydalandığımız hayvanlardan kâinattaki nice varlıklara varıncaya dek her şeyi insanın istifadesine amade kılmıştır. Bu gerçek ortadayken, insan hayatının bir

amacı olmadığını düşünmek (Kıyamet, 75/36.) büyük bir yanılgıdır. Elbette insanın bir yaratılış amacı vardır ve Allah Teâlâ bu amacı şu şekilde açıklamaktadır: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 51/56.) Allah, dünya üzerindeki yaşamımızı, bu amaca uyup uymadığımızı

denemek yani imtihan etmek için var etmiştir ki insana sunulan tüm bu imkânlar da esasen imtihanın bir parçasıdır. Bir ayet-i celilede şöyle buyrulmaktadır: “Şüphesiz biz insanı, karışım hâlindeki az bir sudan (meniden) yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu iştirir ve görür kıldık.” (İnsan, 76/2.)

Yani insanın karşısına çıkan her türlü sıkıntı, zorluk, acı ve musibet birer imtihan vesilesi olduğu gibi kendisine sunulan her türlü nimet, mal, mülk, evlat, makam, mevki de imtihanın bir diğer boyutudur. Allah, söz konusu imtihanın bu yönünü ise şöylece beyan etmektedir; “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksiltmek suretiyle deneriz. (Ey peygamber) Sabredenleri müjdele!” (Bakara, 2/155.) İşte bu ve benzeri ayetlerde ölümün ve hayatın var oluş sebebi, içimizden kimlerin daha güzel ameller işleyeceğinin izhar edilmesi olarak bildirilmektedir.

İslam’da “hak-vazife dengesi” mevcuttur. Yani bir yerde hak söz konusu ise buna karşılık sorumluluk da söz konusu olur. Peki, bizleri en şerefli varlık olarak yaratıp arzın halifesi olma liyakatini bizlere veren, hayatımızı idame ettirme, rızık verme gibi pek çok lütfi mazhar kılan “yaratan hukuku”na karşılık vazifelerimiz nelerdir? Allah’a muhalefetten sakınmak ve kulluğun hakkını vermek, Allah’a dönüş yapacağımız vakit mahcup olmayacağımız sahih bir kulluk zeminini sağlamak ve sağlamlaştırmaktır bizlere düşen. Yani imtihan sürecinde olduğumuzun idrakinde olmaktır. Bir diğer önemli husus

da bu imtihanımızın yalnızca kelime-işahadet getirip Allah’ı kabul etmek, iman etmek ile sınırlı olmayıp (Ankebut, 29/2.) bizlerden nasıl bir kulluk istiyorsa öylece arz edebilmek ve Allah’ı gereği üzere takdir edebilmek (Hac, 22/74.) olduğudur. Zira O, bizlere adaletli olmayı emretmektedir (Nahl, 16/90.) Bunun için de evvela kendi nefsimize karşı adil davranmamız, kendimize zulmetmememiz gerekmektedir. Peki, insan kendisine nasıl zulmeder? İlahi emirlere kulak asmadan, onları ciddiye almadan yaşadığı takdirde kendi nefesine zulmetmiş demektir. Öyle ki Allah Teâlâ, kendi emir ve yasaklarına muhalefet edip

sınırları aşan kimsenin kendisine zulmetmiş olacağını bildirmektedir. (Talak, 65/1.) Dolayısıyla bilmeliyiz ki; Allah, hiçbir kuluna zulmetmez, zulmü reva görmez. Ancak insan, yapıp ettikleri ile kendisine zulmeder. (Yunus, 10/44.)

İşte... Gaye, iyi bir kul olarak yaşamak ve iyi bir kul olarak yaşamı sonlandırabilmektir. Hedef, Cenab-ı Hakk'ın beşeriyete armağan ettiği Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zarif ve duygulu hayatından hisse alıp derin, rakik ve hassas bir kul olabilmektir. Güzel bir kul olarak bu fani âleme veda edebilmek için ise sayılı olan nefesleri son nefese hazırlamak zaruridir. Dünya hayatında alıp vereceğimiz tüm nefesler, son nefesimizin âdeti pusulası hükmündedir. İmam Gazali bu meyanda şöyle der; "Dünyada marifet zevkine varamayan ahirette müşahede tadını alamayacaktır." Yani kul, dünyada Hakk'ı tanıyıp mucibince amel edebilmeye ne derece muvaffak olmuş ise ahirette onun nimetine o derece nail olacaktır. Dolayısıyla herkes alıp verdiği nefes ile aslında kendisini ilahi ceza veya mükâfata hazırlamaktadır.

Ancak şurası da hakikattir ki bizler Allah'a ibadet için ayırmaya çalıştığımız dar vakitler dışında kendimizi dünyaya kaptırmış olmakla malul durumdayız. Allah'a kullukta tehdit oluşturan bu dünyevileşme hâlinin en bariz göstergeleri kişinin inanç ve değerlerinden uzaklaşarak Yüce Yaratıcı'yı

Kul, dünyada Hakk'ı tanıyıp mucibince amel edebilmeye ne derece muvaffak olmuş ise ahirette onun nimetine o derece nail olacaktır. Dolayısıyla herkes alıp verdiği nefes ile aslında kendisini ilahi ceza veya mükâfata hazırlamaktadır.

hatırdan çıkarması, yaratılış gayesinin aksine dünyaya bağlanmasıdır. Kişi, Allah Teâlâ'yı gündeminden çıkarıp O'nun emir ve yasaklarını göz ardı ederek Allah'a rağmen bir hayat yaşamaya başladığında, din o kimse üzerindeki etkisini yitirmeye başlamaktadır. Zira Allah, dünya hayatının devamını sağlayan nimetlerin geçici metalar olduğunu (Rad, 13/26.), dönüşün yalnızca kendisine olacağını (Bakara, 2/285.) sıklıkla beyan etmiştir. Dolayısıyla bu dünya nimetlerine ilgimiz olsa dahi asla bu nimetlerin mahkûmu/mağlubu olmamamız gerekir. İmtihan neticesinde hepimiz Allah Teâlâ'ya dönüş yapacağız. Öyle bir kimlikle, öyle bir şahsiyetle yapmalıyız ki dönüşümüzü O'nun müjdelediği şu hitabın-

daki kimliğe muvafık düşsün; "(Allah şöyle der:) 'Ey huzur içinde olan nefis! Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön! (İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir.'" (Fecr, 89/27-30.) İşte Kur'an'ın işaret ettiği üzere, Allah'ın huzurunda bizleri mahcup etmeyecek bir kimliğimiz olmalıdır. Bu ise içerisinde bulunduğumuz imtihan sürecini doğru idrak etmemiz ve yaşadığımız her bir ânı "ilahi mobese" sisteminin gözetiminde olduğumuz bilinciyle geçirmemizle alakalıdır. Nitekim her sorumluluk, beraberinde hesap vermeyi getirir. Ve her insan günü geldiğinde yükümlü olduğu hususları hakkı ile yerine getirip getirmedeği noktasında sorgulanıp bunun karşılığında inkâr edilmesi, yalanlanması mümkün olmayacak bir ceza veya mükâfat ile karşılaşacaktır. Öyle bir mahkeme ki hâkimi de şahidi de bizatihi Allah (c.c.) olacaktır.

Kendisini İslam'a nispet eden biz Müslüman şahsiyetler! Bir turnusol kâğıdı misali iyinin kötünden ayrılacağı o ahiret vaktinde "Göçtü kervan, kaldık dağlar başında." serzenişine düşmeden, ahuvah etmeden önce İslam bilincimizi yineleyip Allah'ın bizlere sunduğu kurtuluş kervanlarına tutunmaya hazır mıyız? Namaz kervanına, oruç kervanına, infak kervanına, tevbe kervanına... Hem de öyle ucundan kıyısından tutunmakla yetinmeyip bu kervanlara hâkiki anlamda sarılmaya... Hazır mıyız? ■

İSRA VE MİRÂÇ MUCİZESİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Hüseyin ARI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

İnsanlığa rehber olarak gönderilen bütün peygamberlerin tebliğ mücadelesi, yaşadığı zorluklar, kavimleriyle imtihanı, mutlu ve hüzünlü anları, kısacası hayatının her safhası bizler için ibret ve derslerle doludur. Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmının peygamber kıssalarını ihtiva etmesi bu hikmete mebnidir. Peygamberlerin sonuncusu olması, bütün insanlığa gönderilmesi ve kıyamete kadar mesajının baki olması gibi ayırıcı vasıflarla özel bir konuma sahip olan Efendimizin (s.a.s.) hayatı ise biz ümmeti için müstesna bir değere ve öneme sahiptir. İşte bundan dolayı, siyer ve hadis

kitaplarında, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sözleri, davranışları, yaşadığı olaylar, aile hayatı, devlet yönetimi ve kendisine bahşedilen mucizeler, onun ashabı ve onun izinden gidenler tarafından en ince ayrıntısına kadar kaydedilmeye çalışılmıştır.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yaşadığı en büyük manevi tecrübelerden biri olan isra ve miraç mucizesi ümmeti için birçok mesaj ve ibret barındıran önemli bir olay olarak kaynaklarımızda yer almaktadır. Miraç gecesini idrak edeceğimiz şu günlerde başından sonuna kadar ibret verici hadiselerle dolu olan bu mucizede yaşa-

nan olaylardan bazılarının bize düşündürdüklerini kısaca anlamaya çalışalım.

Nübüvvetin 11. yılı, miladi takvimin 621 yılında, Recep ayının 27. gecesini, Allah Resulü'nün (s.a.s.) bir gece vakti Kâbe'de bulunan Hicr veya Hatim denilen yerden Kudüs şehrinde bulunan Mescid-i Aksa'ya götürülmesine isra, buradan da özel bir vasıta ile en yüce makama yükseltilmesine de miraç denilmektedir. Bu mucizedeki her bir olay ve sahne, edebî bir anlatımla gözler önüne serilmekte ve sanki müminlerin bu anlatımlar üzerinde tefekkür etmesi beklenmektedir.

Şerh-i (şakk-ı) sadr

İsra ve miraç mucizesi, şerh-i sadr denilen olayla başlamaktadır. Efendimiz gece yolculuğuna çıkmadan önce göğsü manevi bir şekilde açılarak kalbi zemzemle yıkanır ve içine iman ve hikmet doldurulduktan sonra tekrar yerine konulur. (Buhari, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiya, 22, 43; Müslim, İman, 264.) Bu olay, Efendimizin, bu mucizevi yolculuğa çıkmadan önce manevi olarak hazırlanması ve normal bir insanın takat ve tahammül sınırlarını aşan görüntüler için kuvve-i maneviyesinin takviye edilmesi anlamı taşır. Aynı zamanda bu olay, erdemli bir insan olma yolunda kemal yolculuğuna çıkmak isteyen müminin öncelikle kalbini dünyevi meşgalelerden arındırıp imanla doldurduktan sonra bu yolculuğa çıkması gerektiğini bize öğretmektedir.

Risalet zincirinin son halkası...

Miraç mucizesini bize aktaran hadisler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mescid-i Aksa'da bineğini peygamberlerin hayvanlarını bağladığı yere bağladığını (İbn Hanbel, XIX, 485.), kendisinden önceki peygamberlere namaz kıldırıldığını (Müslim, İman, 79.), ayağını diğer peygamberlerin bastığı yere bastığını (İbn Hanbel, II, 528.) ve yücelere doğru olan yolculuğunda bazı peygamberlerle konuştuğunu (Müslim, İman, 79.) bildirmektedir.

İsra ve miraç mucizesi kapsamında rivayet edilen bütün bu anlatılar, aslında bütün peygamberlerin aynı topluluğun bir üyesi olduğunu, hepsinin

**Biliriz ki mümin
miraçsız, miraç da
Mescid-i Aksa'sız
olmaz. Birçok
peygambere beşiklik
yapmış Kudüs'ün
her vesileyle
Müslümanların
gündeminde olması
gerekir.**

aynı mesajı taşıdığını ve Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) diğer peygamberlerin izinden gittiğini göstermektedir. Allah Resulü'nün peygamberlere imamlik yapması ise İslam'ın kendisinden önceki şariatları nesh ettiği ve son ilahi din olarak İslam'ın mevcut dinlerin üstünde bir konuma sahip olduğu ve bu açıdan Allah Resulü'nün (s.a.s.) imtiyazlı bir konumda olduğu gerçeğine işaret olarak yorumlanabilir.

Miraç Kudüs'ü hatırlatır

İsra ve Miraç mucizesinde genelde Kudüs (Beytülmakdis) şehri, özelde ise Mescid-i Aksa özel bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mekke'den göğe yükselmeyip Mescid-i Aksa'ya geceleyin götürüldükten sonra göğe yükseltilmesi, burasının İslam dini için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. İsra olayının anlatıldığı ayette de "Mescid-i haramdan Mescid-i Aksa'ya" ifadesiyle bu iki mescidin yan yana zikredilmiş olması, âdeti bu iki mescidin bulunduğu Mekke ve Kudüs'ün kardeş şehirler olduğuna bir işarettir. Bu yüzden isra

mucizesinde olduğu gibi Mekke ile Kudüs arasındaki mukaddes bağı korumak Müslümanların vazifesidir. Zira Kudüs'te hep-sine birden iman ettiğimiz birçok peygamberin aziz hatırası ve Müslümanların çokça bakiyesi bulunmaktadır. Her miraç kandilinde miracı anarken, bu mucizevi olayın gerçekleştiği Kudüs'ü anmamak en başta Kudüs'e haksızlık olur. Zira biliriz ki mümin miraçsız, miraç da Mescid-i Aksa'sız olmaz. Birçok peygambere beşiklik yapmış Kudüs'ün her vesileyle Müslümanların gündeminde olması gerekir. Çünkü Kudüs ve Mescid-i Aksa, bize peygamberlerin emanetidir.

Son söz olarak diyebiliriz ki; bizler gayba inananlar olarak aklın idrak etmekte zorlandığı isra ve miraç mucizesine gönülden iman ederiz. İman bir tasdik ve teslimiyet meselesidir. Bunun en güzel örneğini Hz. Ebu Bekir (r.a.) vermiş, isra ve miraç mucizesini tereddütsüz tasdik ederek "Sıddık" unvanına nail olmuştur. Onun miraç mucizesiyle ilgili yaklaşımı gayet nettir. Ona "Sen gerçekten onun gece Beytülmakdis'e gidip sabah olmadan geri geldiğine inanıyor musun?" diye sorduklarında "Doğrusu ben, bundan çok daha fazlasına inanıyorum. Öyle ki sabah akşam ona gökten gelen vahyi tasdik ediyorum." diye karşılık vermiştir. Böyle bir imanla meseleye eğilen müminler, bu mucizevi olaydaki ibretimiz sahneler üzerinde imal-i fikir ederek önemli hakikatlere erişebilir ve manevi yükselişlere nail olabilirler. ■

Dostun Ölümü

| **Abdulkaki İŞCAN**

Kasvetli bir kış günü vurulduk, bir zemherinin kucağında yüreğimizden vurulduk. Bedenimize bütün bütün ağır gelen bir zamanda bir afet vurdu bizi. Biz dar bir geçitte, iki kere vurulduk.

Bir ayaz vaktiydi, karlar içinde canlar kıyama durmuştu. Gece bile değildi üstelik. Tespih tespih dökülen yaşlar gibi kar dört bir yanı tutmuşken, üç bin rakımlı bir geçitte, biz kaç kişiydik, kaç yerimizden vurulduk?

Dağılan ışıklara benzermiş, hızlı gelirmiş acılar. En merhametli gözlerin ucuna, en merhametli ellerin arasına, bir yetim uysallığı ile göğün yere indiği bir anda dağılarak yerleştik. Terk

ettiğimiz ve bizi terk eden bütün hüznüleri yan yana hizalayıp aralarına karıştık. Dağları, yolları, arabaları, insanları ve insanların derinlerde kaybolduğu zor zamanları; çaresiz kaldığın soğuk zamanları, sisli gözlerinde uzayan bir dünya gününün donuk yanında ağırlı zamanları görerek savrulduk. Uzayan ağırlı zamanlarda mahzun bekleyişleri ve beklerken eskilerden kalma ağıtları kimse öğretmedi bize senin kadar. Biz kimseye

senin baktığın kadar dokunaklı, ürkek ve teslimkârâne bakmadık. Çevirsen başını keder yine yağacak. Çevirmesen biz yine yanacağız. Bakmaktan yorulduğun anı umudun da bittiği an olarak bileceğiz. O zaman her şey tekrar başa saracak. Alışmak zaman alacak ve zaman birçok şeyi alacak. Biz sessizliğe gömüleceğiz. Zaten acıdan dilsizleşirmiş insan. Beklenmedik anlarda yüz üstü kalabiliyormuş, böylece harap olabiliyormuş işte.

İnsanı derin sularda bırakan bu bakışların olmasa muhakkak ki biz var olmayacağız. Bakmak biraz da çaresizliğe yanmaktır. Bir çocuk masumiyetiyle yalansız ve bir çocuk masumiyetiyle biçare ağlamak, biraz da ölmektir aslında. Bugünlerde ölüm ağır-lığınca yığılıyor üzerimize. Bu günlerde ölüm kara kış, karanlık bir beyaz her yanımızda. Ölümü ne de çok biliyoruz bu günlerde. Buz kesmede bir yanımız, diğer yanımız alaza dönmede. Ne çok öldük. Ne çok içimiz yandı bu günlerde.

Böylesi bir ateşle közlenmişken dilimiz lâl bizim.

İnsanın dostu ölürse topyekûn her şey ölür ve her şey dost olur. Ruhtaki sızı azalır diye midir acep dostunla ölen herkes dostun olur. Naçar kaldığında, tipi boran, kızıl kıyamet dostun olur. Boyunca gömüldüğün kar, dün içtiğin çay, yediğin yemek, soluduğun hava dostun olur. Kapanan ve açılan sonra tekrar kapanan ve bir daha açılmayan kör yollar dahi dostun olur. Çevrende gördüğün ne varsa onlarla birlikte gökyüzünü dolduran feryadın dostun olur. Bir çocuğu kundaklar gibi merhametle eline aldığı, sağa sola çevirdiğin bir eşya, bir yelek mesela cepleri, düğmeleri dostun olur. Ve dünya dar olur. Yeni doğmuş bir kuzuya bakar gibi bakarsın her bir şeye. Karların arasından dostun için, dostlar bir çıkış arar ne ki bulun-

maz, bulunsa da derman olmaz. Her baktığın, uzun uzun baktığın zihninde bitimsiz yer eder. Gördüğünü de göremediğini de ruhuna nakşedersin. Dar olmayan bir vakitte, dar bir geçitte, bir değil iki kere bir afetle vurulacağımızı nereden bileceksin? Artık yanında olmayanın hasretle demlenen ve parça parça tütsülen varlığı, umutla umutsuzluk arasındaki derinliğe uzandı mı buna insan kalbi nasıl dayansın? Heybetini gökten alan yere diyeceklerin çok olur; yağın kara, doğan güneşe bir şeyler fısıldarsın. Paylaşmanın acıyı hafiflettiğini söylerler, ben onu söylemeyeceğim. Diyeceğim, artık acı dostun olmuştur; kanadı kırık kar kuşları gibi önüne serilir, ağlılar yakarak dertleşirsin. Dokunmasalar da ağlarsın. İnsanlar koşturdukça, yoruldukça ağlarsın. Otursalar, dinlenseler ağlarsın. Konuşsalar ağlar, sussalar ağlarsın. Beyaza bürünmüş yeryüzünde siyah giyinmiş adamlar gördükçe kuytu yerler aramadan, durmadan ağlarsın.

Dar bir geçit kıyısında durdurulmuşken gönlümüz melâl bizim.

Hayatın örtüldüğü yere bakışların tükenen umutlar gibiydi, bize ağır geldi. Bir dünya gününün soğuk bir zamanında, açık denizdeki küreksiz bir tekne gibi yarım kaldık. Sen büyük bir gürültünün kenarındaydın, sessizdin. Ve sessizlik karabet oldu yıkıldı üzerimize. O hâlinle her-

kese aynı şeyi söyledin. Durup dururken sarf edilen cümlelerden değildi senden işittiklerimiz. Kimin diline birkaç kelime dolandıysa, ızdırabın gücüne mağlup oldu. Kimin gözü sana uğradıysa tereddütsüz orada kaldı. Orada, suskunlar yurdunda, bir afetin rengini bulmuş toprağında sanki sahipsizce kalakaldık diyorum. İçindeki deli fırtınalarla, ağlılarla, kesik yakarışlarla öylece kaldık diyorum.

Soğuk bir kış günü, kederli bir öğle vaktiydi, toprak yüzünü göstermemişti. Bedenimiz kar tozuyordu. Birer kazma kürek olmuştu ellerimiz. Canımızı zemherinin ateşine bırakıp gözümüzü buzdan bir kuyuya çevirmiştik. Yakıcı bir beyazda sözümüz dahi boğulmuştu. Bütün harflerine sarılmıştık umudun, dudaklarımız soğğun en kuvvetlisine değmişti. Devrilmiş kar dağlarının üstünde yüzümüz kar yanığıydı, devrilmiş kar dağlarının altında yüreğimiz elem yığınydı. Kırk bir kişiydik, dar bir geçitteydik ve kırk bir kişiyle birlikte biz bir millettik.

Her acının öğrettiği bir şey olurmuş. Ve zaman iyileşmesi mümkün olmayan yaralara dahi şifa bulurmuş. Yani tahammülü öğrenbiliyormuş insan. Alışabiliyormuş her şeye. O yüzden “Hiçbir acı baki değildir.” derler. “Üflersin geçer. Bazılarına daha çok üfle-men gerekir.” Öyle derler. ■

DIYANET KÜTÜPHANESİNDEKİ EŞSİZ YAZMA ESERLER: HADİS KİTAPLARI

Zeynep YEŞİLDAL AKTAŞ

DİB Yazma Eser Uzmanı

Hadisler, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını bütün yönleriyle kapsayan ve onun nasıl yaşadığını anlamamızı sağlayan örnek davranışları ve sözleri ihtiva eder. Bu nedenle tarih boyunca Müslümanlar için Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen en önemli kaynak olan hadisleri doğru okumak, anlamak, yazılı metinleri muhafaza etmek, sonraki nesillere aktarmak her zaman önem taşımıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesinde yer alan yazma eserler arasında da oldukça kıymetli hadis şerhleri, haşiyeler ile bazı hadisleri anlama ve yorumlama üzerine yapılan çalışmalar, tercümeler ve nüshalar bulunmaktadır. Koleksiyonda bulunan en önemli nüshalardan biri Tirmizi'nin (ö. 279 [892]) el-Cami'u's-sahih adlı

nüshasıdır. Nüshanın müstensihisi el-Kurtubî'dir. Nüshanın istinsah edildiği tarih ise 8 Muharrem 588'dir. (25 Ocak 1192) Bu nüsha, eserin en eski nüshalarından sayılmaktadır. Tirmizi, el-Cami'u's-sahih'i "Kimin evinde bu kitap bulunursa onun evinde konuşmakta olan Peygamber var demektir." (İsmail Lütfi Çakan, el-Cami'u's-Sahih, TDV İslam Ansiklopedisi, c.7, s. 129.) sözleriyle ilim âlemine takdim etmiştir. Tirmizi bu sözü övünmek için değil eserine olan güvenini belirtmek için söylemiştir.

Değerli bir nüsha da Aynî'nin (1361-1451) 'Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahih-i'l-Buhari adlı nüshasıdır ve bu nüsha eserin XI. cildidir. Telif tarihi miladi 1443 olan şerhin elimizdeki nüshası Mısır'da 1512 tarihinde tahminen müellifin ölümünden elli sene sonra istinsah edilmiştir. Eser, Kur'an-ı Kerim'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen, sahih hadisleri toplayan Sahih-i Buhari'nin şerhidir. Nüshamızın müstensihisi Nu-

Tirmizi'nin el-Cami'u's-sahih eseri

İbn Teymiyye'nin el-Müntekâ min ahbâri'l-Mustafa eseri

reddin b. Muhammed b. Abdullah'tır. Umdetü'l-Kâr fî Şerhi Sahihî'l-Buhari müellifin en büyük ve en meşhur eseridir. Hadisten hüküm çıkarma yolları hakkında detaylı bilgiler vermiş, özel başlıklar altında birtakım mühim bilgiler aktarmıştır. Kendisinden önce yazılan şerhlerde geçen kayda değer gördüğü bilgileri almış, onları kendi süzgecinden geçirerek okuyucunun istifadesine sunmuştur. Hadisleri her yönüyle şerh etmiştir. Hadisle ilgili nakledilen bilgilere ulaşmak isteyen kişi bütün bu bilgileri Aynî'nin şerhinde bulabilmektedir.

Bir diğer yazma, Sadreddin Konevî'nin (Ö. 673 [1274]) "Şerh u Erbaine Hadis" adlı nüshasıdır. Bu nüsha en eski nüshalardan sayılmaktadır. Müstensihî İyas b. Abdullah'tır. Ağrus Medrese'sinde (Isparta) 1 Şevval 844 (23 Şubat 1441) tarihinde istinsah edilmiştir. Şehid Ali Paşa kütüphanesinde (Demirbaş No: 2749) de bir nüshası mevcuttur. Ko-

nevî'nin hadis şerhi yöntemini gösteren nüsha yirmi dokuz hadisin şerhini içerir. Konevî'nin hadis anlayışı Hz. Peygamber'e (s.a.s.) "cevâmiu'l-kelim" özelliği verildiği ilkesinden hareket eder ve hakikat-i Muhammediyye düşüncesinin bir yorumu şeklinde ortaya çıkar. Sadreddin Konevî'nin, meşhur olan, kaynaklarda ve muhtelif kütüphanelerde bulunan yazmalarında farklı isimlerle de kaydedilmiş bulunan bu kırk hadis şerhinin görülebilen yazmalarında hadis sayısı 26 ile 29 arasında değişmektedir. Bundan ötürü Konevî'nin onu tamamlayamadığı söylenmektedir. Fakat her bölüm başında şerh edilen hadislerle birlikte aynı içerikte olan başka hadisler de zikredilmiştir. Bu şekilde incelendiğinde başlıklardaki hadis sayısı elli civarında olmaktadır. Bu durum dikkate alındığında ise önce kırk kadar hadisin toplandığı sonra şerh esnasında ilgili olanların bir araya getirile-

rek birlikte şerh edildiği ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı herhangi bir eksikliğin bulunmadığını söyleyebilmekteyiz.

Yazma eser koleksiyonunda hadis alanıyla ilgili yer alan diğer nüshalar da yazıldıkları tarih, müstensihlerinin önemi açısından oldukça dikkat çekmektedir. Bu nüshalardan en nadidesi taranabilen hiçbir kütüphanede karşılaşmadığımız Yakub b. Sûcî b. A'mâş b. İdrîs[?] tarafından ya-

zılmış Meşâriku'l-İhtisas adlı eserdir. Eserin müstensihî yine müellifin kendisidir. Bundan dolayı eserimiz müellif hattıdır. Bu nüshanın telif tarihi 697 (1298) olup çeşitli hadisler hakkında bilgilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Diğer önemli yazmalardan birisi de İbn Teymiyye'nin (ö. 652 [1254]) el-Müntekâ min ahbâri'l-Mustafa adlı eserinin bir nüshasıdır. Müstensihî Mansur b. Osman b. Ömer'dir. Kahire'de 16 Rebûlâhir 667 (23 Aralık 1268) tarihinde istinsah edilmiş en eski nüshalarındandır. Kütüb-i Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'inden seçilip konularına göre sıralanmış ahkâm hadislerini ihtiva etmektedir.

Bu bağlamda hadis alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacıları Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesinde bulunan yazma eserlerimizi tanımaya davet ediyoruz. ■

İNANAN YA DA İNANMAYAN AİLEDE DOĞMAK

Bizler Müslüman ailelerde doğduğumuz için mi Allah'a inanıyoruz? İnanmayan ailelerde doğanların suçu ne? Allah, onlara da akıl vermiş bize de. Ama biz akli tam kullanabiliyor muyuz?

Demir gibi ağır, kaya gibi cüsseli üç tane soru. Anlaşılan bugün amacın beni zorlamak. Eee... Allah kerim. Ne demiş şair: "Allah'a dayan, saye sarıl, hikmete ram ol! / Yol varsa budur bilmiyorum başka çıkar yol." Allah'ın izniyle bir çıkar yol bulacağız.

Estağfurullah hocam, ne had-dimize!

İslam âlimlerinin neredeyse tamamı, insanın akıyla Allah'ın varlığını, birliğini ve verilen nimete şükretmenin gerekliliğini bilebileceği kanaatinde birleşmişler. Ama sorumluluk noktasında ayrılmışlar. Bir kısmı bilmeyle sorumluluğu eşitlerken diğerleri ayırmışlar. Demek ki bilmek ile sorumluluk farklı şey.

Sorumluluğu biraz açsak.

Sorumluluk, görevdir. Görev, bir nimetin bedelinin karşılığıdır.

Öyleyse sorumluluk, bedeli bilmek ve yerine getirmektir. Bilmek, kabul etmek ve inanmak; yerine getirmek ise yaşamaktır. Allah'a karşı kulluk bilinciyle yaşamak. Bilginin sorumluluk doğuracağını düşünenler buradan yola çıkıyor. Diğerleri ise sorumluluk için emir ve yasak şeklinde bir düzenlemenin gerekliliğine inanıyorlar. Onlara göre düzenleme yoksa sorumluluk yok.

Hocam esas soruya gelsek.

Geliyoruz da. Şu ana kadar söylediklerimiz soruya girişti. Giriş olmadan asıl cevaba nasıl geliriz? Birinci görüşe göre kişi ister inanan ister inanmayan ailede doğsun her hâlükârda Allah'ı bilmekle sorumlu. Akli var ve onu kullanmalı. Öncelikle de Yaraticısını bilme noktasında. İkinci şekilde düşünenlere göre sorumluluk için bir düzenleme şart. Bu düzenlemenin adı: İslam. Eğer kişiye İslam ulaşmışsa hangi ailede doğmuş olursa olsun Müslüman olmakla yükümlü.

İyi ama Müslüman ailede doğanlar bir sıfır önde başlıyorlar.

O dediğin, dış görünüş. Kimin avantajlı kimin dezavantajlı olduğu son nefeste belli olur. Önemli olan son nefesi mümin olarak verebilmek. Öte dünyada kimseye torpil geçilmez. Peygamber çocuğu dahi olsa. Mesela Hz. Nuh'un oğluna torpil geçilmedi. Peygamber oğluydu ama kâfir olarak gitti. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) "Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra ebeveyni onları Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar." (Buhari, Cenaiz 93.) tespiti, son derece doğru ve geçerli. Aile önemli ve orada alınan bilgi ve tecrübelerin dışına çıkılması, zor. Ama imkânsız değil. Eğer kişi aklını kullanırsa ve verilen bilgileri sorgularsa, gerçeği görmesi her zaman mümkün. Nitekim Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ilk inananların birçoğu, müşrik ailelerin gençleriydi. Bütün zorlama ve tehditlere rağmen inandılar ve imanlarından vazgeçmediler. Bu yönüyle bakıldığında inanan ailede doğmak bir dezavantaj değil.

İyi de baktığımızda Müslüman olanların sayısı az. İnanmayan büyük kitlenin durumu ne olacak?

Doğru. Bu noktadan bakınca hakikaten zor bir durum. İslam'ın insanlara ulaşmasının gerekli olduğunu söyleyenlere göre, eğer İslam bir topluma veya bireye ulaşmamışsa zaten sorumluluk yok. Hatta İmam Gazali'ye göre eğer İslam tamamen gerçekliği ters yüz edilerek ulaşmışsa, onlar için de sorumluluk oluşmaz. Ancak İslam'ın gerçekliğine vakıf olduklarında sorumluluk doğar.

Ama büyük kitle ne olacak?

Başka bir noktadan bakalım istersen. Dünyada zengin olanların sayısı her zaman az olmuş. Zenginlerin sayısının az olması diğerlerinin zengin olmasına engel olmadığı gibi zenginin bir gün gelip fakir olmasına da engel değil.

Bu örnek tam olmadı sanki?

Şöyle anlatayım: Sayıya ve görünüme bakarak değerlendirmek yanıltıcı olabilir. Her şey kişinin iradesine, kararlılığına ve çalışmasına bağlı. Zaman içinde zengin olanların fakir, fakir olanların da zengin olduğunu görüyoruz. Din alanı da böyle değil mi? Dün inanan bugün inanmayan olabilir. Bunun tersi de mümkündür. Ama şunu unutmayalım ki bu dünyaya bir sınav ve sınama alanı. İnsanlar zaman zaman miras yoluyla, bazen şans ve bazen

de rant yoluyla zengin olabilir. Ama bunun kalıcı olması kişiye bağlı. Mesela şans zenginlerinin büyük çoğunluğunun zaman içinde eski durumlarından daha geriye düştükleri bir gerçek. Mirasa konan da birkaç yılda sıfırı tüketebiliyor. Dünya hayatındaki her şey birbirine benzer. Müslüman olmak da dünya hayatındadır. Nasıl ki aileden zengin olan, irade ve çalışmasıyla bunu koruyabilirse, aileden Müslüman da inancını ancak irade ve azmiyle koruyabilir. Bunların olmadığı yerde her ikisi de gidebilir. Kendi kazanan, gözü gibi bakar; hazır bulan, kolay harcar. Ne demiş eskiler: Hazıra dağ dayanmaz...

Ama bunun örnekleri çok az.

O kadar da az değil. Kazananlara ve iflas edenlere bak. İslam ile müşerref olanların sayısının az olması biraz da Müslümanların gereği gibi dindar olmadıklarından kaynaklı. Bu gün yaklaşık dört yüz milyon insanın yaşadığı Malay adaları Müslüman tüccarlardan etkilenecek İslam'ı kabul etmiş. Demek ki günümüz Müslümanlarının yaşantısı yeterince kaliteli olmadığından, etkileme düzeyi de son derece düşük. Bunun üzerinde kafa yormak gerekir. Adaletsiz ve dengesiz sistemler zenginle fakir arasındaki geçişi engelliyorsa, kalitesiz dindarlık da dindarlaştırmanın önünü tıkıyor. Çok fakir bir toplumda bir arabası olanı bile zengin saydığımız gibi kalitesiz dindarlık

ortamında sadece namaz kılanı dindar saymaya başladık. Hâlbuki İslam; inanç, ibadet ve ahlak bütünüdür. Bunların birindeki eksiklik, dindarlığın tamamını olumsuz etkiler.

Görünen o ki dinî yaşantıda kaliteyi tutturamadığımız gibi dünyada da kaliteyi tutturamadık.

Haklısın! Doğru söze ne denir? Yüce Allah çalışana verir. Kişi bu dünyada ne için çalışıyorsa ona ulaşır. Bugün inanmayanlar, dünya için çalışıyorlar ve kazanıyorlar. Allah onların emeğini boşa çıkartmıyor. Ama öte dünyada bunların bir geçerliliği yok. Bazı kazançların değeri görecelidir. Dünyada çok değerli olanın ahirette hiçbir karşılığı olmayabilir. Bizim prensibimiz şu: “Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru.” (Bakara, 2/201.) Demek ki her iki tarafın da değerlisine yönelmemiz gerekiyor. Tek taraflı düşünme ve yaşamının belki bu dünyada karşılığı olabilir ama öte dünyada karşılığı yoktur. Müslüman olarak hem dünyamız kaliteli hem de ahiretimiz kaliteli olmalıdır. O zaman insanların İslam'a dalga dalga girdiğini görürüz. Tıpkı Mekke'nin fethinde sergilenen tavırdan ve Müslüman ticaret adamlarının din ve ahlakından etkilenme sonucu gerçekleşen İslamlaşmada olduğu gibi. ■

ÇÖL ASLANI

DEMİR YUMRUĞA KARŞI

| Koray ŞERBETÇİ

Ömer Muhtar, Libya denilince ilk akla gelen kişidir. Adı neredeyse mücadele kelimesiyle aynı anda anılan bir kahramandır. Ama asıl soru, kuru bir ansiklopedi maddesi okumanın ötesinde düşmanın bile takdirini kazanan bu Müslüman önderin hayat serüveninin nasıl şekillendiğidir.

Ömer Muhtar, Kuzey Afrika'da Mağrip diye adlandırdığımız bölgenin bir ülkesinde takvimler 1862 senesini gösterirken Libya'nın Defne bölgesindeki Butnân'da gözlerini dünyaya açtı. O devirde Libya'nın sosyal iklimi bir kabileler örgüsüydü. Ömer Muhtar da ülkenin en büyük Arap kabileleri arasında sayılan Menife'ye ve onların içinden Gays ailesine mensup olarak başladı hayatına.

Ömer Muhtar'ın hayat serüvenine başladığı onda dokuzu çöllerle kaplı olan bu ülke insan ruhuna âdeta melankolik şiir fısıldayan bir coğrafya idi. Peki onun ruh coğrafyası nasıl şekillenmişti?

Ona ilk eğitimini babası vermiş ardından tahsil için kardeşi Muhammed ile birlikte Senûsîler'in Zenzûr Zaviyesine gitmişti. Buradaki eğitiminden sonra, Senûsîyye'nin kurucusu Muhammed b. Ali es-Senûsî'nin 1859'da vefatından kısa bir süre önce yerleşip merkez zaviyesini faaliyete geçirdiği Çağbûb kasabasına gitti ve orada aldığı sağlam İslami eğitimi tamamladı. Yani ruhunu Kur'an-ı Kerim eksenine yerleştiren Ömer Muhtar, sağlam iman ve ilim iksiri ile yaşadığı sert ve melankolik coğrafyanın zorluklarının üstesinden gelecek bir ruh inşa etmişti.

Ömer Muhtar, artık bir eğitimciydi. Bir din âlimi olarak ülkesinin pek zor şartlar altında yaşayan insanların arasına koştu. İslam coğrafyasının kıyısında kalan bu ülkede coğrafya kadar sosyal hayat da zordu. XVI. asırdan beri bölgeye hâkim Osmanlı Devleti'ne doğrudan değil dolaylı olarak bağlı bir vilayet olan Libya, sıkı bir devlet inzibatından çok kendi sosyal şartlarına tabi idi.

Ömer Muhtar, 1897'de, Cebe-lûlahdar'daki kabilelerden Osmanlı Devleti'ne genelde tam itaat göstermeyen Merc kasabası yakınındaki Ubeyd kabilesine ait Kasûr Zaviyesi'ne şeyh tayin edildi. Kabileleri inancın iyileştirici özellikleri ile aşılacak ve onlara bir hedef vermek

I. Dünya Savaşı Osmanlı'nın mağlubiyeti ile sonuçlanınca Libya artık tek başına kalmıştı. Ömer Muhtar direnişin komutanı olarak, yaklaşık yirmi yıl süren savaş süresinde halkı örgütleyerek İtalyanlara baskınlar düzenleyerek çarpmaları sürdürdü.

amacıyla harekete geçti. Bu kabileyi kısa zamanda Osmanlı idaresine yaklaştırdı. Durmadı, buradaki diğer Arap kabileleri arasında devam eden kavgaları da sona erdirdi. Kabile toplumunun ayırıcı doğasını İslam'ın birleştirici nefesiyle bir araya toplamaya çalıştı.

Örneğin Ubeyd kabilesini cihat hareketinin öncü kuvveti olacak şekilde eğitti. Sosyal dokuya katmaya çalıştı, maya kısa sürede karşılık buldu. Zira o, bölgedeki çocuklara İslami eğitim veriyor, yolculara ve çevredeki fakirlere ikramda bulunuyor ve daha da önemlisi ahalinin günlük işlerine yardımcı olarak doğrudan onların yaşamına giriyordu. Bu feragat ve gayreti hemen fark eden çölün samimi insanları, ona günden güne artan bir saygı ve sevgiyle bağlanmaya başladılar.

Kara günler başlıyor

Kendisi Kufra şehrinde önemli bir toplantıya çağırıldığında yirminci asır başlayalı on bir yıl geçmişti bile. XX. asır gergin başlamıştı. Çünkü dünyada Avrupa ülkelerinin günbegün artan sömürgecilik arzularını dindirecek toprak parçası neredeyse kalmamıştı. Büyük devletlerin birbirleriyle yarışması yetmezmiş gibi yarışa yeni katılanlar da oluyordu. Bunlardan birisi de İtalya idi. Asırlardır mikro devletler kataloğu olarak kalan İtalya, Fransız İhtilali'nde esmeye başlayan rüzgâra uymuş ve ulusal birliğini tamamlamıştı. Ama diğer Batı devletlerinin yaptığı gibi mamur olmak için gözlerini dünya haritasında gezdirip sömürülecek bir toprak aramaya başlamıştı. Nihayetinde de buldu: Tam karşı kıyıda yer alan Libya.

Libya o yıllarda iç politik çekişmelerle bir hayli güçten düşen Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeydi. Bu güçten düşüş Osmanlı Devleti'nin İtalyan emperyalizminin bu azgın iştahına karşı Libya'yı savunma imkânlarını neredeyse tümünden elinden almıştı.

İşte Ömer Muhtar Kufra'daki toplantıya bu nedenle çağırılmıştı. O dönem Senûsîlerin fiili lideri durumundaki Ahmed Şerîf es-Senûsî'nin, 27 Eylül 1911'de İtalya'nın Osmanlı Devleti idaresindeki Trablus-garp vilâyetine çıkarma yapması üzerine nasıl bir tavır takınılacağını kararlaştırmak için bütün kanaat önderlerini Kufra'ya davet etmişti.

1. Dünya Savaşı

Ömer Muhtar toplantıya kaygılı geldi. Çünkü daha önce Kuzey Afrika'nın İslam beldeleri Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır'ın üzerine karabasan gibi çöken sömürgecilik şimdi de son kalan özgür beldeyi yani Libya'yı yutmak istiyordu.

Toplantıda direniş kararı çıktı. Ömer Muhtar da bu doğrultuda harekete geçti. Medresesini dağıttı ve artık ilmen öğrendiği cihadı fiile dökmenin gerçekliğini gösterdi. Hemen Cebe-lulahdar'a döndü ve Ubeyd kabilesini cihada hazırlayıp onlardan 1000 kişilik bir mücahit birliği kurdu.

Türklerle birlikte direniş

İngiliz ve Fransız hükümetlerinin desteğini arkasına alan İtalya, saldırıya Adriyatik Denizi'nde bulunan bazı Osmanlı gemilerini batırarak başladı. 30 Eylül 1911'de ise asıl hedefleri

olan Trablusgarp'a yöneldiler. Osmanlı güçleri, ellerindeki eski silahlarıyla şehri savunmaya çalışsa da başarılı olamadılar.

İtalyan ordusundan daha az sayıda olmasına rağmen Osmanlı kuvvetleri karşı saldırıya bile geçti. İtalyan ordusu, bu çarpışmada ağır kayıplar verdikten sonra geri çekildi. Ama bu arada yeni gelişmeler de yaşanıyordu. Libya'daki sayıca az Osmanlı kuvvetleri belki İtalyan saldırganlığını durduracak gibi görünmüyordu fakat bu toprağın çocuklarının ruh mayası esareti kolay kolay kabul edemezdi.

Mücadele olanca şiddetiyle sürerken Trablusgarp'a gizlice giden gönüllü Türk subaylarının faaliyeti başladı. Kurmay Binbaşı Enver (Enver Paşa), Mustafa Kemal, Fuat Bulca, Nuri Conker ve Fethi Okyar gizlice Trablusgarp'a ulaşanlar arasın-

daydı. Komutanlar, vakit kaybetmeden bölgedeki kuvvetleri örgütledi ve İtalya'ya karşı saldırıya geçti. Direniş hareketi, İtalyanların beklemedikleri kadar güçlüydü.

İşte Ömer Muhtar İtalyanlar'a karşı ilk saldırıda bulunan bu birlikler arasında yer aldı. Ama 1912'de başlayan Balkan Savaşları'nda Bulgar ordusu İstanbul kapılarına dayanınca, Osmanlı Devleti 1912'de Uşi Antlaşması imzalamış ve askerî kuvvetlerini buradan çekmişti. Ama direniş bitmedi. Ömer Muhtar, Berka bölgesinin kumandasını üstlendi.

Avrupa'da da işler iyi gitmiyordu. Sömürgeci Batı devletleri bu kez silahlarını birbirlerine doğrultmuşlardı. 1914'te I. Dünya Savaşı başladı. Osmanlı Devleti, dönemin yöneticilerinin tecrübe eksikliği nedeniyle

le Ekim 1914'te savaşa dâhil oldu. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Osmanlı tekrar Libya'ya döndü. Osmanlı Harbiye Nezareti, Libya'da direnişi tekrar örgütlemek için bazı subaylarını gönderdi. Ömer Muhtar, Türk subaylarının yeniden örgütlediği direnişte gene en etkin figür oldu. İdris es-Senûsî tarafından direniş hareketinin kumandanlığına getirildi. Cebe-lûlahdar'a geldiği yıllardan itibaren başta Enver Paşa olmak üzere Türk subaylarından aldığı bilgiler ışığında emrine verilen gönüllüleri sayıları 100 ile 300 arasında değişen birliklere ayırdı, kabileleri de üç ayrı bölgede teşkilâtlandırdı.

Sömürgecilere teslim olmadı

I. Dünya Savaşı Osmanlı'nın mağlubiyeti ile sonuçlanınca Libya artık tek başına kalmıştı. Ömer Muhtar direnişin komutanı olarak, yaklaşık yirmi yıl süren savaş süresinde halkı örgütleyerek İtalyanlara baskınlar düzenleyerek çarpışmaları sürdürdü.

Fakat İtalya'nın siyasal iklimi savaştan sonra değişmişti. 1922 yılında Benito Mussolini önderliğinde Ulusal Faşist Partisi yönetimi ele geçirmiş ve İtalya'yı adeta demir bir yumrukla yönetmeye başlamıştı. Mussolini'nin Faşist ideolojisi, "Demiri olmayanın ekmeği de olmaz" ilkesi ile ancak güçlü'nün haklı olacağına inanırdı. En büyük ütopyası garibanları Collesium'da ya aslanlara yedirip ya da birbirine kırdırarak eğlenen Roma İmparatorluğu'nu diriltmekti.

İşte şimdi Ömer Muhtar'ın karşısında İtalyan sömürgeciliği-

ni daha da azgın hâle getiren İtalyan faşizmi vardı. Aslında bir âlim olan Ömer Muhtar, Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilmesinden sonra eldeki kıt imkânları daha doğrusu imkânsızlığı kullanarak işgalcilere kök söktüren askerî bir dehaya dönüşmüştü. Ömer Muhtar'ı aşamayan Mussolini, 1930'da bölgeye acımasız Graziani'yi komutan olarak atadı. Bir yıl geçmesine rağmen sonuç alamayan Graziani, Mussolini'nin de onayıyla Libya Müslümanlarına karşı kanlı bir fırtına estirdi.

Masum halk toplama kamplarına kapatıldı, Roma İmparatorluğu'nun M.Ö 128'de Britanya'da yaptırdığı Hadrianus duvarı taklit edilerek ülke tel örgülerle açık hava hapishanesine dönüştürüldü, sivil yerleşimleri İtalya hava kuvvetlerince yerle bir edildi. Ama Graziani, Müslüman direnişini kırmak için gaddar yöntemler uyguladıkça, karşısında Ömer Muhtar'ın ce-

sur mücahitlerini buluyor ve ağır kayıplar veriyordu.

Aslında Libya'daki savaş sadece İtalyanlar ve Libya halkı arasındaki bir mücadele değildi. Hakkı önceleyen bir iman anlayışı ile gücü önceleyen bir dünya görüşünün savaşıydı. Bu minvalde birinciler maddeten kaybetse de kazanıyor, ikinciler maddeten kazansa da kaybediyorlardı.

Ömer Muhtar Müslüman bir askerî lider olarak savaşırken ülkesinin ve insanların inancını, onurunu ve özgürlüğünü korumak için cihat ettiğinin bilincinde, İslam'ın ahlak ilkelerine göre mücadele ediyor, düşmanlarıysa kazanmak adına kendi topraklarından çıkan Makyevelli'nin dediği gibi onurlu bir milleti esir etmek adına her türlü aracı meşru görüyorlardı.

Ömer Muhtar, bu mücadelelerin birinde 11 Eylül 1931'de Slunta bölgesinde İtalyanlarca pusuya düşürüldü, yaralandı ve yakalandı. Çöl Aslanı, burada yani Slunta'da savaş esirleri kampında çıkarıldığı sözde mahkemede idama mahkûm edildi. Mahkeme kararınca 16 Eylül 1931'de idam edilen Ömer Muhtar, tüm ömrünü imana, birleştirmeye ve zulme karşı mücadeleye vakfetmiş ve sonunda şehadet mertebesine ulaşmıştı. İdam edilmeden önce işgalcilere karşı haykırıkları nasıl bir iman ve şeref abidesi olduğunu özetler gibiydi:

"Biz asla teslim olmayız. Ya kazanırız ya ölürüz. Bizden sonraki nesillerle de savaşacaksınız. Bana gelince, ben cellatlarımdan daha uzun yaşayacağım." ■

● **Ömer Muhtar
Müslüman bir
askerî lider olarak
savaşırken ülkesinin
ve insanların
inancını, onurunu
ve özgürlüğünü
korumak için cihat
ettiğinin bilincinde,
İslam'ın ahlak
ilkelerine göre
mücadele ediyordu.**

İŞGAL İÇİN GELDİLER: İNSANLIK DERSİ ALIP GİTTİLER

Nermin TAYLAN

Milletlerin tarihinde kırılma, çözülme ve yeniden diriliş noktalarını ihtiva eden savaşlar vardır. Menfi ya da müspet, neticesi ne olursa olsun, varoluş mücadelesi verilen bu savaşlar milletlerin hafızasında büyük yer edinir ve her daim millî şuurun diri kalmasını sağlar.

Türklerin İslam ile tanıştıkları Talas Savaşı, Anadolu'nun kapılarının Türklere açıldığı Malazgirt Savaşı, Osmanlı'nın Fetret Devri'ne girmesine sebebiyet veren Ankara Savaşı, Orta Çağ'ın kapanıp Yeni Çağ'ın açıldığı 1453 İstanbul'un Fethi, 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve nihayetinde yokluk içinde varlı-

ğın bir kez daha dünyaya kanıtlandığı Çanakkale Savaşları bu nevi savaşlara örneklerdir.

Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve askerî yönden oldukça sıkıntılı olduğu bir dönemde patlak veren I. Dünya Harbi süresince büyük başarılarla imza atılsa da uzayan savaşlar ve savaş koşulları sebebiyle asırlık çınar bitap düşmüş, dalları birer bi-

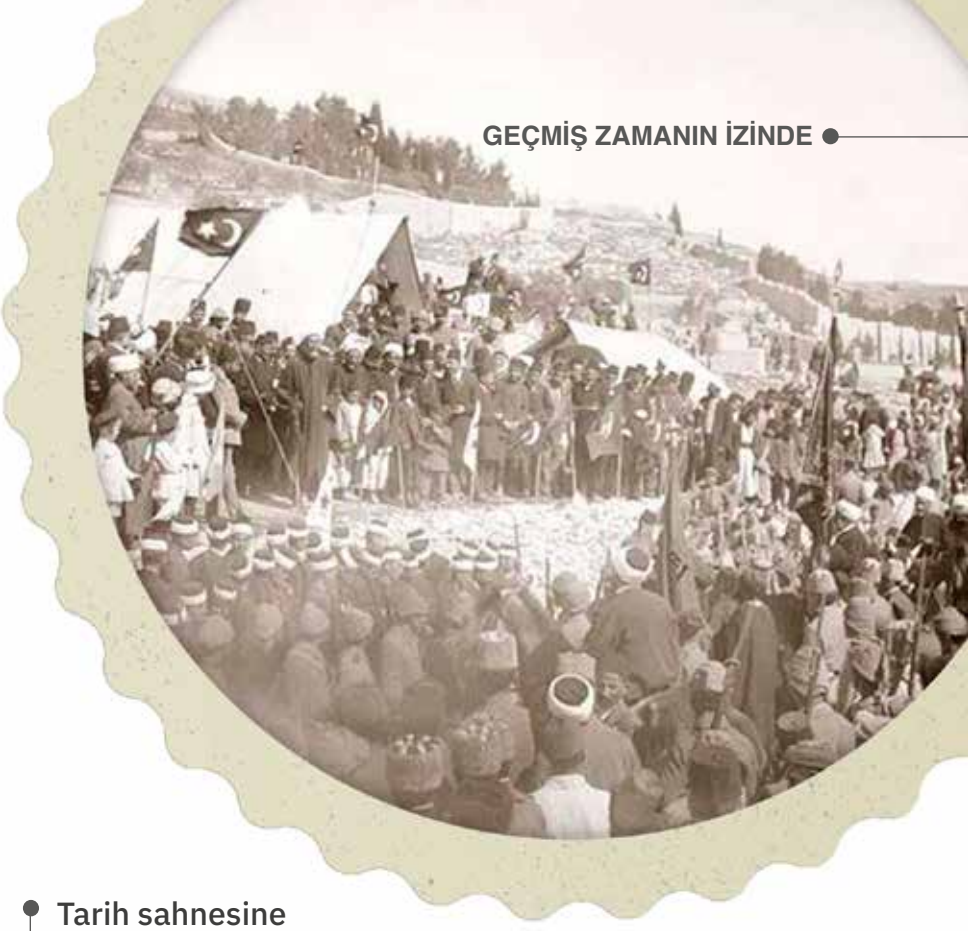

Yaralı İngiliz askerleri Türk Kızılay'ı çadırında tedavi ediliyor.

rer budanmış, dost görünenler tarafından âdeta gövdesi baltalanmıştı. Yaşanan tüm bu hadiseler ise İmparatorluğun fiilen yıkılmasının başlangıcı olmuştu.

Zaman içindeki serüvenine baktığımızda; tarih sahnesine çıktığı günden itibaren onurlu bir şekilde varoluş mücadelesi veren milletimiz, savaş taktikleri ve cesareti doğrultusunda kazandığı zaferlerin yanı sıra savaş hengâmesinde gösterdiği kahramanlık, esirlere muamelesi ve savaş kurallarına riayetiyle dünya milletlerince daima takdir edilmiştir. Kendisini parçalamak için gelenleri parçalama fırsatı bulduğunda onlara âdeta insanlık dersi vermiştir. Milletimizin cephedeki mertliğini, vatan sevgisini, insani özelliklerini ve misafirperverliğini en güzel şekilde ortaya koyan sayısız örnek vardır. Öyle ya da böyle kendi toprağına bir şekilde gelen kişilere din, dil, ırk, mezhep hiçbir fark gözetmeksizin insani değerlere bağlı kalarak muamele eden, gözleminin önünde silah arkadaşlarını şehit edenlere dahi insani ölçüler çerçevesinde davranan Türk askeri, Çanakkale Savaşları'nda esirlere karşı bu şuurla davranmaktan geri durmamıştır.

Bir milletin nihai seciyesi, ahlakı, barış zamanlarında değil savaş zamanlarında kâmilan ortaya çıkar. Düşmanın kural dışı taktik ve davranışlarla saldırıya geçtiği Çanakkale Savaşları esnasında; uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen müttefik kuvvetlerce Seddülbahir'deki Behramlı revirinin topa tutulduğu (BOA. HR. SYS. 2099/12.),

Tarih sahnesine çıktığı günden itibaren onurlu bir şekilde varoluş mücadelesi veren milletimiz, savaş taktikleri ve cesareti doğrultusunda kazandığı zaferlerin yanı sıra savaş hengâmesinde gösterdiği kahramanlık, esirlere muamelesi ve savaş kurallarına riayetiyle dünya milletlerince daima takdir edilmiştir.

savaş kurallarına aykırı olmasına rağmen domdom kurşunu kullanıldığı (BOA. HR. SYS. 2182/2.), uçaklarla, üzerinde Hilal-i Ahmer işareti olan Akbaş Tekkesi hastane çadırlarının bombalandığı ve içerisindeki tüm yaralıların öldürüldüğü (BOA. HR.

SYS. 2409/53.), boğucu gaz içeren patlayıcı madde kullanıldığı (BOA. HR. SYS. 2417/41.), denizaltılarla fütursuzca her çeşit insan haklarını çiğneyerek Mudanya ve Tekfurdağı'ndaki yolcu gemilerine saldırıldığı (BOA. HR. SYS. 2098/12.) görülür.

Fakat Osmanlıların elindeki esirlere hiçbir zulüm yapılmamış, askerî kurallar çerçevesinde esaret hayatı yaşatılmıştır. Henüz Çanakkale Savaşları devam ederken düşman askerleri Afyonkarahisar'daki esir kamplarına götürülmüşlerdir. 1914'ten 1916'ya kadar her rütbeden asker bu kampa getirilirken, 1916 yılından sonra burada büyük çoğunlukla subaylar tutulup erbaşlar ülkenin çeşitli yerlerinde çalışmaya götürülmüşlerdir. "Savaşmıyorsan misafirsin" düsturuyla muamele edilen esirlere nadir de olsa kötü muamele eden görevliler tespit edilmiş ve cezalandırıl-

mıştır. Kabiliyetlerine ve mesleklerine göre ülkenin dört bir yanında çalıştırılan esirler bir müddet sonra ülkelerine geri dönmüş ve burada geçirdikleri günleri anılarında kaleme almışlardır. Örneğin yakalandıktan sonra İstanbul'a getirilen AE-2 denizaltısı mürettebatından Charles Suckling, esir edildiği andan itibaren yaşadıklarını kendi el yazısıyla günlüğüne şu şekilde aktarmıştır: "Gemiden indikten sonra tek sıra hâlinde yürüyerek askerî barakalar olduğunu düşündüğüm bir yere getirildik. Yolda yürürken sanki İstanbul halkının hepsi bizleri görmek için yol kenarına dizilmişti. Halktan herhangi bir düşmanlık gösterisi olmadı. Askerî barakalara geldiğimizde Türk bahriyeli elbisesi, paltolar, terlik ve fesler dağıtıldı. Daha sonra üzerimizden alınan kıyafetler götürüldü ve içtima ettikten sonra fotoğraflarımız çekildi. Bir tercüman aracılığıyla bize hitap eden Türk komutan kendimizi birer esir değil, Türk devletinin onurlu misafirleri olarak kabul etmemizi söyledi. Ne istersek kendisine söyleyecektik ve o da elinden geleni yapacaktı. Türk komutanlar bizi sükûnetle ve kibarca dinliyorlardı." (Argus Gazetesi, 3 Mayıs 1915.)

Bir başka savaş esiri Teğmen John PittCary'nin ülkesine döndükten sonra kaleme aldığı esaretle ilgili anıları şöyle: "Diğer subaylarla aynı evi paylaştım. Afyonkarahisar'da kaldığım süre karakalem çizimler ve yağlı boya tablolar yaptım. Bahçede bulduğum bir kaplumbağayı evcil hayvan gibi besledim." Bir müddet Osmanlı'da esir olmuş ve 1918 yılında

Mısır üzerinden Londra'ya geri dönmüş olan Astsubay Harry Abbotise ise evvela Afyonkarahisar'da bulunan kampa daha sonra ise Belemelik tren yolu inşasında çalışmaya yollanmış. Burada mutemetlik görevi üstlenen Abbotise, Londra'dan kendilerine yollanan paraları askerlere dağıtmakla yükümlü olmuştur.

Başka bir savaş esiri olan S.T Bell, yazdığı kısa raporda denizaltının batışından sonra kendilerini vuran Sultanhisar torpido gemisine alınarak önce Çanak bölgesine götürüldüğünden daha sonra yine aynı gemi ile İstanbul'a getirildiklerinden bahseder. İstanbul'a getirilmelerinin hemen ardından kendilerine kuru elbiseler ve tütün

verildiğini anlatan Bell, anılarında "Bizlere iyi davranıldı ancak denizaltımızın hareketleri ve daha başka denizaltının olup olmadığını sorgularken birkaçımıza sert davranıldı." diye yazmıştır. (The Egyptian Gazette, 19 Haziran 1915. s. 4.)

Savaşın devam ettiği ve en ağır çarpışmaların yaşandığı Ağustos ayında yaşanan acı kayıplarda bile insanlığından ödün vermeden yaralı ve aç düşman askerilerine merhametle muamele eden Türk askeri hakkında Argus Gazetesi'nin 10 Ağustos 1915 günü yayımlanan sayısında "Düşünceli ve Saygılı Türk Askeri" başlıklı bir mektup yer almaktadır. Gazetede yer alan makaleye göre, yaralanıp tedavi için yattığı hastaneden arkada-

şına mektup yazan Avusturyalı Çavuş H. D. Collyer, şunları anlatıyor: “Türklerin aslında iyi insanlar olduğunu biliyorum. İşte bunu kanıtlayan hatırladığım üç olay: Bir keresinde on iki yaralı askerimiz, cephede Türk Kızılay ekibi tarafından bulunur. Esir alınmazlar. Yaraları sarılır ve gitmeden evvel kendilerine ‘Sizinkiler gelip sizi alırlar.’ denilir. Bir başka sefer Türk askeri, yaralı ve yürüyemeyen bir askerimizi bulur. Yaralarını temizleyip sarar. Onu kuytu bir yere yerleştirir. Arkadaşları tarafından bulunması gecikebilir endişesiyle de yanına bisküvi ve su bırakır. Yine bir başka Türk, yaralı bir askerimizin yarasını sarar ve hemen gitmesini, aksi takdirde bir Alman subayı gelirse her ikisini de vuracağını söyler.” (Argus 10 Ağustos 1915, s. 5.)

Evet, Anadolu’nun 80 bölgesinde kurulan Üsera Kamplarında Türk tarafına esir düşen yüzlerce subay, binlerce asker vardı. İtilaf askerlerine esaretten ziyade misafir hissi veren bu dikensiz, telsiz mekânlar kendilerine gelen ziyaretçilerin gözlerindeki endişeye tanık oluyor fakat asla bir taşkınlığa ve işkenceye şahadet etmiyordu. Korku, ümitsizlik ve büyük endişe içerisinde kamplara gelen esirler öldürülecekleri beklentisiyle geldikleri kampta misafir muamelesi gördüklerinde şaşkınlığa uğruyor ve bu şaşkınlıklarını yazmış oldukları mektuplarında ve bizzat şahit oldukları olayları kaleme alırken detaylarıyla anlatıyorlardı.

Savaş esirlerinin hukuki pozisyonuna dair Osmanlı’nın imza attığı Cenevre Sözleşmesi’nin

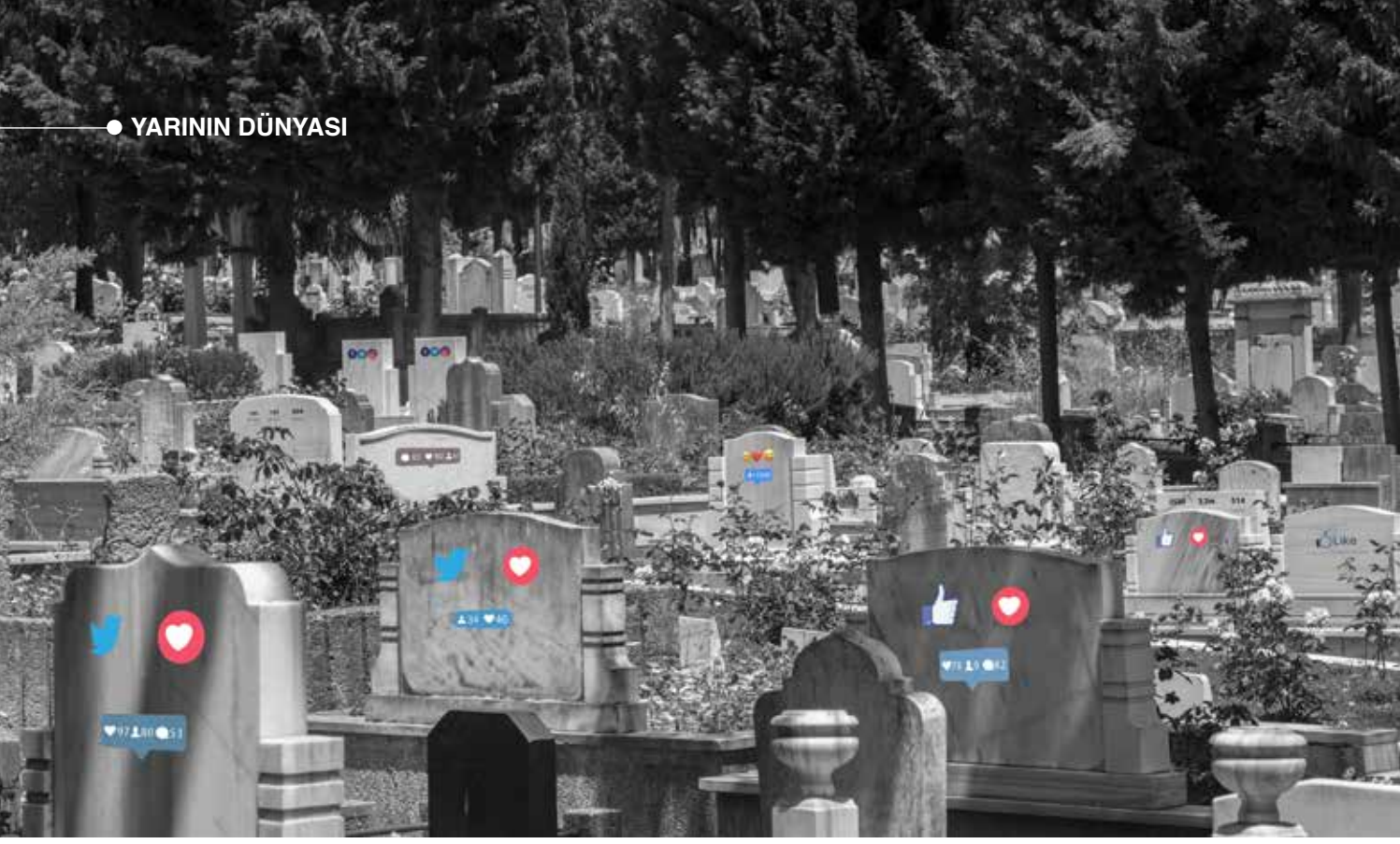
4. maddesine göre: “Silahlı çatışma içerisindeki taraflardan birinin silahlı kuvvetlerine mensup olup diğer tarafça teslim alınan herhangi bir savaşçı, savaş esiridir.” cümlesi yer almaktadır. Buna göre esir alınan kişi adını, rütbesini ve sicil numarasını vermekle yükümlüdür. As-

● **Esirler öldürülecekleri beklentisiyle geldikleri kampta misafir muamelesi gördüklerinde şaşkınlığa uğruyor ve bu şaşkınlıklarını yazmış oldukları mektuplarında ve bizzat şahit oldukları olayları kaleme alırken detaylarıyla anlatıyorlardı.**

keri esir alan devlet ise esareti altında olan askerleri teker teker ülkelerine bildirmek zorundadır. Esirin kazanımı olan bu hakları Osmanlı uygulamış ve gerekenleri yapmıştır.

Yeni Zelandalı Tony Fagan, 19 yaşında geldiği Çanakkale Savaşları’nda yaralanmış ve tedavi edildikten sonra tekrar savaşa dâhil olmuştur. İkinci defa yaralanıp esir alındıktan sonra tedavi edilmiş ve sakat kaldığından ülkesine gönderilmiştir. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, 1982 yılında kendisinden Çanakkale Savaşları hakkında yorum yapması istendiğinde ise asırlara ders olabilecek nitelikte şu cevabı vermiştir: “Evet Gelibolu’yu hâlâ düşünüyorum. Hiçbir savaş buna değer miydi diye soruyorsunuz. Ayrıca, şu beyaz haçlar altında gömülü yatan, Yeni Zelanda’nın en seçkin evlatlarına da sorabilirsiniz. Tüm bunlara değer miydi? Hayır, hayır. Değmezdi...” (Shadbold, M. Op.cit. sy.22, s.17-18.) ■

SANAL KABRİSTANDA ONLINE DUA!

Mustafa ÇUHADAR

DİB Radyo ve Televizyon Daire Başkanı

Dijital mecraların hayatın bütün safhalarında etkinliğinin arttığı bir havayı teneffüs ediyoruz. Bu atmosferde zaman geçirmek, doğal olarak gündelik pratiklerimizin neredeyse tamamına tesir ediyor. Yurt dışından sipariş ettiğimiz bir ürünün evimize teslim edilene kadar katettiği yolu anlık olarak dijital ortamlardan takip etme imkânına sahibiz örneğin. Aynı şekilde, toplu taşıma araçlarının, beklediğimiz durağa geleceği muhtemel süreyi de cep telefonu uygulamalarından görebiliyoruz. Yani dijital dünya, toplu taşıma araçları ile yurt

dışından gelen ürünü aynı aygıttan takip edebilmeye olanak tanıyacak kadar geniş bir yelpazeyi bize sunuyor.

Öyle ki tüm anlamlandırmaların artık bilgisayar yazılımı ve donanımı üzerinden inşa edildiği bu süreçte, sosyal hayatın, ilişki tarzlarımızın ve kurumsallaşma biçimlerimizin merkezinde artık dijital dünya önemli bir alan kaplıyor. Hatta somut kültürel eserlerde olduğu gibi dijital teknolojilerin bizi “insan” yapan temel bileşenlerden biri hâline geldiğini düşünebiliriz. (Z. Kara, Dijital Sosyoloji, 2017, s. 9.)

Bu mesele esasında, geçmişte yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte düşünülmelidir. Zira her yeni teknoloji yeni alışkanlıkları, kendi alışkanlıklarını beraberinde getiriyor. Örneğin matbaa, mekanik olarak yazıyı sayfaya geçirme işlevlerinden ibaret kalmamış, yeni alışkanlıklar, yeni ilişki biçimleri de meydana getirmişti. Sanayi devrimi, radyo, televizyon, sinema da aynı şekilde. Dolayısıyla dijital çağ da kendi alışkanlıklarıyla, dahası kendi dayatmalarıyla birlikte gelmektedir. (R. Özdenören, Dijital Ahlak, 2016, s. 621.)

Buna bağlı olarak dijitalleşme, dinî hayata, dinî pratiklerimize de tesir ediyor. Söz gelimi tebliğ ve irşat faaliyetlerinde dijital teknolojilerin imkânlarından yararlanma; dinî kimliklerimizi internette temsil etme; din kardeşliğini internet kullanarak güçlendirme; online olarak hatm-i şerif dinleme, hadis külliyatlarına ulaşma, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir kelimeyi arama gibi uygulamalar, dijital teknolojilerin dinî pratiklere sağladığı fırsatlar olarak değerlendiriliyor.

Bütün bunların yanında dijitalleşmenin hayatın hemen hemen bütün alanlarındaki izdüşümü, havsalamıza sığmayan pratiklerin rutine dönüşme ihtimalini güçlendiriyor. Dinî pratiklerin dijitalleşmesi sürecinde, beklemediğimiz durumlarla da karşılaşyoruz. Bunlardan birini aktarmak istiyorum:

“Elektronik mezarlık”, “sanal mezarlık” veya “sanal kabristan”, merhum ve merhumelelerin mezarlarına/mezar taşlarına ait fotoğrafların yer aldığı; Kur'an tilavetinin ve sesli duaların bulunduğu; “dua etme”, “dua okuma”, “dua gönderme”, “hatim okutma”, “hatim gönderme” şeklindeki dinî pratiklerin dijital ortamlara aktarıldığı ve bu pratiklerin “bir tıkla” yerine getirilebildiği düşünülen internet siteleridir. Geleneksel dinî pratiklerin dijital ortamlarda varlık gösterdiği sanal kabristanların ülkemizde, vefat eden yakınlarının mezarlarını ziyaret etme imkânını yerine getiremeyenlere kolaylık sağlamak üzere hazırlandığı ifade edilmektedir. Çeşitli dernekler

Öyle görünüyor ki dijital dünyanın ibadetlerimizi dahi, farklı bir biçime ve forma yönlendirme ihtimalini yarının dünyasında göz önünde bulundurmamız, buna uygun tedbirler almamız gerekiyor.

tarafından hazırlandığı görülen bu sitelerin diğer taraftan yerel yönetimlerce de bir hizmet olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. İnternetin yaygın kullanımına bağlı olarak sayıları artan bu uygulamanın, yakın dönemde bir üniversitemizin bünyesinde projelendirilmesi de bu sitelerin yaygınlaşacağına işaret olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca sanal mezarlıkların ülkemizle sınırlı olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Bilindiği gibi küreselleşmenin ekonomik ve siyasal boyutlarıyla birlikte kültürel boyutları bulunuyor. Sanal mezarlık uygulamasının da internete bağlı kültürel küreselleşme olgusuyla birlikte düşünülməsi gerekmektedir. Çünkü sanal mezarlık sitelerinin ilk örneği, 28 Nisan 1995'te Kanada'da kurulmuştur. “World Wide Cemetery” adıyla kurulan site, dünyadaki en eski çevrimiçi mezarlık sitesidir. Sonraki yıllarda, çeşitli ülkelerde farklı inanç mensuplarının kullanı-

mina sunulan bu tür siteler, Müslümanlar tarafından da kullanılmaktadır. Bu minvalde, online dua sitelerinin ortaya çıkışıyla, sanal kabristan sitelerinin paralel bir süreç izlediğini söylemek mümkündür. (M. Haberli, Sanal Din, (İstanbul) Açılım Kitap, 2014; H. Narmanlıoğlu, Sanal Cemaatte Çevrimiçi İbadet, Köprü Yayınları, İstanbul, 2015.)

Dinî pratiklerin dijital ortamlara uyarlanma sürecinde, sanal kabristanlar önemli bir veri olarak karşımızda bulunmaktadır. Sanal kabristanların veya online dua pratiğinin hangi evreye yöneleceğini kestirmek bireysel ve toplumsal olarak güç görünmektedir. Ancak öyle görünüyor ki dijital dünyanın ibadetlerimizi dahi, farklı bir biçime ve forma yönlendirme ihtimalini yarının dünyasında göz önünde bulundurmamız, buna uygun tedbirler almamız gerekiyor. Bu nedenle, teknolojik gelişmelerin, yalnızca yazılım ve donanımdan ibaret olmadığını, kültürel ve sosyal hayata istikamet verdiğini aklımızın bir köşesinde bulundurmamız ve bilhassa, söz konusu dinî tecrübe olduğunda, meselelerin dinî yönlerinin mutlaka odak noktasına yerleştirilmesi icap ediyor. ■

Kaynakça

- M. Haberli, (2014). Sanal Din. İstanbul: Açılım Kitap.
- Z. Kara, (2017, Ocak-Haziran). Dijital Sosyoloji. Sosyoloji Divanı(5), 9-20.
- H. Narmanlıoğlu, (2015). Sanal Cemaatte Çevrimiçi İbadet. M. Çamdereli, B. Onay Doğan, & N. Kocabay Şener içinde, Dijitalleşen Din (Medya ve Din 2) (s. 69-108). İstanbul: Köprü Yayınları.
- R. Özdenören, (2016, Haziran-Temmuz-Ağustos). Dijital Ahlak. Hece(234-235-236), 621-623.

KEL
| **Ayşe Nur ÖZKAN**
İstanbul Kadıköy Vairi

GÜNAYDIN HAYAT
KOLAY
GELSİN **İŞLER**

“Nutkun ruhu vardır, tutmaya zararı vardır.”

Kelimelerimizin hayatımıza yön veren etkisi geleneğimizde de önemli bir karşılık bulmuş, irfan ehli kişiler kelimelerin gücünü söz, şiir ve menkıbelerle pek çok kez dile getirmiştir. “Söz ola kese savaşı / Söz ola kestire başı / Söz ola ağılı aşı / Bal ile yağ ede bir söz.” şiiri ile Yunus Emre güzel sözün zehri bala dönüştüreceğini mısralara dökerken, Mevlâna Mesnevi’de, her nefeste yeni biri olduğumuzu, her nefesin, içini doldurduğumuz kelimelerle bilmediğimiz bir âleme yolculuk ettiğini ve sonra oradan tekrar bize hediyelerle geri döndüğünü anlatır. Bu yüzden olsa gerek Mevleviler o kadar dikkat etmişler ki kullandıkları kelimelere, “Nutkun ruhu vardır, tutmaya zararı vardır.” prensibinden hareketle, olumsuz kelimeleri hayatlarından tamamen çıkarmışlardır.

Zamanla, kullandığımız kelimelerin hayatlarımızı nasıl ve ne ölçüde etkilediği üzerine araştırmalar yapan bir bilim dalı da ortaya çıkmıştır. Psikolojinin alt alanı olan Psikodilbilim, dilin ve ağzımızdan çıkan cümlelerin zihinsel süreçlerimizi nasıl ve ne şekilde etkilediği üzerine çalışmalar yapan bir bilim dalıdır. “Dönüşümsel Dilbilgisi” adı verilen bu teori, özellikle herhangi bir durumu ifade etmek için kullandığımız kelimelerin psikolojik ve sinirsel durumumuzda farklılıklar oluşturduğunu ileri sürmüş ve basit bir temele dayandığını söylemiştir.

“Kullandığımız sözlükleri değiştiresek, otomatik olarak ruh hâlimiz de değişir.”

Nasılsın? Sorusuna “Eh işte, nasıl olalım, idare ediyoruz, sürünüyoruz.” gibi kelimelerle cevap verdiğimizde oluşan ruh hâlimiz ile “Elhamdülillah, çok iyiyim, bomba gibiyim.” cevaplarını verdiğimizde oluşan duygu durumlarımız birbirinden elbette ki çok farklı olacaktır. Bu tecrübeyi hayatımızın her alanına uygulamak mümkün. Bizi çok kızdıran bir olayla karşılaştığımızda, “galiba biraz kızdım, sinirliyim, çıldıracağım” kelimelerinden biri ile cevap verdiğimizizi düşünelim. Kızgınlığımızı ifade ederken hangi kelimeyi kullanıyorsak, davranışımızın da ona göre şekil alması kaçınılmaz olacaktır. Acıktığında “Sanırım biraz açım.” diyen bir kişi ile “Deli gibi açım, her şeyi yiyebilirim.” diyen kişinin yemek yemesi hiç aynı olabilir mi?

Küçük bir muhasebe yapıp gün içerisinde çok sık kullandığımız kelimeleri şöyle bir gözden geçirsek acaba bizim karşımıza en fazla hangi kelimeler çıkar?

Mükemmeliyetçi bir özelliğimiz varsa muhtemelen sonu -meli/-malı ekleri ile biten, ya hep ya hiç tarzı kalıplar ve genellemeler sıklıkla kullandığımız kelimelerimiz olacaktır. Daha iyisini yap-malıyım, evim her zaman temiz ol-malı, hata yap-mamalıyım gibi günlük yaşantımızda -meli/-malı ekleri ile biten zorunluluk bildiren kipler, her zaman geç kalırsın, hep ödevlerini eksik yaparsın, şeklinde ya hep ya hiç tarzı düşünme şekilleri ve aşırı genellemeler, sağlığını ve ilişkilerimizi zora sokan düşünme kalıplarımızı oluşturur. Bu kalıplar yerine daha iyisini tercih ederim,

evim temiz olsa iyi olur, gibi tercih bildiren ifadeler psikolojik sağlığımız ve ilişkilerimiz için çok daha rahatlatıcı. “Teşekkür ederim, anlıyorum, lütfen, siz ne dersiniz, iyi ki varsınız, özür dilerim.” gibi cümlelerin değeri ise paha biçilmez.

Araştırmalar olumsuz kelimelerin etkisinin olumlu bir kelimeye nazaran beş kat daha fazla olduğunu bize bildiriyor ve bir olumsuz kelimeyi telafi edebilmemiz için beş tane olumlu kelime söylememiz gerektiğini hatırlatıyor. Zihnimizi olumlu kelimelerle düşünmeye alıştırmak ya da Peygamberimizin (s.a.s.) tavsiyesinden yola çıkarak olumlu bir söz söyleyemiyorsak susmak en güzeli.

Yüreklerle işleyecek söz söyle!

İsra suresinin 28. ayetinde, Allah Teâlâ, ihtiyaç içinde olan yoksul Müslümanların geçimiyle ilgilenen, onların bakımını sağlayan Peygamberimize, imkânların el vermediği yokluk zamanlarında onları rencide etmeden yüreklerine işleyecek rahatlatıcı ve motive edici söz söylemesini ister. Yokluğun bile güzel sözlerle telafi edilmesi, olumsuzluğun ferahlatıcı kelimelerle giderilme tavsiyesidir bu.

Peygamber Efendimizin hayatında her zaman olumlu konuşmaya dönen bu uygulama, bizim hayatımıza da bir ilke olarak girdiğinde, kim bilir nasıl sağlıklı ve güzel ilişkilere vesile olur.

Marifet baki kalan bu kubbede, hoş bir sada bırakabilmekse eğer, denemeye değer... ■

HİÇ BİTMEYECEK YOLCULUK

Hatice TEKEŞİN

İzmir Karabağlar Kur'an Kursu Öğreticisi

Küçüklüğümde, İzmir-Konya arası yaptığımız yolculuklarda, yolculuk boyunca babamın arabada açtığı Abdulsamet Abdussamed'in Kur'an kasetleri beni çok etkilemişti. Hele Tekvir suresi...

Babam, benim ve kardeşlerimin Kur'an eğitimine çok ehemmiyet verdi. Ancak bundan hepimiz aynı oranda istifade edemedik. Evimize gelen hocalarla Kur'an eğitimini hanemize getirdi. Daha sonra yaz tatilinde mahallemizde o

zamanlar gayriresmi açılan ve İlahiyat öğrencilerinin ders verdiği Kur'an kursuna gittim. Adını unutmayacağım Mesude Hocamızın gayretleriyle Kur'an sevgisi âdeta içime işlemiştir.

"Okul!" emrinin muhatabı olan bizler için Kelamullah'ı hakkı ile

okuyabilmek için olmazsa olmaz şart öncelikle Kur'an okumayı sevmek olmalı. Harflerin hakkını vermek, usul ve kaidelelere dikkat ederek okumak... Kısacası ilahî kelama yaraşır şekilde okumayı öğrenmek ve okumak... Merhum Ali Rıza Sağman Hoca'nın kitabındaki şu tanımı yapmak yerinde olacaktır: "Kur'an'a atlas libas giydirmek..."

Ortaokul yıllarımda odama çekilip ünlü karilerin okuyuşlarını taklit edip teybe kayıtlar almam ise bana tebessüm ettiren anılarımdan.

Dedem Hafız Şevket köyün resmi hocasıymış. Kendisi gibi çok hafız yetiştirmiş. Kur'an eğitimi konusunda çok disiplinli, ahlakı ve tavırı ile tam bir Osmanlı beyefendisi imiş. Yaşadıkları dönem sıkıntılı günler olmasına rağmen Kur'an eğitimi ve öğretimi için çok mücadele vermiş. O ve onun gibi Kur'an hocalarının verdiği mücadeleler olmasaydı Kur'an ilmi bu noktaya gelemezdi.

Şevket Dedemin sesi çok güzeldi. Köyün minaresinden okuduğu ezanlar karşı köyden duyulmuş. Ankara'da bir programda gazel-kaside okuması için çağırılmış. Orada bulunanlar okuduğu kasideye hayran kalmışlar. TRT sanatçısı olması için teklifte bulunmuşlar. Ancak Kur'an hizmetinden uzaklaşırım, endişesiyle bu teklifi kabul etmemiş.

Annemden dedemin Kur'an eğitimi yönündeki çabalarını dinlemek beni Kur'an okumayı en iyi şekilde öğrenmek

noktasında çok teşvik etmiştir. Dedemin Kur'an yolundaki hatıralarını kendi ağzından dinlemeyi çok isterdim. Ancak ben dünyaya gelmeden yıllar önce dar-ı bekaya intikal etmiş. Allah kendisinden razı olsun.

Üniversite sınavlarına girdiğim ilk yıl Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandım. Mezun olduktan bir süre sonra Allah bulunduğu ilin uzak bir beldesine Kur'an Kursu Öğreticisi olarak atanmamı nasip etti. Köydeki hanımlar kısa sürede kursumuzu doldurmuştu. Kurşiyerlerden seksenlik Sadiye Teyze'nin cami boy Kur'an'ını bağrına basıp kursa epey uzak olan evinden her gün yürüyerek gelmesini unutamıyorum. Yaşını almış teyzelerimizin Kur'an-ı Kerim'i düzgün okumayı ve dinî bilgileri öğrenme aşkı takdire şayan.

Hepsindeki ortak söz "Biz kursa geldik mi dertlerimizi, hastalıklarımızı unutuyoruz ve rahatlıyoruz." oluyordu.

Kur'an şifa ve rahmet...

Bununla ilgili çok taze bir anımı aktarmak istiyorum. 2017 yılı Kur'an kursları kayıt haftasında ürkek bir şekilde kurs kapısından içeri giren ve kayıt olmak istediğini söyleyen kanser hastası Dilek abla. Yarıda bırakmak zorunda kalırım tedirginliğiyle kursa kayıt oldu. Haftada bir kemoterapi alıyordu. Kursa başladı. Bir süre sonra kendisini çok iyi hissettiğini söyledi. Doktorlar kemoterapi için hastaneye gitmesine gerek olmadığını söylemiş. Haplarını evinde alıyordu. Vaktini boş ge-

çirmiyor, sürekli hayata ve teslimiyete dair sorular soruyordu. Varlığını anlamlandırmaya çalışıyordu. Kurs arkadaşlarını sosyal faaliyetlere teşvik ediyordu. "Kur'an kursu bana çok iyi geldi hocam." diyordu.

Eğitim dönemi bittiğinde Dilek ablamız rahatsızlandı. Kanser bütün vücudunu sarmıştı. Doktorlar yapacak bir şeyin olmadığını söyleyip eve göndermişler. Evinde kaldığı bir akşamüstü "Hocamı çağırın, görmek istiyorum." demiş ailesine. Kardeşi beni aradı. "Ablam sizi görmek istiyor. Gelir misiniz?" dedi. Hemen hazırlanıp küçük oğlumla beraber yanına gittik. Kapıda beni görünce ağlamaya başladı. "Hocam." diye bağırdı. Öyle bir sarıldı ki... Biliyordu durumunu. Ancak teslim olmuştu çoktan. Oradan ayrılırken son söylediği: "Hocam hakkınızı helal edin. Sizi çok seviyorum." oldu. Helalleştik. Ağrı kesicilerin etkisiyle uyudu ve oradan ayrıldım. Bir gün sonra yoğun bakıma alındı ve kısa süre sonra vefat haberi aldık.

Kur'an ile meşguliyeti ona acılarını bir nebze olsun unutturmuş ve psikolojik anlamda moral vermişti. Allah gani gani rahmet eylesin. Görevim boyunca o kadar güzel yürekli ablalar ve teyzelerle tanıştım ki her biri ailemden biri gibi oldu.

Kur'an öğretmeni olmak, Kur'an öğrencisi olmamak değildi. Mesele Kur'an ise hep öğrenci olarak kalmak gerekiyor. Bilgiye bilgi katmak ve eksik bir taraflarımızı tamamlamaya çalışmak... Bizi geliştiren en önemli şeylerden biri bu olsa gerek. ■

DIYANETE SORALIM

İKİNDİ NAMAZININ SÜNNETİ İLE YATSI NAMAZININ İLK SÜNNETİNİN BİRİNCİ OTURUŞLARINDA NİÇİN “SALLİ” VE “BARİK” VE ÜÇÜNCÜ REKÂTIN BAŞINDA “SÜBHÂNEKE” DUALARI OKUNUR?

Hanefilerde öğle ile cuma namazlarının ilk sünnetleri hariç genel olarak nafîle namazların her iki rekâtı müstakil bir namaz sayıldığı için ilk oturuşlar da son oturuş konumunda olur. Bunun için ikindi ile yatsı namazlarının farzlarının öncesinde kılınan nafîle namazların ilk oturuşlarında “sallî” ve “bârik” duaları okunur. Aynı gerekçe ile ilk oturuştan kalktıktan sonra başlanacak rekâta da “sübhâneke” okunur. (Ö. N. Bilmen, İlmihal, s. 141-142.)

VAKİT NAMAZLARIYLA BİRLİKTE KILINAN SÜNNETLERİ TERK ETMENİN SAKINCASI VAR MIDIR?

Farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan revâtib sünnetler, müekked ve gayrimüekked sünnetler olmak üzere iki kısımdır. Müekked sünnet, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sürekli kıldığı fakat bağlayıcı olmadığını göstermek amacıyla bazen terk ettiği; gayrimüekked sünnet ise bazen kıldığı, bazen de terk ettiği sünnet demektir. Gayrimüekked sünnetlere müstehab da denilmektedir. Müekked sünnetleri mazeret olmadan terk etmek doğru değildir. Mazeretsiz terk edilmeleri, “isâet” yani yanlış ve kusurlu bir davranış olur; ancak azap gerektirmez. Gayrimüekked sünnetler ise mazeret olmadan da bazen terk edilebilirler. (İbn Abidin, Reddû'l-muhtâr, I, 218-221; II, 170, 451-453.)

ŞÜKÜR SECDESİ NASIL YERİNE GETİRİLİR?

Bir nimete kavuşan veya bir sıkıntıdan kurtulan Müslümanın, şükrünü yerine getirmek maksadıyla Allah rızası için yaptığı secdeye “şükür secdesi” denilir. Resul-i Ekrem’in (s.a.s.) bir şeye sevindiğinde veya sevindirici bir haberle müjdelendiğinde Allah’a şükretmek için secde ettiği rivayet edilmiştir. (Ebu Davud, Cihad, 174; İbn Mace, İkâmetü's-salât, 192.) Bu secdelerin abdestli olarak yapılacağı konusunda bir hadis bulunmamaktadır. Bazı fakihler namaza kıyas ederek abdesti gerekli görmüşlerdir. Şükür secdesi şöyle yapılır: Kibleye dönerek tekbir alıp secdeye varılır, secdede iken tesbihatta bulunduktan sonra Allah’a hamt ve şükür edilip yine tekbir alarak ayağa kalkılır. (İbn Abidin, Reddû'l-muhtâr, II, 597-598.)

“

EVVÂBÎN NAMAZI NEDİR VE NASIL KILINIR?

“Evvâbîn”, tövbe edip Allah’a sığınanlar ve O’na yönelenler anlamına gelir. Hz. Peygamber (s.a.s.), evvâbîn namazının vaktinin kuşluk vakti olduğunu bildirmişti. (Müslim, Salâtü’l-müsâfirîn, 143, 144; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 366, 367, 372; Dârimî, Salât, 153.) Bunun yanı sıra akşam namazından sonra kılınan nafîle namaz (Taberânî, el-Mu’cemü’l-evsat, I, 250; VII, 191.) için de “Evvâbîn namazı” tabiri kullanılmıştır. Hatta fıkıh geleneğinde ve halk arasında bu kullanım daha yaygındır. Senetleri bakımından zayıf olmakla birlikte Resul-i Ekrem’den (s.a.s.) nakledilen “Kim akşam namazından sonra kötü söz söylemeksizin altı rekât namaz kılsa, bu kendisi için on iki senelik ibadete denk tutulur.” (Tirmizi, Salât, 209; İbn Mace, İkame, 185.) rivayeti de bazı âlimlerce evvâbîn namazı ile irtibatlandırılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kendisinin de akşam namazından sonra altı rekât namaz kıldığı rivayet edilmiştir. (Bkz. Şevkânî, Neylû’l-evtâr, III, 525.) Altı rekâtlık bir namaz olan evvâbîn namazı, tek selamla kılınabileceği gibi ikişer rekât hâlinde üç selamla da kılınabilir. (Şürûnbülâfî, Merâkı’l-felâh, I, 148.)

”

“

KARINCA DUASI DİYE BİR DUA VAR MIDIR?

Halk arasında Hz. Süleyman (a.s.) döneminde yaşanan kuraklık sırasında bir karıncanın yağmur yağması amacıyla yaptığı dua olduğuna inanılan ve bu sebeple “karınca duası” denilen dua, güvenilir hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Halk arasında yaygın olan bu duanın içeriği, esmayihüsna-nın bir bölümü, Allah Teâlâ’ya yönelik bazı hitaplar ve bereket talebinden ibarettir. İçeriğinde dine aykırı bir yön bulunmayan söz konusu duayı okumakta sakınca olmamakla birlikte bu duanın Hz. Peygamber’den (s.a.s.) rivayet edilen bir hadis olarak anlaşılması ve kazanç temin etmek maksadı ile okunması veya kullanılması dinen caiz değildir.

”

ORTA AKDENİZ'DE BİR ADA MALTA

F. Hilâl FERŞATOĞLU

İstanbul Kadıköy Vaizi

Akdeniz'de Sicilya'nın güneyinde yer alan takımadalar ülkesi Malta, 2,5 asır Müslüman hâkimiyetinde kalması ve Kanuni döneminde adaya düzenlenen büyük kuşatma harekâtı sebebiyle İslam ve Türk tarihinden derin izler taşır. Ada M.Ö. Fenikeliler, Kartacalılar, Romalılar tarafından idare edilmiş, miladi I. asırda ilk azizlerden Saint Paul'un adaya gelişiyle Hristiyanlaşmıştır. Bugün nüfusun %98'i Katolik

olan küçük ülkede senenin her gününde gidilecek farklı bir kilise mevcut. Adadaki Müslüman nüfus ise 1500 kişi kadar ve bunun üçte ikisi Maltalı.

Kuzey Afrika'da Abbasilere bağlı bir emirlik olan Ağlebilerin fethiyle (870) Müslümanlaşan Malta'ya bu dönemde yeni geliştirilen tarım ve sulama sistemleri ile refah gelmiş, Ada pamuk ve narenciye ürünleriyle tanışmıştır. 991'de yapılan sayıma göre Adanın 15.000 hane

Müslüman, 6350 hane Hristiyan nüfusa sahip olması, İslam yönetimi sırasında din hürriyetinin esas alındığının bir göstergesidir. Bu dönem Adanın dili ve kültürü üzerinde de tabi bir tesir bırakmıştır. Eski Fenike dili, Arapça ve İtalyancanın karışımından oluşan Malta dilinde bugün şehir ve yer isimlerinde -Marsa, Medina, Rabat gibi; cadde isimlerinde -Tariq San Pawl gibi; ev isimlerinde -Dâr Farrug gibi- Arapça kelimelerle karşılaşmak mümkün.

İslam hâkimiyeti 1090'da Normanların Malta'yı ele geçirmelerine kadar sürmüştü, 1249'da Müslümanların tamamı Adadan çıkarılmıştır. Normanlardan sonra Almanların, Fransızların ve İspanya krallarına tabi Aragon ve Kastilyalıların hâkimiyetine giren Malta'nın geçmişi, bugün hâlâ kültürel ve tarihsel olarak ağırlığını hissettiren dönem Şövalyeler dönemidir. Orta Çağ'da ortaya çıkan Templier ve Hospitalier tarikatları zaman içinde bir şövalye tarikatına dönüştürülür ve Saint Jean Şövalyeleri ismini alır. Bu tarikata mensup şövalyeler papaya bağlıdır ve Haçlıların en acımasız kuvvetleri olarak bütün Haçlı seferlerine katılmışlardır. Selahaddin Eyyubi tarafından Kudüs'ten çıkarıldıktan sonra Kıbrıs'a yerleşirler daha sonra Rodos'u Bizanslılardan alarak kalıcı üs edinirler. (1308) Kanuni'nin Rodos'u

fethetmesiyle (1522), Şövalyeler adayı terk etmek zorunda kalarak Malta'ya yerleşirler. Papanın da onayıyla İspanya kralı V. Carlos tarafından kendilerine verilen Malta'da bağımsız bir devlet kurarlar. (1530) Bu tarihten sonra Malta Şövalyeleri diye anılacaklardır. Akdeniz'deki kilit konumu ve tabii limanları ile korunaklı bir üs edinen Haçlı şövalyelerinin en büyük düşmanları ise kendilerini iki asırlık yurtları olan Rodos'tan çıkaran Osmanlılardır. Onun korkusuyla Adadaki şehirlerin etrafını müstahkem surlarla örler.

Malta Şövalyeleri papalığın kendilerine gösterdiği, Türk'ün Akdeniz'deki ilerleyişini durdurma hedefine bağlı olarak Müslüman hacılara, ticaret ve yolcu gemilerine saldırılarını artırır. Bunun üzerine 1540'ta Malta'ya Turgut Reis komutasında ilk Osmanlı akınları başlar.

1565'te ise Piyale Paşa, Serdar Mustafa Paşa ve Turgut Reis gibi komutanlar öncülüğünde 35.000 yeniçeri ve 200 gemilik donanma ile Malta kuşatılır. Haçlı zihniyetine adanmış vahşet savaşçıları ezeli düşmanları Müslümanlara karşı koyarlar. Osmanlı ordusu Adanın büyük kısmını zapt etse de Sicilya'dan gelen sekiz bin kişilik Haçlı desteği işi zora sokar. Turgut Reis daha evvel başından aldığı yara sebebiyle şehit düşer. Öngörülen sürede fethin gerçekleşmesi, yaklaşan fırtına mevsiminin donanmaya zarar verecek olması Osmanlı paşalarına 4 ay süren kuşatmayı kaldırma kararı aldırır. Karar Kanuni'nin hiç hoşuna gitmeyecek, Rodos'ta canlarını bağışladığı Şövalyeler üzerine düzenlenen bu harekâtın sonuçsuz kalması ömrünün son yılında onu oldukça üzecektir.

Valletta, Malta

Osmanlı devletinin Batı'ya yönelik son seferi sayılabilecek bu muhasaranın sonucu Avrupa'da "bozgun" olarak değerlendirilir ve büyük sevinç uyandırır. Osmanlı donanması hedefine ulaşamamış Malta'yı fethedememiştir. Ancak harekât ordu bozguna uğradığı ve dağıldığı için değil, iradi bir kararla Hammer'ın da belirttiği gibi "Türklerin kuşatmayı kaldırmaları üzerine" son bulmuştur. Tarihi yazanlar bu kuşatmayı dünya askerlik tarihinde eşine az rastlanır bir çıkarma ve kuşatma harekâtı olarak değerlendirir. İspanyol ordusu içinde savaşa katılan şair ve yazar Balbi, şahidi olduğu bu muhasara için "Bu saldırı tehlikeli olmasa şahane idi." demekten kendini alamamıştır.

Malta, tarihinde pek çok kez kuşatılır ancak sadece Osmanlı muhasarası "Büyük Kuşatma" olarak adlandırılıyor. Müzelerde Osmanlı muhasarasına geniş yer verilerek tarihî hafıza diri tutuluyor. Kuşatmanın nasıl gerçekleştiği, kara savaşlarının cepheleri, simülasyonlu, yazılı, görsel bilgilendirme yollarıyla aktarılıyor. Malta kiliselerinin geçen dört buçuk asra rağmen her 8 Eylül'de kuşatma başarıya ulaşamadığı için Tanrı'ya şükranlarını sunmak üzere Te Deum ayini yapması bu mücadelenin, Hristiyanlarca askerî olduğu kadar dinî bir savaş olarak algılandığının da bir göstergesi.

Malta 1798'de Napolyon tarafından ele geçirildikten sonra Şövalye teşkilatı dağıtılır ve Adada yeni bir düzen kurulur.

1800'de İngilizler tarafından işgal edilen Ada, II. Dünya Savaşı sırasında Alman-İtalyan hava kuvvetlerinin saldırılarından ciddi şekilde etkilenir. 1964'te bağımsızlığını kazandıktan sonra İngilizlerin Adadan tamamen ayrılmasıyla Malta Cumhuriyeti adını alır.

Valetta

Başkent Valetta, Osmanlı kuşatması sırasında Şövalyelerin yönetim merkezi Birgu yerine yeni bir merkez ihtiyacıyla inşa edilir. Muhtemel Türk saldırılarına karşı sağlam surlarla çevrelenen şehrin yapımı beş yıl sürer. Şehir adını, Adayı Türklere karşı savunan komutan La Valetta'dan alır. Eski şehrin büyük kapısından girildiğinde trafiğe

● **Valetta'nın Marsa semtinde Adadaki diğer binalar gibi sarı Malta taşından inşa edilen fakat Endülüs, İran, Hint ve Batı mimarisinden izler taşıyan estetik bir yapı bulunuyor. Kuşatma sırasında Osmanlı karargâhının olduğu bölgeye inşa edilen, ihtişamlı giriş kapısı ve zarif minareleriyle dikkat çeken bu yapı Türk Şehitliği.**

Medina, Malta

kapalı Tariq of Republica boyunca çift taraflı, az katlı, bitişik nizam taş binalar sıralanmıştır. Adanın “sarı taş”ıyla yapılmış bu eski yapıların istisnasız hepsinde canlı renklerle boyanmış ahşap kapılar ve kapılarla aynı renk ahşap şehnişinler bulunuyor. “Wooden balcon” dedikleri rengârenk şehnişinler güneş vurdukça daha da sararan Malta evlerinin karakteristik bir özelliği olmuş. Binaların köşelerinde küçüklü büyüklü heykeller dikkat çekiyor. Caddeye bitişen dar sokakların her biri tatlı bir eğimle masmavi Akdeniz sahillerine iniyor.

Büyük üstatların yaşadığı ve şövalyeleri eğittiği Büyük Üstatlar Sarayı bugün parlamento binası

olmakla birlikte bir kısmı müze olarak ziyarete açık. Sarayın duvarları, tavanları şövalyeler dönemine ait resimlerle süslenmiş, Osmanlı kuşatmasına dair savaş sahnelerinin resmedildiği büyük yağlı boya tablolar yüzlerce yıl süren hilal-haç mücadelesinden bir kesiti canlı bir şekilde gözler önüne seriyor.

Büyük üstatlar anısına yaptırılan heybetli Saint John Katedrali, ihtişamlı kubbesiyle Valetta’ya uzaktan bakıldığında Ada silüetinin en belirgin yapısı. 1575’te inşa edilen katedralin içi oldukça şaşıla, duvarlar boyunca tüm süslemeler 22 ayar altın kaplama. 450 büyük üstadın mezarlarının yer aldığı katedralde haclı ordusuna destek veren ülkelere ait şapeller de mevcut.

Valetta’nın Marsa semtinde Adadaki diğer binalar gibi sarı Malta taşından inşa edilen fakat Endülüs, İran, Hint ve Batı mimarisinden izler taşıyan estetik bir yapı bulunuyor. Kuşatma sırasında Osmanlı karargâhının olduğu bölgeye inşa edilen, ihtişamlı giriş kapısı ve zarif minareleriyle dikkat çeken bu yapı Türk Şehitliği. (1874) Sultan Abdülaziz’in muhasarada şehit düşen askerlerimizin hatıralarını yâd için yaptırdığı şehitliğe, II. Abdülhamid de güzel bir mescit ve çeşme ilave ettiriyor. (1883)

Medina

Medina, Malta’nın en yüksek bölgesine kurulmuş etrafı surlarla çevrili tarihî bir şehir. Fenikelilerin M.Ö. 7. asırda kurup Melita adını verdikleri şehri,

Adada üç asra yakın hüküm süren Araplar merkez edinerek, Medina ismini veriyorlar. Sur dışında kalan yerleşim yerlerine ise Rabat deniliyor. Zaman içinde depremlerle zarar gören şehir, Şövalyeler döneminde yeniden imar edilmiş. Bugün turistler için seyir terası vazifesi gören kale surlarından bakıldığında Medina ovası ve Adanın güney sahilleri görünüyor. Kale şehir görkemli giriş kapısı, sarayları, kiliseleri, meydanlara açılan dar sokakları, köşelerinden begonviller sarkan taş evleriyle açık hava müzesini andırıyor. Medina evlerinin rengârenk yağlı boyayla boyanmış çift kanatlı ahşap kapıları, orijinal kapı tokmakları, kapılarla aynı renkte ahşap panjurları dikkat çekici güzellikte. Ev sahibi olduğu her medeniyetten izler taşıyan Medina çok iyi korunmuş. Motorlu taşıtların giremediği eski şehir Unesco’nun dünya mirası listesinde. Son yüzyılda film endüstrisinin de dikkatini çeken Medina popüler film ve dizi sektöründe tabii bir plato olarak çok kereler kullanılmış. Beş adadan oluşan ve en büyüğü Malta ile isimlenen adalar cumhuriyetinin üç adasında iskân yok. Gozo adası ise mimari ve şehirleşme açısından Malta ile benzer özelliklere sahip.

Yolunuz düşerse bir gün “Bütün bu şehir surlarını dedelerinizden korunmak için yaptık.” diyen bir Maltalı ile karşılaşabilirsiniz. Malta’yı alamasalar da Türk adını, sancağını buraya kadar getirmiş ecdadımıza selam olsun. ■

İSLAM DÜŞÜNCESİNİN İLAHİ TARAFI

Selma MAŞLAK

Bu değerli eser 1905-1982 yıllarında yaşamış olan Mısırlı düşünür ve devlet adamı Muhammed Kamil el-Behi tarafından kaleme alınmıştır. “İslam davetten ibarettir; devrim yapma iddiası taşımadığı gibi askerî inkılapları ve milliyetçilik politikalarını da onaylamaz.” diyen el-Behi, Cemaleddin Afgani’nin görüşlerinden etkilenmiş, eserlerinde modern İslam düşüncesi alanına yoğunlaşmıştır.

Eseri bizler için değerli kılan bir başka unsur, çevirisinin azmi ve üretkenliğiyle tanıdığımız, İslam bilim tarihi deyince ilk akla gelen kişi olan Fuat Sezgin tarafından yapılmış olmasıdır. Ömrünü ilme adan Fuat Sezgin İslam dininin, bilimin gelişmesine asla engel olmadığını yaptığı çalış-

malarıyla gözler önüne sermiştir. Bu çalışmalarındaki amacını da kendisi şöyle ifade etmektedir: “İslam topluluğuna mensup insanlara İslam bilimlerinin gerçeğini tanıtmak, benlik duygularını olumsuz etkileyen yanlış yargılardan onları kurtarmak ve ferdin üretkenliğine olan inancını ona kazandırmak.”

İslam Düşüncesinin İlahi Tarafı adlı kitap el-Behi’nin üç cilt olarak kaleme aldığı eserin ilk cildinin çevirisidir. Eserde İslam düşüncesinin zaman içindeki yolculuğu ve katlanarak gelişimi ilk çağ ve ikinci çağ adıyla iki başlık altında incelenmiştir.

İlk çağ, yabancılarla ihtilattan, nakil ve tercümeden önceki çağdır. Yazar bu çağı kronolojik olarak Hz. Peygamber’in vefatından Emevi devrinin sonlarına kadar devam ettirir. Bu çağda İslam düşüncesi henüz farklı kültürlerle karşılaşmamıştır. İlk çağ İslam düşüncesi Hz. Osman’ın öldürülmesiyle başlayan Hz. Ali ile Hz. Ayşe arasındaki ihtilaflarla, Cemal ve Sıffin savaşlarıyla devam eden siyasi olaylar neticesinde zuhur eden “Kebire meselesi” etrafında filizlenmiştir. Bu meseleyle alakalı pek çok görüş ortaya çıkmış ve bu farklı görüşler kelam ilmine zemin hazırlamıştır. Bundan dolayı yazar ilk çağı “Din Usulü Tarihi” veya “İlmi Kelamın Doğuşu” tarihi diye isimlendirmiştir. Henüz

Hristiyan, Yahudi, Fars ve Hintliler gibi Müslüman olmayan unsurlarla karşılaşılmasından dolayı ilk çağa yazarın verdiği diğer bir isim de “Uzlet Çağı” ya da “Yalnızlık Çağı”dır. Uzlet çağı olan bu ilk çağ Arap akidesinde ilmî veya felsefi bir karaktere sahip olmadan geçmiştir.

Eserde ikinci çağ, yabancı kültürlerin İslam akliesiyle karşılaşma çağıdır. Yazar bu bölümde ihtilatın sebepleri, İslami olmayan kültür kaynakları, bu yabancı kültürler karşısında İslam akliesinin durumu üzerinde durmuştur. İslami olmayan Doğu ve Batı kültürleriyle karşılaşma miladi sekizinci yüzyılda el-Mansur devrinde başlayan tercüme hareketiyle birlikte baş döndürücü bir hızla devam etmiştir. Bu çağda Abbasi medeniyetinin sınırları içinde Müslümanların, İranlıların terbiye ve siyasetlerini, Hintlilerin kozmografya hesap ve hikmetlerini, Yunanlıların ilim ve felsefelerini naklettiklerini görürüz. Yapılan bu yoğun tercümeler ve etkileşimler neticesinde bugün Aristo olmadan İbni Rüşd’ü, Platon olmadan İbni Sina ve Farabi’yi anlamamız mümkün değildir.

Eser, İslam düşüncesinin tarihî köklerini, evrelerini ve temas ettiği çevrelerle etkileşimini anlamak konusunda önemli ipuçları barındırıyor. ■

İslami değerlerin yaşanmasında ve yaşatılmasında gençlere büyük vazifeler veren Sevgili Peygamberimiz'e inanç konularından gayb âlemine; ibadetten günlük yaşama kadar her konuda sorular sorulmuştur. İnananlar Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) verdiği cevaplar neticesinde hayatlarına yön vermiştir. Elinizdeki eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'na yöneltilen ayrıca Kredi Yurtlar Kurumu'nda kalan öğrencilerin zihinlerini meşgul eden sorulardan hareketle hazırlanmış, sorulara sahih bilgiler ışığında cevaplar vermiştir.

www.yayinsatis.diyenet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım
etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da
yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

(Nahl, 16/90.)

